

๔. ตะโพนมอญ คล้ายแต่ใหญ่กว่าตะโพนไทย

๕. เปิงมางคอก (โดยมากมี ๗ ลูก) เทียบเสียงสูงต่ำเรียงลำดับ แขนงกับคอกเป็นวงล้อมตัวผู้ตี (สุจริตลักษณะ และคณะ ๒๕๓๘ : ๑๐๘)

รูปร่างของฆ้องมอญในสมัยต้นของกรุงรัตนโกสินทร์ ไม่เหมือนของฆ้องในทุกวันนี้อยู่อย่างหนึ่งคือ ไม่มีตีน เพราะฉะนั้นฆ้องมอญในสมัยก่อนจะต้องอยู่เองโดยอิสระไม่ได้ ต้องตั้งโดยมัดตรึงกับหลัก หรือเสาบ้าน หรือเสาศาลา แต่ในปัจจุบันนี้ได้ทำให้มีตีนที่ส่วนล่างของฆ้อง เพื่อให้ตั้งอยู่ได้เองโดยไม่ต้องตรึงไว้อย่างแต่ก่อน

เพลงมอญที่ไทยรับมาใช้ในการบรรเลงปี่พาทย์มอญ อาจจะแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท

ประเภทที่ ๑ เป็นเพลงที่ครูพิณพาทย์ไทยประดิษฐ์ขึ้น ให้มีสำเนียงเป็นมอญปนในบางวรรค โดยมีกฎเกณฑ์ว่าจะต้องมีกระบวนซึ่งมีบันไดเสียงตามที่คนไทยยอมรับว่าเป็นกระบวนของมอญ เพลงประเภทนี้มีจำนวนหลายเพลงด้วยกัน เช่น เพลงแขกมอญบางขุนพรหม มอญคูดาว มอญโยนดาบ มอญบางจะเกร็ง เป็นต้น นอกจากนี้เพลงไทยบางเพลงที่ลอกเอาเพลงของมอญมาเกือบทั้งเพลง ได้แก่ เพลงมอญกละหรือมอญคละ เป็นต้น

ประเภทที่ ๒ เป็นเพลงเนื้อมอญแท้ทั้งหมดที่ปี่พาทย์มอญของคนไทยรับเอามาใช้บรรเลงในที่นี้ขอยกตัวอย่างเพียง ๑๙ เพลงด้วยกันคือ

๑. เพลงประจำบ้าน ทางตรง

๒. เพลงประจำบ้าน ทางกลาง

๒ เพลงนี้นิยมบรรเลงเพื่อประโคมในงานศพที่บ้าน

๓. เพลงประจำวัด ทางตรง

๔. เพลงประจำวัด ทางกลาง

๒ เพลงนี้นิยมบรรเลงเพื่อประโคมในงานศพที่วัด

๕. เพลง “แป๊ะมั่งพลู”

๖. เพลง “จ๊อลมัวเลียะปาด”

๗. เพลง “หะเก๊ะโหมเมี้ยะ”

๘. เพลง “ด้าดทอ”

๙. เพลง “ด้าดซอน”

๑๐. เพลง “หะโกเกรียง”

๑๑. เพลง “เงินหางไหม้”

๑๒. เพลงไม่ปรากฏชื่อ เรียกทางไทยว่า เพลงฉิ่ง

๑๓. เพลงไม่ปรากฏชื่อ มีลีลาคล้ายเพลงที่ ๗

๑๔. เพลง “ผอกแซไรต”

๑๕. เพลง "ดีโด้เกลิ๊ะปี"

๑๖. เพลง "ซ็อกกะลา"

เพลงตั้งแต่ลำดับที่ ๕ ถึง ๑๖ นี้ เป็นเพลงเก่าใช้เล่นต่อมาจากเพลงประจำทั้ง ๔ เพลงแรก ตั้งแต่หมายเลขที่ ๑ ถึง ๔ ถูกแต่งขึ้นโดยมีเกณฑ์ว่าจังหวะรับตลอด เพลงจะมีจำนวนที่หารด้วย ๑๖ แล้วลงตัวโดยไม่เหลือเศษ เพราะฉะนั้นจึงมีลักษณะพิเศษประจำตัวของมันเอง ผู้บรรเลงสามารถตีตะโพนมอญลงจังหวะได้พอดีโดยไม่ขาดไม่เกิน

๑๗. เพลง "ยังขาน"

๑๘. เพลง "หะแยปะแล"

๑๙. เพลง "อะโรงอะซ่า"

เพลงตั้งแต่ลำดับที่ ๑๗ ถึง ๑๙ นี้ เป็นเพลงที่มีจังหวะบังคับไม่ตายตัวอย่างเพลงข้างบน เพราะฉะนั้นจึงสามารถเข้ากันกับหน้าทับตะโพนจังหวะอย่างง่ายที่เรียกว่าหน้าทับพม่า (สุจริต ลักษณะ และคณะ ๒๕๓๘ : ๑๑๐)

ในปัจจุบันนี้วงปี่พาทย์มอญในประเทศไทยทั้งของชาวมอญ และชาวไทยยังนิยมเล่นเพลงเหล่านี้ในงานต่าง ๆ อยู่เป็นนิตย โดยเฉพาะเพลงประจำทั้ง ๔ เพลงแรก ถ้าปี่พาทย์วงใดเล่นเพลงประจำทั้ง ๔ เพลงแรกไม่เป็น ก็หมายความว่าเล่นเพลงมอญไม่เป็นเลยสักเพลงเดียว

ในสมัยโบราณผู้บรรเลงปี่พาทย์มอญ มีแต่ชาวมอญเท่านั้น เป็นผู้บรรเลง แต่สมัยหลังต่อมา นักดนตรีปี่พาทย์ไทยได้เริ่มเรียนเพลงมอญ และสร้างเครื่องปี่พาทย์มอญกันมากขึ้นในสมัยปัจจุบันนี้ จึงมีผู้บรรเลงปี่พาทย์มอญ ทั้งชาวมอญและไทย และดูเหมือนชาวไทยจะมีมากกว่าชาวมอญเสียอีก

ทุกคณะปี่พาทย์ไทย จึงมักจะต้องมีวงปี่พาทย์มอญด้วยเสมอ เพราะเวลาในงานศพ เจ้าภาพมักนิยมจัดหาปี่พาทย์มอญไปประกอบแห่ทุกงาน วงปี่พาทย์นางหงส์ซึ่งเป็นวงปี่พาทย์ไทยสำหรับประกอบในงานศพ เกือบไม่มีผู้ใดหาไปประกอบเลย

การรับประเพณีมอญร้องไห้

ชาวมอญมีประเพณีการร้องไห้ในงานศพของพระสงฆ์ผู้ใหญ่ เช่น เจ้าอาวาสหรือในงานพระศพของพระราชาวงศ์ ต่อมาเมื่อคนได้อ่านพงศาวดารมอญเรื่อง "ราชาธิราช" ของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ได้ฟังเพลงมอญร้องไห้ประกอบการแสดงละครเรื่องราชาธิราชของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และฟังเพลงมอญร้องไห้ของกรมศิลปากร ทำให้มีผู้ติดใจการร้องไห้คร่ำครวญสะอึกสะอื้นในเพลงมอญร้องไห้ จึงนำเอาเพลงมอญร้องไห้มาร้องในงานศพอย่างแพร่หลาย เพื่อเป็นเกียรติแด่ครูบาอาจารย์ เจ้านายผู้มีคุณด้วยความอาลัยรัก นอกเหนือจากการร้องไห้ในงานศพของพระสงฆ์ (บุปผา ๒๕๔๑ : ๕๒)

อิทธิพลของภาษามอญต่อภาษาไทย

การที่ไทยมีความสัมพันธ์กับมอญมาช้านานทำให้มีการรับคำในภาษามอญมาใช้ในภาษาไทยด้วย เช่น คำว่า กรุง นาย คลอง ฯลฯ เป็นต้น

คำว่า "กรุง" มอญแปลว่า แม่น้ำ ไทยเรานำมาใช้ในความหมายว่า เมืองหลวง เนื่องจากว่า เมืองหลวงของประเทศมักจะตั้งอยู่ใกล้แม่น้ำ เพื่อความสะดวกในการปกครองและการสัญจรไปมา ผู้เป็นเจ้าของกรุงก็หมายถึงผู้เป็นเจ้าใหญ่เหนือแม่น้ำตลอดทั้งสาย (เสฐียรโกเศศ ๒๕๓๑ : ๒๘)

คำว่า "นาย" เป็นคำเดิมในภาษามอญ แปลว่า เจ้า หรือ นาย แต่ปัจจุบัน "นาย" ในภาษามอญเป็นคำใช้ประกอบหน้าชื่อบุคคลที่เป็นชายสูงอายุ เช่น ผู้เป็นบัณฑิต หรือ ผู้ที่สมควรยกย่องให้เกียรติเช่นเดียวกับไทย นอกจากนี้ไทยเรายังนำคำ "นาย" มาใช้เป็นคำประกอบตำแหน่งหน้าที่เพื่อยกย่องด้วย เช่น นายเรือ นายช่าง เป็นต้น คำว่า "นาย" ในภาษามอญนี้เมื่อมาอยู่กับไทย นานเข้าก็กลายเป็นคำไทยและเรามักจะนำมาเข้าคู่กับคำเดิมของไทยว่า "เจ้านาย" ซึ่งมีความหมายเหมือนเดิม (เสฐียรโกเศศ ๒๕๓๑ : ๒๙-๓๑)

คำว่า "คลอง" เป็นภาษามอญแปลว่า ทาง เช่น คลองเลี้ยว คลองธรรม เป็นต้น ไทยเรานำลำคลองมาใช้กันเป็นสามัญในความหมายว่า ทางน้ำ (เสฐียรโกเศศ ๒๕๓๑ : ๓๘)

อิทธิพลวรรณคดีมอญต่อวรรณคดีไทย

มอญมีความเจริญรุ่งเรืองด้านภาษามาก่อนชนชาติต่าง ๆ เนื่องจากความสามารถในการประดิษฐ์อักษรบันทึกภาษาของตนได้ หลักฐานสำคัญในความสูงส่งด้านภาษาคือจารึกของพระเจ้าจันลัทธิระ กษัตริย์พม่าในสมัยพุกาม ใช้ภาษามอญจารึกเรื่องราวด้วยลีลาภาษาระดับวรรณคดีในขณะนั้นพม่ายังไม่มีอักษรบันทึกภาษาของตนเอง (Nai Pan Hla 1990 : v-vi)

วรรณคดีไทยที่ได้รับอิทธิพลจากมอญได้แก่เรื่อง "ราชาธิราช" เป็นอิทธิพลในด้านเนื้อเรื่อง กล่าวคือ วรรณคดีเรื่องนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับพงศาวดารมอญ ตั้งแต่เริ่มสร้างเมืองเมาะตะมะเป็นต้นไป แต่รายละเอียดส่วนใหญ่เป็นตอนที่ว่าด้วยมหาอุทศสงครามระหว่างพระเจ้าราชาธิราชของมอญ กับพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องของพม่า การแต่งวรรณคดีเรื่องนี้มีปรากฏในบานแพนกว่า โปรดให้กวี ๔ ท่าน คือ พระยาพระคลัง (เจ้าพระยาพระคลัง [หน]) พระยาอินทรรักษ์คราช พระภิรมย์ และมีพระศรีวิบุริษาแปลและเรียบเรียงขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๘ เรื่องราชาธิราชนั้นนอกจากจะเป็นหนังสือที่กรมตำรวจ กระทรวงศึกษาธิการ ได้เคยคัดเลือกตัดตอนเฉพาะตอนศึกพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องไปตีพิมพ์เป็นแบบเรียนสอนอ่านกวีนิพนธ์ซึ่งได้รับการยกย่องว่า "เป็นหนังสือที่ท่านกวีแต่เก่าก่อนได้ร้อยกรองด้วยถ้อยคำอันไพเราะ" (สุภรณ์ ๒๕๑๙ : ๑๕๙)

ประเพณีสงกรานต์ของมอญ

ประเพณีของมอญบางส่วนได้เข้ามาปะปนอยู่ในวัฒนธรรมและประเพณีของไทย ประเพณีที่สำคัญของมอญคือ ประเพณีสงกรานต์ ตรงกับกลางเดือนเมษายนของทุกปี ทั้งมอญและไทยโบราณถือเป็นวันขึ้นปีใหม่ ชาวมอญยังคงรักษาประเพณีเก่า ๆ ในเทศกาลสงกรานต์ไว้ เช่น การแห่ก่อกำบายไปปล่อย การทำบุญด้วยข้าวสงกรานต์ (ข้าวแช่) ตลอดจนการเล่นสบ้า ประเพณีเหล่านี้เป็นที่นิยมและสนใจของคนไทยทั่วไป และจะเห็นได้ว่าประเพณีสงกรานต์ของมอญนั้นมีคนไทยไปร่วมงานด้วยจำนวนมาก เช่น ที่พระปฐมเจดีย์ (สุภรณ์ ๒๕๑๙ : ๑๖๑)

การทำเครื่องปั้นดินเผาและการทำอิฐ

การทำเครื่องปั้นดินเผาและการทำอิฐเป็นอาชีพที่รู้จักกันดีว่าเป็นอาชีพของมอญโดยเฉพาะ ซึ่งชาวมอญได้ทำกันมาแต่ดั้งเดิมในสมัยที่อยู่ในพม่า ครั้นเมื่ออพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยก็ได้นำเข้ามาทำเป็นอาชีพต่อมาด้วย แหล่งสำคัญที่มีการทำเครื่องปั้นดินเผาที่รู้จักกันดีได้แก่ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ภาชนะที่ทำมีหลายชนิดตั้งแต่ตุ่มใส่น้ำขนาดต่าง ๆ ไห หม้อ อ่าง ครก ตลอดจนถ้วยชามและอื่น ๆ ในระยะแรก ๆ คงจะทำงานนี้เป็นงานอดิเรกในครัวเรือนควบคู่ไปกับการทำนาซึ่งเป็นอาชีพหลัก ต่อมาภาชนะดินเผานั้นได้เป็นที่นิยมของประชาชนและวัสดุที่ใช้คือดินเหนียวก็หาได้ไม่ยากในแถบเมืองนนทบุรีนั่นเอง มอญแถบนั้นจึงหันมาทำอาชีพนี้อย่างจริงจังเป็นสัณ สันนิษฐานว่าคงจะเป็นในสมัยกรุงธนบุรี หรือรัตนโกสินทร์ตอนต้นซึ่งเป็นช่วงที่มีมอญอพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนที่ปากเกร็ดกันมาก ภาชนะดินเผานั้นเมื่อทำสำเร็จแล้วจะมีมอญอีกพวกหนึ่งจากสามโคกปทุมธานี ล่องเรือมารับซื้อแล้วนำไปขายทางภาคกลางและภาคเหนือ (สุภรณ์ ๒๕๑๙ : ๑๙๔)

ส่วนการทำอิฐนั้นทำกันมากแถบสามโคก ปทุมธานี และคงจะทำกันมาแล้วตั้งแต่สมัยอยุธยาเช่นเดียวกับการทำเครื่องปั้นดินเผา ส่วนมากมักทำเป็นงานอดิเรกในยามว่างจากฤดูกาลทำนา อิฐดังกล่าวมีลักษณะเป็นก้อนสี่เหลี่ยมผืนผ้าเล็ก ๆ ผิวไม่เรียบ เรียกกันว่า อิฐมอญ ซึ่งอาจเป็นเพราะชาวมอญเป็นผู้นำเข้ามาและทำกันมากจนดูเหมือนจะเป็นผู้ผูกขาดการทำอิฐชนิดนี้โดยเฉพาะในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น จะเห็นได้ว่าการก่อสร้างป้อมค่ายและกำแพงเมืองต่าง ๆ ในสมัยนั้น โปรดให้เกณฑ์ไพร่หลวงรามัญไปตั้งเตาทำอิฐ เพื่อใช้ในการก่อสร้าง เช่น การสร้างป้อมกำแพงเมืองกาญจนบุรี ฝั่งตะวันออก ใน พ.ศ. ๒๓๗๕ การสร้างป้อมปราการเมืองบางพระ แขวงเมืองฉะเชิงเทรา ใน พ.ศ. ๒๓๗๗ และการก่อสร้างป้อมค่ายและกำแพงเมืองปราจีนบุรี ใน พ.ศ. ๒๔๑๓ เป็นต้น การที่นิยมใช้แต่อิฐมอญในการก่อสร้างดังกล่าว นอกจากมอญจะเป็นผู้ผูกขาดการทำอิฐมอญแล้ว ยังแสดงว่า อิฐมอญคงจะมีชื่อเสียงและคุณภาพเป็นที่นิยมใช้กันในงานก่อสร้างต่าง ๆ มากกว่าอิฐชนิดอื่น

อารยธรรมการก่อสร้างเมือง

มอญเป็นกลุ่มชนแรก ๆ ในภาคพื้นทวีปของเอเชียอาคเนย์ที่รู้จักการสร้างเมือง ตั้งแต่สมัยทวารวดี มีการขุดคูน้ำและนำเอาดินที่ขุดขึ้นมาก่อเป็นกำแพงล้อมรอบเมือง รูปร่างของเมืองในยุคแรก ๆ เป็นรูปทรงกลม วงรี หอยสังข์ และ สี่เหลี่ยม สันนิษฐานว่า คำว่า “กรุง” ที่หมายถึงเมืองใหญ่ระดับเป็นเมืองหลวงของไทย จะมีที่มาจากคำว่า “เกริง” ในภาษามอญ ซึ่งแปลว่า “คลอง” หมายถึง ที่ที่มีคูคลองล้อมรอบ คูน้ำรอบเมืองนอกจากจะใช้ป้องกันการรุกรานจากศัตรูภายนอกเมืองแล้ว ยังเป็นแหล่งเก็บกักน้ำไว้ใช้ยามหน้าแล้ง นอกจากนี้ยังพบว่ายังใช้เป็นระบบควบคุมน้ำท่วมเมืองในยามน้ำหลากร่วมกับแม่น้ำหรือลำคลองธรรมชาติ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สามารถสร้างเมืองในที่ลุ่มติดแม่น้ำได้ (สรสวดี ๒๕๓๙ : ๕๔) นอกจากนี้มอญยังเป็นพวกแรก ๆ ที่ทำอิฐขึ้นมา ซึ่งเป็นวัสดุสำคัญในการสร้างกำแพงเมืองที่แข็งแรงมั่นคง ในปัจจุบันพวกเขายังคงใช้ “อิฐมอญ” ในการก่อสร้างกันอยู่

รูปร่างของคูเมืองในระยะแรกมีรูปเป็นวงกลม วงรี ต่อมาจึงพัฒนาเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า สี่เหลี่ยมจัตุรัส การรู้จักสร้างเมืองที่มีกำแพงล้อมรอบทำให้เกิดอารยธรรมเมือง ซึ่งเป็นอารยธรรมขั้นสูงของมนุษย์ มีความปลอดภัยในการอยู่รวมกันสูง ทำให้สามารถสร้างสรรค์สิ่งแสดงความสูงส่งของจิตใจมนุษย์ขึ้นมาได้ ได้แก่ ศิลปะ วรรณกรรม สถาปัตยกรรม ดุริยางค์ศิลป์และนาฏศิลป์ ซึ่งเป็นสิ่งแสดงภูมิปัญญาของมนุษย์ในขั้นสูง

ความนิยมในอาหารมอญ

ชาวมอญเกาะเกร็ดกล่าวว่า ชาวมอญเป็นต้นตำรับการทำขนมจีนและข้าวแช่ ชาวมอญได้ถ่ายทอดวิธีการทำขนมจีนและข้าวแช่แก่ชาวไทยมาแต่โบราณกาล ขนมจีนเป็นอาหารที่นิยมรับประทานกันมากโดยทั่วไป คำว่า “ขนมจีน” มีที่มาจากภาษามอญว่า “คะนอม จีน” แปลว่า แป้งสุก ขนมจีนน้ำพริกและน้ำยาของมอญได้รับความนิยมมากในภาคกลาง มีผู้ทำขายทั่วไปและหารับประทานได้ทุกโอกาส (อลิสสา ๒๕๔๒ : ๔๘-๔๙)

ข้าวแช่เป็นอาหารที่ชาวมอญจะทำถวายพระและรับประทานกันในวงศ์สกุลสงครานต์ ปัจจุบันนิยมทานกันโดยทั่วไปโดยเฉพาะในหน้าร้อน ข้าวแช่คือข้าวที่หุงด้วยข้าวที่ขัดเอายางออกแล้วไปแช่ในน้ำอบด้วยดอกไม้หอม รับประทานกับเนื้อเค็มฉีกเป็นฝอยผัดหวาน หัวไชโป๊หั่นฝอย ผัดหวาน พริกหยวกหนึ่งสอได้ชุบไข่ทอด กะปิปั่นชุบไข่ทอด และผักบุ้งต้มฉีกฝอยเคี้ยวด้วยน้ำกะทิใส่น้ำพริกแกงคั่ว

ประวัติความนิยมข้าวแช่ของคนไทยเริ่มจากในปลายสมัยรัชกาลที่ ๓ และแพร่หลายอย่างมากในพระนครศิริ จังหวัดเพชรบุรี ทำให้ถูกขนานนามว่าเป็นต้นตำรับที่แท้จริง ต่อมากลับเฟื่องฟู

อีกครั้งในสมัยรัชกาลที่ ๕ ทรงเสด็จแปรพระราชฐานมาพระนครศิริ พนักงานเครื่องต้นได้นำข้าวแช่ขึ้นถวาย อันเป็นที่พอพระราชหฤทัยยิ่งนัก จึงได้ทรงฟื้นฟูและปรับปรุงสูตรข้าวแช่ขึ้นใหม่ ซึ่งมีการเล่าขานกันว่าข้าวแช่ฝีมือเจ้าจอมหม่อมราชวงศ์สดับ ตำหนักของพระวิมาดาเธอกรมพระสุทธาสินีนาถนั้นอร่อยและสวยงามมาก จนกลายเป็นต้นแบบของข้าวแช่ในปัจจุบัน (นภลัย

www.thaiday.com ๑๖ มิ.ย. ๒๕๕๔)

เจ้าจอมมารดากลิ่น ในรัชกาลที่ ๔ ผู้มีเชื้อสายมอญ ได้มีโอกาสตั้งเครื่องข้าวแช่ถวายถึงสามแผ่นดิน ตั้งแต่รัชกาลที่ ๔ ถึงที่ ๖ เป็นที่รู้กันทั่วไปว่า พระพุทธเจ้าหลวงทรงมีพระราชกระแสรับสั่งว่า “ถ้าจะกินข้าวแช่ ต้องข้าวแช่ของเจ้าจอมมารดากลิ่น” และเคยอยู่ที่พระนครศิริในสมัยรัชกาลที่ ๕ (ชิตชนก ๒๕๕๑ : ๔๒-๔๓, ๒๗)

แกงส้มกระเจี๊ยบก็เป็นอาหารมอญที่รู้จักกันดี การปรุงต้องใส่ใบกระเจี๊ยบก่อนแล้วจึงใส่ผักกระเจี๊ยบ เพราะใบกระเจี๊ยบทำให้น้ำแกงไม่เป็นเมือกและมีรสเปรี้ยวโดยไม่ต้องใส่น้ำมะขามเปียกหรือมะนาว (อลิสสา ๒๕๕๒: ๕๙)

ความนิยมในพระเครื่องหรือฤกษ์ไชย

พระเครื่องในสกุลหรือฤกษ์ไชย หรือพระเครื่องเมืองลำพูน ประกอบด้วยพระเครื่องพิมพ์เด่น ๆ มากมาย แต่ที่เด่นที่สุดเห็นจะได้แก่ พระรอด ที่มีทั้งหมด ๕ พิมพ์ รองลงมาก็คงเป็นพระคง, พระบาง, พระเป็ม, พระเลียง ฯลฯ นับว่าเป็นพระเครื่องที่มีอายุความเก่าแก่มาตระกูลหนึ่ง ประมาณ ๑,๓๕๐ กว่าปี ได้รับความนิยมแพร่หลายไปทั่ววงการพระเครื่อง ด้วยมีความงดงามทั้งทางพุทธศิลป์ ความดีเด่นด้านพุทธคุณ อายุความเก่า และความเป็นมาที่น่าสนใจมากมาย โดยเฉพาะพระรอดในด้านแคล้วคลาดปราศจากภัยพิบัติต่าง ๆ เรียกว่า “พระรอดยอตนันตราย” จนได้รับค่านิยมสูงสุดและถูกยกให้เป็นหนึ่งในเบญจภาคี ซึ่งในพระพิมพ์ใหญ่องค์ที่สวยที่สุด มีมูลค่ากว่าสิบล้านบาทแล้วในปัจจุบัน และค่านิยมของพระเครื่องสกุลนี้ก็มิมีราคาเพิ่มขึ้นทุกขณะ เป็นที่เสาะหาอยู่ตลอดเวลา เรียกได้ว่ามีความนิยมอย่างไม่เสื่อมคลาย เป็นสุดยอดพระเครื่องสกุลหนึ่งที่อยู่คู่กับวงการพระมาโดยตลอด (พรรค ๒๕๕๔ : ๖-๗)

บทที่ ๕

การเคลื่อนไหวทางการเมืองของมอญในพม่า

หลังจากอาณานิคมพม่าภายใต้การปกครองของอังกฤษจากอินเดีย พ.ศ. ๒๓๐๐ เป็นต้นมา ชาวมอญในพม่าพยายามลุกขึ้นต่อสู้หลายครั้ง แต่ไม่เคยสำเร็จ จนกระทั่งพม่าถูกอังกฤษปกครองเป็นเมืองขึ้นและได้เอกราชกลับคืนมาหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ สิ้นสุดลง

อาณานิคมพม่าภายใต้การปกครองของอังกฤษจากอินเดีย

ในพม่าภายใต้การปกครองของอังกฤษ ผู้มีอำนาจในอาณานิคมไม่ได้อาศัยชุมชนมอญเป็นพิเศษ แต่จะเป็นพวกกะเหรี่ยง ทำให้พวกกะเหรี่ยงมีบทบาทมากยิ่งขึ้นในด้านการทหารและการเมือง (Guillon 1999: 212) ซึ่งเป็นไปตามนโยบายแบ่งแยกและปกครอง อังกฤษส่งเสริมชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ เช่น มอญ กะเหรี่ยง ไทยใหญ่ คะฉิ่น และยะไข่ เพื่อถ่วงดุลกับพม่าซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ นโยบายนี้ก่อให้เกิดผลดีกับชนกลุ่มน้อยในพม่าหลายด้าน ก่อให้ความรู้สิทธิชาตินิยมในหมู่ผู้นำชนกลุ่มน้อย มีผู้นำชนกลุ่มน้อยเกิดขึ้นในระยะเวลาที่อังกฤษให้สิทธิทางการเมืองแก่ชาวพม่า เพื่อเตรียมการปกครองตนเองเมื่อเป็นเอกราช เช่น ซอ บา อุ จี (Saw Ba U Kyi) ผู้นำกะเหรี่ยง ซาย นันดา (Sai Nanda) ผู้นำไทยใหญ่ ออง โทน (Aung Tone) ผู้นำมอญ เป็นต้น (ประเสริฐ ๒๕๔๐: ๑๑)

หลังสงครามโลกครั้งที่สอง สมาคมมอญรามัญญะทั้งหมด (All Ramanya Mon Association: ARMA) ถูกรื้อฟื้นขึ้นภายใต้การนำของ นาย ชิต ธอง (Nai Chit Thaung) เนื่องจากข้อจำกัดที่ ARMA มีต่อกิจกรรมทางการเมืองอย่างเปิดเผย ในปลาย พ.ศ. ๒๔๘๘ ผู้นำมอญชาวคริสต์ นาย ไป โซ (Nai Po Cho) ได้ตั้งสมาคมมอญสามัคคี (United Mon Association: UMA) เพื่อต่อสู้เรียกร้องอิสรภาพของพม่าและมอญก็จะมีอิสระด้วย ขบวนการชาตินิยมมอญยังไม่ได้แยกตัวออกมาเรียกร้องความเป็นอิสระอย่างชัดเจนจากสหภาพพม่าที่กำลังก่อตัวขึ้นโดยมีพม่าครอบงำอยู่ แต่ก็มีสัญญาณแนวโน้มของการแบ่งเป็นฝักฝ่าย นาย ไป โซ และสหภาพของเขาใน UMA ในที่สุดได้ลาออกจาก ARMA ในต้น พ.ศ. ๒๔๙๐ ในการประชุมที่มีคนเข้าร่วมสามร้อยกว่าคน

ตั้งแต่เริ่มต้น โชคชะตาของนักชาตินิยมมอญได้ผูกติดอยู่กับกะเหรี่ยง ความไฝฝืนของนักชาตินิยมกะเหรี่ยงก่อตัวขึ้นในช่วงขบวนการชาตินิยมพม่าที่เรียกว่า "สมาคมเราชาวพม่า" (Dohbama Asiayon) กะเหรี่ยงมีบทบาทสำคัญในการช่วยอังกฤษขับไล่ญี่ปุ่นออกจากพม่าในช่วงปลายสงครามโลกครั้งที่สอง ผู้นำกะเหรี่ยงได้ถูกทำให้เข้าใจอย่างไม่เป็นทางการว่า ความจงรัก

ภักดีของพวกเขาจะถูกรับรู้โดยรัฐบาลอังกฤษ และกะเหรี่ยงจะได้รับเอกราชเป็นชาติหนึ่งต่างหาก แต่ก็ไม่เป็นจริง

ใน พ.ศ. ๒๔๘๘ ผู้นำชาตินิยมพม่าหนุ่ม ๆ ทั้งหลายซึ่งร่วมมือกับญี่ปุ่นอย่างแข็งขันในตอนแรก ได้เปลี่ยนมาอยู่ข้างอังกฤษ เพราะญี่ปุ่นได้กลายเป็นเจ้าอาณานิคมแทนที่อังกฤษ และญี่ปุ่นก็ได้แสดงให้เห็นว่าไม่มีเจตนาจะให้เอกราชแก่พม่า (พันธุสุรย์, ม.ล. ๒๕๔๒ : ๑๓ เริงอรรถ) นายพล ออง ซาน (General Aung San) ผู้บัญชาการหนุ่มแห่งกองทัพอิสระพม่า (Burma Independence Army: BIA) ได้แจ้งแกวิสเคิร์ท เม้าแบทเท่น ผู้บัญชาการสูงสุดฝ่ายพันธมิตรในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ว่า นักชาตินิยมพม่าต้องการอยู่ข้างฝ่ายชนะเมื่อสิ้นสุดสงคราม รางวัลของพวกเขา คือ การได้อยู่ในแนวหน้าของการเคลื่อนไหวสู่เอกราชของพม่า

การเตรียมการสู่เอกราชหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒

ฝ่ายพมามีผู้นำในการเรียกร้องเอกราชจากพม่าคือ นายพล ออง ซาน ได้ร่วมกับบุคคลสำคัญคนอื่น ๆ ก่อตั้งพรรคสันนิบาตเสรีภาพประชาชนต่อต้านฟาสซิสต์ (Anti-fascist People's Freedom League: AFPFL) โดยมี นายพล ออง ซาน เป็นประธาน ทะชิน อุ นู เป็นรองประธาน และ ทะชิน ทัน ตุน ผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์พม่า เป็นเลขาธิการ (พันธุสุรย์, ม.ล. ๒๕๔๒ : ๑๓) ซึ่งได้ขอความร่วมมือจากผู้นำเชื้อชาติต่าง ๆ เข้าเป็นพันธมิตรเพื่อเจรจาทันทีกับอังกฤษ ในจำนวนเชื้อชาติเหล่านี้มีมอญซึ่งถือเป็นชนกลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่งที่ได้ร่วมมือกับพม่า (ประเสริฐ ๒๕๔๐ : ๑๒)

นายพล ออง ซาน กับ พันเอก เน วิน และ เหล่าทหารผ่านศึกของ BIA คัดค้านการแยกตัวออกไปจัดตั้งเป็นรัฐของชนกลุ่มน้อย ดังเช่นที่เสนอโดยนักชาตินิยมกะเหรี่ยง ผู้นำพม่ายืนยันว่าพม่าสมัยใหม่จะต้องเป็นรัฐเดี่ยว ดังนั้นเมื่อพม่าได้เอกราชอังกฤษจึงไม่ได้ให้รัฐกอทูเลอิสระกับกะเหรี่ยง

ส่วนหนึ่งที่อังกฤษไม่ได้ให้เอกราชกับกะเหรี่ยงตามสัญญา เพราะพรรคแรงงานที่ชนะการเลือกตั้งได้เป็นรัฐบาลอังกฤษใน พ.ศ. ๒๔๘๘ ไม่สนับสนุนกะเหรี่ยงเหมือนพรรคอนุรักษนิยมเช่นที่ผ่านมา เนื่องจากอังกฤษยังมีประสบการณ์ที่เลวร้ายจากการแยกตัวของปากีสถานออกจากอินเดีย ในการมอบเอกราชให้กับอินเดีย ซึ่งทำให้มีการชนฆ่ากันเองอย่างรุนแรงระหว่างพวกฮินดูกับมุสลิมในอินเดีย อังกฤษจึงคัดค้านการแยกตัวเป็นรัฐอิสระของกะเหรี่ยง และอีกประการหนึ่งก็คือดินแดนที่ฝ่ายกะเหรี่ยงเรียกร้องนั้นมากจนเกินไป ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่ดินดอนปากแม่น้ำอิรวดี ภาคตะนาวศรี และส่วนหนึ่งของภาคพะโค ไปจนถึงรัฐกะเหรี่ยงเอง

ในวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๐ ในที่ประชุมกะเหรี่ยงทั้งมวลหลายร้อยคนจากพื้นที่ที่มีชาวกะเหรี่ยงอาศัยอยู่ทั้งในเขตดินดอนปากแม่น้ำอิรวดีและขุนเขาด้านตะวันออกใกล้กับชายแดน

ไทย ที่กรุงย่างกุ้ง ซอ บา อุ จี (Saw Ba U Kyi) ผู้นำกะเหรี่ยง ซึ่งเป็นนักกฎหมายที่มีบาร์และ
ร่ำรวย ได้ประกาศจัดตั้ง สหภาพแห่งชาติกะเหรี่ยง (Karen National Union: KNU) โดยมีตัวเขา
เองเป็นประธาน เพื่อเรียกร้องรัฐกอทูเล (Kawthoole) ของกะเหรี่ยงเอง

นายพล ออง ซาน ในฐานะประธานพรรค AFPFL เห็นความจำเป็นที่ต้องใช้นโยบาย
ประนีประนอมกับชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ เหล่านี้ จึงยอมให้พันธมิตรกำหนดเงื่อนไขในการเลือกสิทธิ
เพื่อปกครองตนเองลงในการร่างรัฐธรรมนูญใหม่ ซึ่งจะเป็นแม่แบบในการปกครองประเทศหลังได้
รับเอกราชจากอังกฤษ เมื่อ ออง ซาน ได้เป็นนายกรัฐมนตรี ในรัฐบาลเฉพาะกาลเพื่อเตรียมการ
โอนอำนาจการปกครอง ได้ทำสัญญาที่เมืองปางหลวง (Panglong) ในเขตรัฐฉานของไทยใหญ่
เมื่อวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๐ มีฝ่ายไทยใหญ่ จีน และกะฉิ่น รวม ๒๓ คน ร่วมลงนาม แต่
ไม่มีฝ่ายมอญกับกะเหรี่ยง มีสาระสำคัญคือ คำมั่นสัญญาว่าหลังจากได้รับเอกราชแล้ว ขอให้ทุก
กลุ่มอยู่รวมกันเป็นเวลา ๑๐ ปี หลังจากนั้นชนกลุ่มน้อยที่เป็นพันธมิตรสามารถเลือกที่จะอยู่ร่วม
กับพม่า หรือว่าจะปกครองตนเอง ข้อตกลงปางหลวงจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่าง
ๆ อ้างสิทธิเพื่อการปกครองตนเอง (ประเสริฐ ๒๕๔๐: ๑๒)

รัฐธรรมนูญใหม่ของ "สหภาพ" พม่า ใน พ.ศ. ๒๔๙๐ เรียกว่าเป็นการปกครองแบบสห
พันธ์รัฐ แต่ที่จริงเป็นระบอบรัฐบาลรวมศูนย์อำนาจ ความสัมพันธ์ของรัฐชนกลุ่มน้อยกะฉิ่น
กะเหรี่ยง กะเรนนี้ ไทยใหญ่ และภาคปกครองพิเศษของจีน กับรัฐบาลกลาง ได้ถูกจำกัดอำนาจใน
การปกครองตนเองลงจนเป็นเพียงหน่วยปกครองของรัฐบาลกลาง เหมือนกับที่รัฐบาลกลาง
อังกฤษมีต่อสกอตแลนด์

แม้จะได้กันที่ให้ฝ่ายกะเหรี่ยงโดยเฉพาะไว้แล้ว ๒๔ ที่นั่งก็ตาม สหภาพแห่งชาติกะเหรี่ยง
(KNU) ได้ถอนตัวออกจากการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ ๙ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๐ ซึ่ง AFPFL ได้ชัย
ชนะอย่างท่วมท้น ก่อนการเลือกตั้ง นาย สเว จิน (Nai Shwe Kyin) ขณะนั้นใช้ชื่อ บา ลวิน (Ba
Lwin) ซึ่งเป็นประธานเขตปองของ AFPFL ในเมืองสะเทิม ไม่พอใจที่มีการรวมศูนย์การตัดสินใจใน
AFPFL และไม่สนใจดูแลผลประโยชน์ของมอญ กลุ่มมอญใน AFPFL จึงได้แยกตัวออกมาก่อนการ
เลือกตั้งเล็กน้อย

สมาคมมอญสามัคคีที่สัมพันธ์กับ AFPFL ก็ยังต่อต้านการเลือกตั้ง เนื่องจากมอญไม่มีที่
นั่งของตนเองในรัฐสภาเหมือนกับกะเหรี่ยง พรรคสันนิบาตเสรีภาพมอญ (Mon Freedom
League: MFL) จึงเข้าแข่งขันในการเลือกตั้งเพื่อเป็นตัวแทนฝ่ายมอญเอง ลักษณะการคลังชาติ
ของพม่าแสดงออกให้เห็นอย่างชัดเจนในการเลือกตั้ง การเลือกตั้งในเขตของมอญถูกโกงและผู้
สมัครชาวมอญทั้งหมดแพ้การเลือกตั้งแม้กระทั่งในเขตที่ชาวมอญเป็นประชากรส่วนใหญ่

เมื่อ นาพล ออง ซาน ถูกสังหารในวันที่ ๑๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ พร้อมกับคณะรัฐมนตรีเกือบทั้งหมด ซึ่งมีผู้นำชนกลุ่มน้อยร่วมอยู่ด้วยหลายคน ความหวังของชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ ด้วบลลง อุ นู นักการเมืองผู้เป็นพุทธศาสนิกชนที่เคร่งครัดได้เข้ามาเป็นผู้นำ AFPFL แทน

การสนับสนุนการเลือกตั้งของชาวมอญอย่างแข็งขัน และผู้สมัครของมอญแพ้คะแนนเพียงเฉียดฉิว ทำให้นายกรัฐมนตรี อุ นู ของรัฐบาล AFPFL เชิญผู้สมัครชาวมอญมาเจรจา ตัวแทนของชาวมอญ นำโดย นาย สเว จิน นาย ซาน ฐ (Nai San Thu) (ถูกสังหารใน พ.ศ. ๒๕๔๑ โดยหน่วยล่าสังหารของรัฐบาลกลางเมืองมะละแหม่ง) และ นาย เซ็ง ตุน (Nai Sein Tun) เสนอข้อเรียกร้อง ๗ ข้อและเน้นข้อเรียกร้องสิทธิทางการเมือง ๓ ประการคือ

(๑) สัมมนาประชากรชาวมอญและจัดสรรที่นั่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้ชาวมอญ

(๒) จัดตั้งสภากิจการมอญซึ่งประกอบด้วยสมาชิกรัฐสภาชาวมอญที่มีอำนาจบริหารกิจการของมอญ และ

(๓) จัดตั้งกองพันทหารมอญประจำการเช่นเดียวกับที่อนุญาตให้กับชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ

ทั้งหมดนี้ไม่ได้รับการยอมรับ ข้อเรียกร้องที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือให้สิทธิประชาธิปไตยพื้นฐานแก่องค์การทางการเมืองของมอญที่ต่อสู้เพื่อสิทธิอัตวิสัย สิทธินี้ผู้นำของ AFPFL ถือว่าเป็นหลักสากลอยู่แล้ว

ผู้แทนราษฎรชาวมอญกลับมาด้วยความผิดหวังและเปิดการประชุมชนชาติมอญในเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ ที่เมืองมะละแหม่งเพื่อรายงานให้กับมวลชนชาวมอญทราบ ในที่ประชุมมวลชนได้โต้แย้งว่าข้อเรียกร้องสิทธิของชาวมอญในสัดส่วนเพียงเล็กน้อยถูกปฏิเสธไปแล้ว ขอให้บรรดาผู้นำชาวมอญทั้งหลายต่อสู้เพื่อรัฐที่เป็นของมอญเองซึ่งมอญมีสิทธิที่จะอ้างพม่าตอนล่างทั้งหมดที่เคยเป็นอาณาจักรมอญโบราณมาก่อน จึงได้ลงมติตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาเรียกว่า พรรคสันนิบาตเสรีภาพมอญ (Mon Freedom League: MFL)

MFL มี นาย สเว จิน เป็นประธานพรรค นาย ซาน ฐ เป็นเลขาธิการพรรค สมาชิกอาวุโสคนอื่น ๆ ประกอบด้วย นาย ตุน เถ (Nai Tun Thein) นาย งเว เถ (Nai Ngwe Thein) นาย ฮลา หม่อง (Nai Hla Maung) และผู้นำหญิงเพียงคนเดียวคือ มิ หงสา (Mi Hongsa) มีสำนักงานใหญ่อยู่ที่มะละแหม่ง MFL ได้มีมติให้ยกเลิกสภากิจการมอญ (Mon Affairs Council) ที่ตั้งขึ้นโดยรัฐบาลพม่า ดำเนินการเรียกร้องสิทธิอันชอบธรรม ความเป็นพลเมืองมอญตามกฎหมาย และสิทธิมนุษยชน เรียกร้องสิทธิในการจัดตั้งรัฐบาลของตนเอง ได้เริ่มกำหนดแนวทางเพื่อรณรงค์ชาวมอญทั้งในเมืองและตามชนบท อีกทั้งเตรียมพร้อมที่จะรับมือกับการปราบปรามจากรัฐบาลพม่า (ประเสริฐ ๒๕๔๐: ๑๗)

นาย สเว จิน เดิมชื่อ นาย บา ลวิน ถือกำเนิดใน พ.ศ. ๒๔๕๖ ใกล้เมืองสะเทิม ใจกลางดินแดนมอญ เป็นบุตรของ อุ สเว ปอง และ ดอ สเว มิ ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายที่ดินเมืองสะเทิม เขา

ศึกษาในคณะศิลปศาสตรบัณฑิตที่มหาวิทยาลัยย่างกุ้งใน พ.ศ. ๒๔๘๖-๒๔๘๗ นาย สเว จิน เป็นผู้นำดีเด่นด้านวิชาทหารของมหาวิทยาลัย มีความสามารถทางตัวเลขอังกฤษและพิมพ์ดีดอังกฤษโดยได้รับใบประกาศนียบัตรจากหอการค้าแห่งกรุงลอนดอน (London Chamber of Commerce) จึงเข้าทำงานเป็นเจ้าหน้าที่ของเลขานุการคณะรัฐบาลพม่า (กิตติ ๒๕๓๓ : ๑๔๕) จนกระทั่งเกิดสงครามโลกครั้งที่สอง ทำงานในกองทัพเรืออังกฤษประมาณ ๑ ปีเศษ เมื่อลาออกจากกองทัพเรือ ขณะนั้นญี่ปุ่นปกครองพม่า ในระหว่างนั้น นาย สเว จิน ได้ร่วมงานกับขบวนการใต้ดินต่อต้านฟาสซิสต์ (ประเสริฐ ๒๕๔๐ : ๑๗) ร่วมกับน้องชายอีกคนจนกระทั่งน้องชายถูกญี่ปุ่นจับและถูกฆ่าตายใน พ.ศ. ๒๔๘๘ (เพิ่ม ๒๕๓๙ : ๓) จนถึงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ยุติลง

นอกจากจะมีบทบาทในการจัดตั้งทั้งสันนิบาตเสรีภาพมอญและแนวร่วมสามัคคีมอญแล้ว นาย สเว จิน ยังเป็นประธานพรรคมอญใหม่ (New Mon State Party: NMSP) ตั้งแต่ก่อตั้งขึ้นในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๑ ซึ่งเป็นพันธมิตรที่มีประสิทธิภาพของกลุ่มกองกำลังชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่ต่อต้านรัฐบาลย่างกุ้ง และจาก พ.ศ. ๒๕๓๔ ถึง ๒๕๓๘ เป็นประธานของแนวร่วมประชาธิปไตยแห่งชาติ (National Democratic Front: NDF) ในวงการฝ่ายค้านของพม่า นาย สเว จิน ได้รับการนับถือว่าเป็นรัฐบุรุษ โฆษกฝีปากเอกของนักชาตินิยมชาติพันธุ์ต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม หลังจากการหยุดยิงระหว่าง NMSP กับรัฐบาลทหารพม่า (SLORC) ผู้นำมอญผู้คร่ำหวอดก็ไม่ได้รับการยอมรับจากผู้ที่เคยชื่นชมเขามาก่อนเป็นจำนวนมาก

เอกราชกับรัฐบาลประชาธิปไตย - รัฐบาลอุ努

พม่าได้เอกราชจากอังกฤษในวันที่ ๔ มกราคม พ.ศ. ๒๔๙๑ โดยมี อุ นู เป็นนายกรัฐมนตรี ได้ดำเนินการปราบปรามขบวนการเรียกร้องเอกราชของชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ ภายในประเทศ เช่น กองทัพรัฐฉานอิสระ (Shan State Independence Army) แนวร่วมสามัคคีชาวมอญ (The Mon United Front: MUF) สหภาพแห่งชาติกะเหรี่ยง (KNU) และพรรคแนวร่วมอาระกัน (Arakan League Party) เป็นต้น (ประเสริฐ ๒๕๔๐ : ๑๔) นอกจากนี้ยังมีกลุ่มการเมืองอื่น ๆ ที่มีอุดมการณ์ต่างจากรัฐบาลพม่าคือ พรรคคอมมิวนิสต์พม่า (The Communist Party of Burma: CPM) พรรคคอมมิวนิสต์ธงแดง (The Red Flag Communist Party: RFCP) และ องค์การอาสาสมัครประชาชน (The People's Volunteer Organization: PVO) เป็นต้น

นอกจาก UMA และ MFL แล้ว ยังมีขบวนการชาตินิยมของมอญกลุ่มที่ ๓ ที่เคลื่อนไหวในช่วงที่พม่าได้เอกราช คือ แนวร่วมสามัคคีชาวมอญ (Mon United Front: MUF) หรือ องค์การอิสระภาพมอญ (Mon Independence Organization) มี นาย ฮลา หม่อง เป็นประธาน นาย โมน ธีชิน จี (Nai Mon Thakhinkyi) เป็นรองประธาน นาย งเว เรง เป็นเลขาธิการ และนาย สเว จิน เป็นเจ้าหน้าที่ข่าวสาร

องค์การป้องกันชาติมอญ (Mon National Defense Organization: MNDO) องค์การกองกำลังของมอญองค์แรกในยุคใหม่ ได้ถูกจัดตั้งขึ้นที่เมืองมะละแหม่ง ในเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๑ โดย ออง โทน ร่วมกับ นาย สเว จิน และ โนน ลา (Non Lar) รวบรวมกำลังคนซึ่งประกอบด้วยชาวนาและชาวสวนยาง กระจายการเคลื่อนไหวไปสู่หัวเมืองทางตอนใต้ เช่น เมืองมูเตง เมืองเย เมืองป็อกเบ็นแกวัน เมืองธานบิวชายัต เป็นต้น (ประเสริฐ ๒๕๔๐: ๑๓-๑๔) MNDO เป็นหน่วยรบของ MFL และตั้งตามแบบองค์การป้องกันชาติกะเหรี่ยง (Karen National Defense Organization: KNDO) ซึ่งตั้งขึ้นโดย มานัน บา ซาน (Mahn Ba Zan) ในเดือนกรกฎาคมปีก่อนหน้านั้น ในฐานะหน่วยรบของ KNU ของ ซอ บา อุ จี

นาย ออง โทน เป็นผู้นำขบวนการกู้ชาติมอญคนแรก เกิดที่เมืองมะละแหม่ง บิดาของเขาเคยดำรงตำแหน่งนายอำเภอพังงะ ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของเมืองมะละแหม่ง ในครั้งที่อังกฤษปกครองพม่า นาย ออง โทน มีการศึกษาเพียงระดับมัธยมศึกษา แต่มีความปรารถนาเอกราชของมอญอย่างแรงกล้า จึงได้จัดตั้งกองกำลังป้องกันตนเองขึ้นมา ผลงานของ นาย ออง โทน เป็นการสร้างความรู้สึกชาตินิยมในหมู่ชาวมอญรุ่นแรก (ประเสริฐ ๒๕๔๐ : ๑๖)

ตั้งแต่แรก องค์การปฏิวัติทั้งสองของมอญและกะเหรี่ยงตั้งชื่อเรียกตัวเองเพื่อปกครองและกำหนดชะตากรรมของตนเอง อย่างไรก็ดี แม้หน่วยรบทั้งสองมีอุดมการณ์ชาตินิยมที่เข้มแข็งร่วมกัน KNDO และ MNDO ต่างก็ถูกกำหนดแต่เริ่มตั้งให้เป็นองค์กรปกป้อง หรือ ป้องกัน ประชากรพลเมืองของกะเหรี่ยงและมอญ และในปีเริ่มแรกที่พม่าได้เอกราช บรรดากองกำลังพิเศษของพม่ารวมทั้งทหารผ่านศึกของ BIA ได้เกี่ยวข้องในการละเมิดสิทธิมนุษยชนส่วนใหญ่ต่อชุมชนชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ กะเหรี่ยงจะตกเป็นเป้าหมายโดยเฉพาะ เนื่องจากถูกมองว่ามีความจงรักภักดีต่ออังกฤษ และชื่อเรียกร้องการแยกตัวของผู้นำชาตินิยมกะเหรี่ยง

ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๑ สงครามกลางเมืองกับกลุ่มชาติพันธุ์ก็เริ่มขึ้นเมื่อ มานัน บา ซาน นำ KNDO เข้าสู่การปฏิวัติ (KNU ได้กลายเป็นองค์กรนอกกฎหมายเมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๔๒) ถึงสิ้นปีพวกกบฏกะเหรี่ยงก็ควบคุมพื้นที่ชนบทส่วนใหญ่ของพม่า รวมทั้งยึดเมืองจำนวนหนึ่งในพม่าภาคกลาง ได้ และตะวันออก

ในไม่ช้า MNDO ก็เข้าร่วมการปฏิวัติกับกะเหรี่ยง และภายในเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๑ การปฏิวัติของมอญก็เริ่มขึ้น ในต้นเดือนนั้นฝ่ายกบฏมอญ นำโดย นาย ฮลา หม่อง และ นาย สเว จิน กับฝ่ายกะเหรี่ยง นำโดย ซอ บา อุ จี ได้ตกลงข้อผูกพันร่วมกัน ๔ ข้อคือ

- (๑) มอญและกะเหรี่ยงจะร่วมกันต่อสู้เพื่อจัดตั้งรัฐมอญและกะเหรี่ยง
- (๒) หากจำเป็น ทั้งสองก็พร้อมที่จะสละชีวิตเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ไผ่ผืน
- (๓) หากไม่มีความยินยอมจากฝ่ายหนึ่งแล้ว อีกฝ่ายหนึ่งจะทำข้อตกลงกับฝ่ายที่สามไม่ได้

และ

(๔) เมื่อเป้าหมายสูงสุดได้บรรลุแล้ว มวลชนมอญและกะเหรี่ยงจะตัดสินใจว่าจะจัดตั้งเป็นรัฐรวมกันของทั้งสองภาษาหรือเป็นรัฐแยกกันของแต่ละภาษา

สัญญานี้เป็นพื้นฐานของข้อตกลงที่สำคัญอื่น ๆ ระหว่างฝ่ายกบฏชาตินิยมมอญกับกะเหรี่ยง และช่วยผลักดันพันธมิตรที่หย่อนยานในบางครั้ง ให้ยั่งยืนมาได้เกือบ ๕๐ ปี

เกือบจะทันทีหลังจากลงนามในข้อผูกพันร่วมกัน รัฐบาลของ AFPFL ก็สั่งเรียกคืนอาวุธที่ใช้ป้องกันหมู่บ้านจากหมู่บ้านมอญและกะเหรี่ยงในเขตสะเทิมและมะละแหม่ง ฝ่ายรัฐบาลเริ่มใช้อำนาจกดดัน เพื่อตอบโต้คำสั่งนี้ องค์การป้องกันชาติกะเหรี่ยง (KNDO) และองค์การป้องกันชาติมอญ (MNDO) ได้ยึดอาวุธให้มากที่สุดเท่าที่จะรวบรวมจากหมู่บ้านต่าง ๆ ได้

การตอบสนองในด้านลบของบรรดาผู้นำมอญทำให้ นาย สเว จิน กับผู้นำมอญคนอื่น ๆ อีก ๑๗ คนถูกจับกุมโดยอาศัยกฎหมายหมวด ๕ ของพระราชบัญญัติรักษาระเบียบสาธารณะ หลังจากถูกคุมขังในคุกเมืองมะละแหม่งอยู่ ๓ วัน ในคืนที่ ๔ กองทหารของ KNDO ร่วมมือกับ MNDO ได้ยึดเมืองและมะละแหม่งในวันที่ ๓๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๙๑ โดยปราศจากการยิงปืนแม้เพียงนัดเดียว ได้ปล่อยตัวผู้นำมอญออกมา และเร่งเร้าให้คณะกรรมการการเขตลงนามปล่อยตัวผู้นำมอญคนอื่น ๆ ด้วย กองทหารของ KNDO และ MNDO ได้ยึดเมืองสะเทิมก่อนหน้านั้นแล้ว ไม่กี่วันต่อมาฝ่ายรัฐบาลก็ได้เมืองมะละแหม่งคืน เมื่อ จู นู สัญญาว่าจะจัดตั้งคณะกรรมการการคณะหนึ่งขึ้นมาเพื่อดูความเป็นไปได้ที่จะให้อำนาจปกครองตนเองภายใต้สภาพพม่าแก่ชนกลุ่มน้อย (Lintner 1999: 11) หนังสือพิมพ์ต่อมารัฐบาล AFPFL ได้ประกาศจัดตั้งคณะกรรมการการสอบถามการปกครองตนเองของภูมิภาค (Regional Autonomy Enquiry Commission) สำหรับยะไข่ กะเหรี่ยง และมอญ ร่วมกับตัวแทนของกลุ่มชาติพันธุ์หลักทั้ง ๓ รวมทั้งพม่าด้วย

ในการประชุมคณะกรรมการครั้งแรก คณะกรรมการฝ่ายมอญสองคนคือ นาย ฮลา หม่อง ประธานแนวร่วมสามัคคีชาวมอญ (MUF) และ นาย โป โซ ประธานสมาคมมอญสามัคคี (UMA) ได้เรียกร้องให้จัดตั้งรัฐมอญที่มีอธิปไตยอิสระ ประกอบด้วยภาคตะนาวศรี ภาคพะโค และภาคอิรวดี ซึ่งครอบคลุมดินแดนพม่าตอนใต้ทั้งหมดที่เป็นดินแดนในอาณาจักรมอญโบราณแต่เดิม และฝ่ายกะเหรี่ยงเรียกร้องก็พื้นที่ที่กะเหรี่ยงครอบงำอยู่ในพม่าตอนใต้เช่นเดียวกัน พื้นที่ทับซ้อนกัน แต่มอญและกะเหรี่ยงมีความเข้าใจกันเป็นอันดี ฝ่ายยะไข่เรียกร้องภาคยะไข่เป็นรัฐของตนเอง นาย สเว จิน ในขณะนั้นดูแลการโฆษณาชวนเชื่อและประชาสัมพันธ์ รวมทั้งเป็นบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์ทางการเมืองของ MUF รายักษ์ชื่อ "The Tenasserim" (ตะนาวศรี) เพื่อเผยแพร่ข่าวสารการเคลื่อนไหวไปยังชาวมอญทั้งในเมืองและชนบท (ประเสริฐ ๒๕๔๐ : ๑๘)

บรรยากาศทางการเมืองคุกรุ่นขึ้นมาเมื่อหนังสือพิมพ์พม่าแสดงทัศนคติคัดค้านมอญและกะเหรี่ยง ในระหว่างสัปดาห์สุดท้ายของเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๑ ทั้ง KNDO และ MNDO ก็ถูกประกาศว่าเป็นองค์การนอกกฎหมายโดยรัฐบาล AFPFL ผู้นำชั้นสูงของมอญ นาย ชาน อู

เลขาธิการพรรค MFL ถูกลอบสังหารที่กลางเมืองมะละแหม่งตอนเที่ยงวัน ในเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๑ โดยหน่วยล่าสังหารของรัฐบาล ผู้นำอีกคนหนึ่งคือ นาย งเว เกง (Nai Ngwe Gaing) ถูกยิงเสียชีวิตที่สถานีรถไฟเมืองมูเต็ง บางคนถูกกักขัง เช่นเดียวกับผู้นำชั้นสูงของกะเหรี่ยงหลายคน รัฐบาล AFPFL ประกาศภาวะฉุกเฉินทั่วประเทศ ได้ส่งกำลังเข้าปราบปราม ทำการเผาบ้านเรือนราษฎร วัดวาอาราม และทำลายพืชผลเสียหาย เช่น ที่ตำบลเกริกปอยด์ เขตอำเภอพังงะ ทางการพม่าเข้าจับกุมราษฎรและเผาหมู่บ้าน (ประเสริฐ ๒๕๔๐: ๑๓) จึงช่วยซ้ำเติมสถานการณ์ให้เป็นสงครามกลางเมืองอย่างเต็มทีที่ยาวนานถึง ๕๐ กว่าปีจนถึงปัจจุบันนี้

ในเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๔๒ นาย สเว จิน ประธานพรรค MFL ถูกจับกุมพร้อมผู้นำกะเหรี่ยงอีก ๔ คน แล้วนำขึ้นเครื่องบินไปกักขังที่เมืองมณฑล (ประเสริฐ ๒๕๔๐: ๑๔) กำลังทหารกะเหรี่ยงและมอญยึดครองอินเซิง (Insein) ที่ตั้งอยู่ติดกับย่างกุ้งเป็นเวลาหลายวัน ก่อนถูกขับไล่โดยการโจมตีทางอากาศ (Guillon 1999: 213)

จนถึง พ.ศ. ๒๕๔๓ คอมมิวนิสต์ทั้งสองฝ่าย กะเหรี่ยงและมอญ กะเรนนี่ และปะโอ พร้อมด้วยมุสลิมมูจาฮิดีนแห่งรัฐอาระกัน (ยะไข่) ในพม่าตะวันตก ต่างก็เป็นกบฏ ในเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๔๓ ซอ บา อู จี ผู้ให้กำเนิดการปฏิวัติกะเหรี่ยง ได้ถูกสังหารในการโจมตีใกล้กับเมียวดี ชายแดนไทย-พม่า ทำให้ขบวนการของกะเหรี่ยงลดความเข้มแข็งลงไปมาก กว่าที่พื้นตัวขึ้นมาใช้เวลาหลายสิบปี

เมื่อ ๒๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๔ นาย สเว จิน ถูกปล่อยตัวออกจากคุกที่เมืองมณฑลทะเลหลังการเลือกตั้ง ซึ่ง AFPFL ก็ชนะการเลือกตั้งอีก แต่ก็ยังถูกกักบริเวณที่กรุงย่างกุ้งอีก ๑ ปี เมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๕ ก็พ้นกำหนดกักบริเวณ เขาพบว่าบ้านของเขาที่หมู่บ้านพะลัด (Phalat village) ถูกปล้นทรัพย์สินไปหมด เพื่อความปลอดภัยของชีวิตตัวเองและครอบครัว เขาจึงตัดสินใจหนีเข้าไปอยู่ในเขตยึดครองของขบวนการต่อต้านรัฐบาลของมอญและกะเหรี่ยงในป่าบริเวณเทือกเขาตะนาวศรีใกล้กับชายแดนไทย-พม่า (ประเสริฐ ๒๕๔๐: ๑๘)

ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๕ กลุ่มชาตินิยมของมอญทั้ง ๓ คือ สันนิบาตเสรีภาพมอญ (MFL) ของ นาย สเว จิน สมาคมมอญสามัคคี (UMA) ของ นาย ไป โซ และ แนวร่วมสามัคคีชาวมอญ (MUF) ได้รวมกันจัดตั้งเป็น แนวร่วมประชาชนมอญ (Mon People's Front: MPF) มี นาย ออง ทูน (Nai Aung Htun) เป็นประธาน

ถึงจุดนี้ นาย บา ลวิน ได้เปลี่ยนมาใช้ชื่อในการปฏิวัติว่า นาย สเว จิน เพื่อเป็นเกียรติแก่นิกายพุทธศาสนาที่ชื่อ สเว จิน ซึ่งมีชื่อเสียงในด้านความเคร่งครัดวินัย นาย สเว จิน เป็นผู้เตรียมคำแถลงการณ์ที่กำหนดโครงการของแนวร่วมที่ได้แจกจ่ายไปยังพรรคปฏิวัติต่าง ๆ และสถานทูตต่างประเทศในย่างกุ้งและกรุงเทพฯ ขบวนการกู้ชาติของมอญจึงกลับมามีบทบาทที่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มชาติพันธุ์พันธมิตรทั้งหลาย และเป็นทีเกรงขามของศัตรู

ต่อมารัฐบาลอุ Nu ได้สัญญากับ MPF ว่าจะจัดตั้งรัฐมอญปกครองตนเองและได้รับการยอมรับตามกฎหมาย ถ้า MPF ยอมมอบอาวุธให้กับรัฐบาลพม่า ผู้นำของ MPF ส่วนใหญ่ยินยอมหยุดยิงกับรัฐบาลพม่า เพราะเห็นว่าอุ Nu ไม่ได้แสดงตัวเป็นปฏิปักษ์กับมอญ และการต่อสู้เรียกร้องเอกราชของมอญด้วยอาวุธ ๑๐ ปีที่ผ่านมาไม่มีผลเท่าที่ควร รัฐบาลพม่าคงจะไม่ยินยอมให้เอกราชแก่มอญในเร็ววัน นาย ออง โทน จึงได้พาพลพรรคประมาณ ๑,๐๐๐ กว่าคน มอบอาวุธแก่รัฐบาลเมื่อ ๑๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๑

แต่ นาย สเว จิน ไม่ยินยอมวางอาวุธ จึงได้แยกออกมาก่อตั้งพรรครัฐมอญใหม่ (New Mon State Party, NMSP) มักจะเรียกสั้น ๆ ว่า พรรคมอญใหม่ เมื่อ ๑๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๑ เพื่อเป็นองค์กรหลักในการต่อสู้เรียกร้องเอกราชมอญกับรัฐบาลพม่า ทั้งทางด้านการเมือง การทหาร นาย สเว จิน ได้รวบรวมชาวมอญจัดตั้งกองกำลังติดอาวุธขึ้น ทำการรบแบบกองโจร บริเวณชายแดนไทย-พม่า ใกล้กับพระเจดีย์สามองค์ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี บริเวณดังกล่าวนี้เป็นที่มั่นที่สำคัญขององค์กร มีราษฎรมอญที่หลบหนีสงครามกลางเมือง การปราบปราม และการเกณฑ์แรงงาน ได้อพยพหลบหนีเข้ามาสมทบเพิ่มขึ้นเป็นระยะ ๆ พรรคมอญใหม่จึงต้องทำหน้าที่คุ้มครองความปลอดภัยให้กับราษฎรที่หลบหนีมาอยู่ใน บริเวณชายแดนไทย-พม่า ซึ่งมีไม่น้อยกว่า ๓ หมื่นคนด้วย (ประเสริฐ ๒๕๔๐: ๑๘)

ตั้งแต่ยินยอมมอบอาวุธเป็นต้นมา MPF จึงเป็นองค์กรการเมืองตามกฎหมายและดำเนินการตามแนวทางรัฐสภา นาย ออง โทน และเพื่อนร่วมงาน ได้รับเลือกตั้งให้เป็นรัฐมนตรีการสงครามและการจัดที่อยู่อาศัย

อย่างไรก็ดี อุ Nu ไม่ได้เป็นศัตรูต่อชาวมอญ แม้ในปัจจุบันชาวมอญอาวไฉยังคงเคารพผู้นำท่านนี้อย่างยิ่ง ผู้มีลักษณะส่วนตัวอันโดดเด่นเป็นผู้ศรัทธาศาสนาพุทธอย่างแรงกล้า และภายใต้ระบอบการปกครองของเขาจนกระทั่ง พ.ศ. ๒๕๐๕ วัฒนธรรมมอญก็กลับมาเพื่อพู่อีกครั้งในพม่า มีโรงพิมพ์ วารสาร (เช่น "Mon Bulletin" พิมพ์สองภาษา อังกฤษกับมอญ) จัดงานฉลองวัฒนธรรมมอญประจำปี (Guillon 1999: 213)

ขณะนั้น การทดลองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยตามแนวทางรัฐสภาของพม่าอันแสนสั้นก็มาถึงจุดสิ้นสุด รัฐบาล AFPFL ของ อุ Nu เป็นรัฐบาลผสมที่ร่วมมือกันอย่างหลวม ๆ ระหว่างกลุ่มการเมืองทั้งหลาย เมื่อฝ่ายนายกรัฐมนตรีนุ ได้ยึดแนวทางสังคมนิยมในการบริหารประเทศ ปฏิเสธฝ่ายที่ยึดถือแนวทางมาร์กซิสต์โดยสิ้นเชิง มีการกวาดล้างภายในพรรครัฐบางครั้งยิ่งใหญ่ มีการระดมกองกำลังติดอาวุธและปะทะกันด้วยอาวุธของทั้งสองฝ่ายและฝ่ายอื่น ๆ ที่ขัดแย้งกันอีก (พันธุ์สุรย์, ม.ล. ๒๕๔๒ : ๒๙)

การต่อต้านรัฐบาลและความวุ่นวายจลาจลต่าง ๆ มีอยู่ในพื้นที่กว้างขวางตามชนบทของพม่า สถานการณ์ที่ไม่มั่นคงนี้ ทำให้พลเอก เน วิน (General Ne Win) และผู้นำทหารพม่า

(Tatmadaw) ทนไม่ไหว ฝ่ายทหารรู้สึกว่าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของพม่ากำลังถูกคุกคาม เมื่อสถานการณ์เลวร้ายเกินกว่าที่รัฐบาลพลเรือนจะควบคุมได้ ในวันที่ ๒๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๑ นายกรัฐมนตรี อุ นู ได้มอบตำแหน่งนายกรัฐมนตรีรักษาการให้แก่พลเอก เน วิน ผู้นำกองทัพ ให้เข้ามาบริหารประเทศเพื่อควบคุมสถานการณ์

ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๑ ถึง ๒๕๐๓ พม่าถูกปกครองด้วยกฎหมาย ภายใต้ “รัฐบาลรักษาการ” ของทหารที่ถูกควบคุมโดยผู้บัญชาการทหาร พลเอก เน วิน เพื่อจัดให้มีการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์และยุติธรรมหลังปราบปรามการก่อการร้ายและอาชญากรรมให้ยุติลง ในคณะรัฐบาลของเขามีแต่อดีตข้าราชการ ไม่มีนักการเมืองที่สังกัดพรรคเลย จัดระบบการบริหารราชการแผ่นดินเสียใหม่ ด้วยการถอดถอนข้าราชการพลเรือนบางส่วนออก แล้วจัดให้ข้าราชการทหารและคนของกองทัพเข้าไปดำรงตำแหน่งเหล่านั้นแทน การปกครองดินแดนส่วนภูมิภาค โดยเฉพาะรัฐของกลุ่มชนชาติต่าง ๆ จะถูกควบคุมจากรัฐบาลสหภาพในส่วนกลางอย่างรัดกุมยิ่งขึ้น (พันธุ์สุริย์, ม.ล. ๒๕๔๒ : ๒๙)

หลังการเลือกตั้งในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๓ การปกครองของประเทศก็กลับไปอยู่ในมือพลเรือน อุ นู ซึ่งในขณะหาเสียงได้สัญญาที่จะจัดตั้งรัฐใหม่ของชาติพันธุ์อีก ๒ รัฐ ในด้านตะวันออกและตะวันตกของประเทศ ให้แก่ประชากรที่เก่าแก่ที่สุดของพม่าสองชนชาติคือมอญและอาระกัน (ยะไข่) ในขณะที่ยึดอำนาจเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕ ที่กลับไปสู่การปกครองของทหารนั้น รัฐบาล อุ นู กำลังเตรียมการจัดตั้งรัฐของชาติพันธุ์ที่ ๖ และ ๗ ภายใต้สหภาพพม่า และได้เริ่มการสอนหนังสือมอญในโรงเรียนประถมที่เมืองสะเทิมและมะละแหม่ง

จนกระทั่งประมาณ พ.ศ. ๒๕๐๕ มีความเป็นไปได้ที่จะมีการตกลงระหว่างรัฐบาลอย่างกว้างและกลุ่มกบฏชนชาติต่าง ๆ ผู้นำของกลุ่มชนชาติต่าง ๆ ได้นัดมาประชุมร่วมกันเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ เพื่อพิจารณาปฏิบัติให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. ๒๔๙๐ เรื่องการอนุญาตให้รัฐชนชาติมีสิทธิเลือกได้ว่าจะอยู่ในปกครองของสหภาพหรือเป็นรัฐอิสระ ซึ่งนายกรัฐมนตรี อุ นู กำลังพิจารณาเสนอให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญให้พม่าเป็นสหพันธรัฐ และประกาศว่ารัฐจะโอนกิจการต่างประเทศทั้งหมดให้เป็นของรัฐในวันที่ ๑ มีนาคม ซึ่งสร้างความไม่พอใจแก่ผู้ลงทุนในภาคเอกชนเป็นอย่างยิ่ง (พันธุ์สุริย์, ม.ล. ๒๕๔๒ : ๒๙)

แต่แล้วเมื่อวันที่ ๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๕ นายพล เน วิน ก็ได้นำกำลังกองทัพเข้ายึดอำนาจจากรัฐบาล อุ นู เหตุผลสำคัญข้อหนึ่งก็คือ ไม่เห็นด้วยกับความคิดที่จะแก้ไขรัฐธรรมนูญให้พม่าเป็นสหพันธรัฐอย่างแท้จริง (Pure Federalism) ป้องกันไม่ให้รัฐบาล อุ นู มอบประเทศให้กับพวกแบ่งแยกดินแดน (พันธุ์สุริย์, ม.ล. ๒๕๔๒ : ๓๑) ฝ่ายกองทัพได้ประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. ๒๔๙๐ พร้อมกับสังยุบสภา และตั้งสภาปฏิวัติขึ้นปกครองประเทศ ประกอบด้วยนาย

ทหารคนสำคัญ ๑๗ นายโดยมีพลเอก เน วิน เป็นประธานสภาด้วยตนเอง อำนาจเบ็ดเสร็จก็ตกอยู่ที่นายพล เน วิน (พันธุ์สุรย์, ม.ล. ๒๕๔๒ : ๓๒)

รัฐบาลเผด็จการทหารของพลเอก เน วิน กับสังคมนิยมแบบพม่า

ในยุคพลเอก เน วิน ทศนคติของทั้งสองฝ่ายต่างก็เลวร้ายลง ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๓ รัฐบาลมีนโยบายต่อต้านการกบฏในสงครามการเมืองพม่า แต่ใน พ.ศ. ๒๕๑๓ เป็นต้นมาได้กลายเป็นนโยบายที่เรียกกันว่า “ยุทธการตัดสี่” (The Four Cuts Strategy) นั่นคือ

(๑) ตัดอาหาร (Food) ชาวพม่าทำอะไรได้เท่าไรต้องขายให้ทางการ เหลือไว้เพียงพอกินในครอบครัวเท่านั้น ไม่เหลือพอสำหรับคนในป่าได้ (๒) ตัดเงินทุน (Funds) (๓) ตัดการข่าว (Intelligence) เช่นเชอร์ข่าวทุกอย่างที่เกี่ยวกับการต่อสู้ของฝ่ายตรงข้ามรัฐบาล ไม่ให้มีการติดต่อใด ๆ แม้กระทั่งนักท่องเที่ยวที่มาเยือนพม่าก็จะถูกจำกัดให้เที่ยวได้เฉพาะเมืองย่างกุ้งและบางเมืองเท่านั้น เมืองส่วนใหญ่ในพม่าเป็นเขตต้องห้ามสำหรับนักท่องเที่ยวโดยทหารพม่าอ้างว่าเพื่อความมั่นคงของประเทศ (๔) ตัดกำลังพล (Recruits) ประชากรพลเรือนที่อาศัยอยู่ในเขตชนบทพื้นที่ชนกลุ่มน้อยได้ตกเป็นเป้าของการบังคับให้ย้ายถิ่นฐาน บังคับใช้แรงงาน และในช่วงหนึ่งถูก “ล้างเผ่าพันธุ์” ในรูปแบบหนึ่ง ภายใต้การปกครองของทหารในพม่า สงครามกลางเมืองสำหรับชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ ได้กลายเป็นการต่อสู้ที่สิ้นหวังมากยิ่งขึ้นทุกทีที่จะอยู่รอดจากระบอบการปกครองที่เหี้ยมโหดและคลั่งชาติ

ระหว่างการกล่าวคำปราศรัยในวันสหภาพเมื่อวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๖ พลเอก เน วิน ประกาศว่ากลุ่มชาติพันธุ์ทั้งหมดภายใต้สหภาพจะได้รับการประกันสิทธิและสถานะที่เท่าเทียมกัน แต่การแบ่งแยกทางการเมืองโดยของกลุ่มเหล่านี้ไม่อาจเจรจาได้ ในเดือนกรกฎาคม ผู้นำมอญ กะเหรี่ยง และกลุ่มอื่น ๆ รวมทั้งพรรคคอมมิวนิสต์พม่า ได้จัดการสนทนากับผู้เผด็จการที่ขึ้นมาใหม่ นาย สเว จิน ได้เข้าร่วมการสนทนาด้วย ในฐานะตัวแทนของแนวร่วมประชาธิปไตยแห่งชาติที่ฝ่ายคอมมิวนิสต์มีอิทธิพลอยู่ ในขณะนั้นสภาพวิถีชีวิตของพลเอก เน วิน ได้ล้มแผนการก่อตั้งรัฐมอญและอาระกันไปแล้ว

หลังการสนทนาในเดือนกรกฎาคม กลุ่มหนึ่งของ MPF แต่เดิม รวมกับส่วนต่าง ๆ ของฝ่ายกบฏกะเหรี่ยง ได้ตกลงที่จะวางอาวุธ อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ในพื้นที่อันกว้างขวางของชนบทพม่าส่วนมากยังคงไม่เปลี่ยนแปลง ในเมื่อกองกำลังฝ่ายรัฐบาลและกองทัพของชาติพันธุ์ต่าง ๆ และพรรคคอมมิวนิสต์พม่า (CPB) ที่เหลืออยู่ ยังคงทำการต่อสู้เพื่อควบคุมทรัพยากรและอนาคตทางการเมืองของประเทศ นอกจากนั้น นักศึกษามอญจำนวนหนึ่งและคนอื่น ๆ ได้หนีเข้าป่า ไปร่วมกับพรรคมอญใหม่ (NMSP) ผลกระทบจากเหตุการณ์เหล่านี้ทำให้ผู้นำมอญหลายคน ได้แก่ นาย ออง

ทุน, นาย ธัน ดิน, นาย ตุน เรง, นาย งเว เรง, และ นาย โนน ลาร์ ถูกจองจำโดยรัฐบาลทหาร ด้วยข้อหาว่ากำลังวางแผนที่จะต่อสู้ได้ดินอีก ทั้งหมดถูกกักขังเป็นเวลา ๑๐ ปี

ในขณะเดียวกัน รัฐบาลพม่า นำระบบสังคมนิยมมาใช้ปกครองประเทศ โดยจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นชื่อ พรรคโครงการสังคมนิยมพม่า (The Burmese Socialist Program Party) ในวันที่ ๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๕ รัฐบาลทหารได้ประกาศให้ฝ่ายค้านทั้งหมดอยู่นอกกฎหมาย และประกาศหลักการพื้นฐานของสังคมนิยมโดยกำหนดว่า การผลิตต้องดำเนินการโดยรัฐ และรัฐเป็นเจ้าของกิจการทั้งปวง ไม่กี่ปีต่อมาก็ยึดอุตสาหกรรมรวมทั้งธุรกิจของชาวต่างชาติมาเป็นของรัฐ และเพื่อให้หนังสือพิมพ์และด้านอื่น ๆ ของสังคมพลเมืองทั้งหมดอยู่ภายใต้รัฐบาล เริ่มแรกได้ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็น "ทางที่สาม" ระหว่างทุนนิยมที่โง่เขลาและวุ่นวายของยุค อู นู กับโครงการของฝ่ายคอมมิวนิสต์ ในไม่ช้า สังคมนิยมตามวิถีทางของพม่า ก็กลายเป็นคำที่ใช้แทนรัฐบาลอำนาจนิยมที่ไม่มีประสิทธิภาพ วางแผนโดยส่วนกลาง และไม่ยืดหยุ่น

ต่อมามีประกาศยกเลิกพรรคการเมืองทั้งหมดใน พ.ศ. ๒๕๐๘ MPF จึงได้เข้าร่วมกับพรรคมอญใหม่ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา (NMSP 1985: 4) ธุรกิจการค้าชายแดนที่ด่านพระเจดีย์สามองค์รุ่งเรืองภายใต้การควบคุมของพรรคมอญใหม่โดยกองทัพกู้ชาติมอญ (Mon National Liberation Army: MNLA) ซึ่งเป็นกองทหารของพรรค

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๑๕ รัฐบาลทหารของนายพล เน วิน ได้ประกาศจัดตั้งรัฐมอญตามรัฐธรรมนูญใหม่ โดยรวมเขตมะละแหม่งและสะเทิมเป็นรัฐมอญ นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งรัฐยะไข่และรัฐฉิ่นพร้อมกันด้วย เพื่อลดกระแสความขัดแย้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมภายในประเทศพม่าที่เข้าสู่ภาวะวิกฤต แต่ไม่มีอำนาจปกครองตนเองใด ๆ และไม่มีสิทธิใด ๆ ที่จะใช้ภาษาของตนเองในเรื่องที่เป็นทางการ (Guillon 1999: 213)

จากการโอนกิจการต่าง ๆ เป็นของรัฐและการจัดระบบเศรษฐกิจแบบวางแผน รวมทั้งการให้ความสำคัญเร่งด่วนในการพัฒนาเศรษฐกิจที่ผิดพลาดเน้นการสร้างอุตสาหกรรมหนัก จึงทำให้ช่วง ๑๐ ปีแรกหลังการปฏิวัติยึดอำนาจ (พ.ศ. ๒๕๐๕-๒๕๑๕) และนำเอานโยบายสังคมนิยมตามแบบของพม่ามาใช้ต้องประสบความล้มเหลว ทำให้นายพล เน วิน หันมาทบทวนเปลี่ยนแปลงนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของตนด้วยการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจระยะยาว ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๑๗-๒๕๓๕) ขึ้น โดยให้ความสำคัญกับสินค้าทางการเกษตร สินค้าอุปโภคบริโภค และการทำเหมืองแร่ (พันธุ์สุรย์, ม.ล. ๒๕๔๒ : ๔๓-๔๕)

ในช่วง พ.ศ. ๒๕๒๐ กองทัพของพรรคมอญใหม่ (MNLA) มีประโยชน์ในการป้องกันชายแดนไทยจากพรรคคอมมิวนิสต์ ทำให้มีความสนิทสนมกับตำรวจตระเวนชายแดนของไทยมาก โดยทำหน้าที่คุ้มกันและปฏิบัติการกิจต่าง ๆ ให้ จนกระทั่งทหารของพรรคมอญใหม่สามารถเข้ามาในสังขละบุรีได้อย่างเปิดเผย

ผู้นำมอญและกะเหรี่ยงที่ใกล้ชิดกับกลุ่มผลประโยชน์ทางธุรกิจของไทยที่มีอิทธิพล ได้ตั้งโรงเรียนและโรงงานเครื่องเรือนขึ้นมาจำนวนหนึ่งบนชายแดนทั้งสองฝั่งที่ด่านพระเจดีย์สามองค์

พ.ศ. ๒๕๒๗ พรรคมอญใหม่ได้ตั้งหน่วยบรรเทาทุกข์ของมอญเพื่อช่วยเหลือคนมอญที่หลบหนีทหารพม่าอพยพเข้ามาอยู่ตามชายแดนบริเวณด่านเจดีย์สามองค์ (วันชัย ๒๕๓๕ : ๑๒๓)

ในช่วงสุดท้ายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจ (พ.ศ. ๒๕๒๔-๒๕๓๔) ปรากฏว่าประเทศพม่าต้องประสบปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำเป็นอย่างมาก รัฐบาลจึงประกาศยกเลิกเงินจำกัดราคา ๒๕ ๓๕ และ ๗๕ จ๊าด เมื่อวันที่ ๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๐ โดยให้เหตุผลว่า เพื่อทำลายอำนาจการเงินของพวกกบฏชนกลุ่มน้อยและพวกตลาดมืด แต่ไม่เป็นที่พอใจของประชาชนทั่วไป เพราะพวกกบฏที่อยู่ตามชายแดนเก็บเงินส่วนใหญ่ของกลุ่มตนเป็นเงินไทยและจีน คนที่สูญเสียอย่างแท้จริงมากที่สุดคือชาวบ้านธรรมดาที่สูญเสียเงินเก็บของตนเอง มีการประท้วงและก่อการจลาจลทำลายข้าวของของรัฐบาลโดยนักเรียนและนักศึกษาในเมืองใหญ่หลายเมือง รัฐบาลสั่งปิดสถานศึกษา และในเดือนธันวาคม พม่าไม่สามารถชำระหนี้ต่างประเทศได้จึงถูกบังคับให้ยื่นขอสถานะประเทศด้อยพัฒนาที่สุด (Least Developed Country) ต่อสหประชาชาติ เพื่อได้รับการผ่อนผันการชำระหนี้ต่างประเทศ (พันธุ์สุรย์, ม.ล. ๒๕๔๒ : ๕๗) ซึ่งชาวพม่าที่ยิ่งในศักดิ์ศรีถือว่าเป็นการสบประมาทชาติพม่า และเป็นการยืนยันความล้มเหลวของวิถีสังคมนิยมแบบพม่า (Lintner 1999: 338-339)

ตลอดเวลา ๒๕ ปีของการปฏิวัติสังคมนิยมพม่าที่ผ่านมา ความยากจน และปัญหาต่าง ๆ ทำให้นักศึกษา ประชาชน รวมถึงพระสงฆ์พม่า รู้สึกว่าการบริหารประเทศตลอดเวลา ๒๕ ปี ไม่สามารถนำความสุขมาสู่ประชาชน จึงเกิดความไม่มั่นใจในการบริหารงานของรัฐบาล เริ่มต้นด้วยการเดินขบวนประท้วงมาตรการของรัฐบาลและขยายตัวเป็นการเรียกร้องประชาธิปไตย เหตุการณ์การปะทะกันของนักศึกษาสถาบันเทคโนโลยีแห่งย่างกุ้งกับตำรวจหน่วยปราบจลาจลในเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๑ เป็นเหตุให้มีนักศึกษาเสียชีวิตทันที ๑ คน จึงมีการประท้วงลุกลามไปทั่วย่างกุ้ง มีการเสียชีวิตเพิ่ม นักศึกษาถูกจับไปหลายพันคน เหตุการณ์บานปลายไปเป็น “วันศุกร์นองเลือด” ในวันที่ ๑๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๑ (พันธุ์สุรย์, ม.ล. ๒๕๔๒ : ๕๘)

ขบวนการเรียกร้องประชาธิปไตยเกิดขึ้นในหมู่ประชาชนทั่วไปและในทุกส่วนของประเทศ เหตุการณ์เพิ่มความตึงเครียดและรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงปลายเดือนกรกฎาคม นายพล เน วิน จึงตัดสินใจลาออกจากตำแหน่งทางการเมือง หลังจากผูกขาดอำนาจในการปกครองประเทศมายาวนานถึง ๒๖ ปี นายพล เส่ง ลวิน (Gen. Sein Lwin) ขึ้นมาเป็นประธานพรรคโครงการสังคมนิยมพม่าและประธานาธิบดีแทน (พันธุ์สุรย์, ม.ล. ๒๕๔๒ : ๕๘)

ต่อมาในวันที่ ๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๑ เหตุการณ์ได้ลุกลามจนกลายเป็นจลาจลนองเลือด (เรียกว่า “เหตุการณ์ ๘/๘/๘๘”) เมื่อทางการพม่าใช้ความรุนแรงเฉียบขาดเข้าปราบปรามการเดินขบวนครั้งใหญ่ที่สุดจากมหาเจดีย์เวดากองที่กรุงย่างกุ้ง จนสูญเสียชีวิตผู้คนนับเป็นพัน ๆ คน แต่

การประท้วงก็ยังดำเนินต่อไป และยังได้ขยายตัวไปยังเมืองต่าง ๆ อีกด้วย แต่แล้วอีก ๔ วันต่อมา นายพล เชน ลวิน ได้ประกาศลาออก ดร. หม่อง หม่อง ได้รับแต่งตั้งให้เป็นประธานาธิบดีและประธานพรรคคนใหม่ ในวันที่ ๑๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๑ แต่ก็ไม่สามารถกอบกู้สถานการณ์ได้ (พันธุ์สุริย์, ม.ล. ๒๕๔๒ : ๕๙)

จากสภาพฟื้นฟูกฎหมายและระเบียบแห่งรัฐ (สลอร์ค)

ถึงสภาพสันติภาพและการพัฒนาแห่งรัฐ (เอสพีดีซี)

ปลายวันที่ ๑๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๑ นายพล ซอ หม่อง ได้เข้ายึดอำนาจรัฐบาลในนามของสภาฟื้นฟูกฎหมายและระเบียบแห่งรัฐ (สลอร์ค) (State Law and Order Restoration Council: SLORC) ยุบองค์การทางการเมืองทั้งหมด และจัดตั้งรัฐบาลใหม่ ตั้งพรรคเอกภาพแห่งชาติ (National Unity Party: NUP) ขึ้นแทนพรรคโครงการสังคมนิยมพม่า ได้ดำเนินการจับกุมผู้นำการต่อต้านรัฐบาลและปราบปรามประชาชนอย่างรุนแรง (พันธุ์สุริย์, ม.ล. ๒๕๔๒ : ๖๑)

เหตุการณ์นองเลือดที่กรุงย่างกุ้งผลักดันให้นักศึกษาและชนวนการประชาธิปไตยในพม่าหลบหนีการจับกุมของรัฐบาลพม่า เข้ามาอาศัยอยู่กับชนกลุ่มน้อยบริเวณชายแดนไทย-พม่าเป็นจำนวนมาก นักศึกษาพม่าจากองค์กรแนวร่วมนักศึกษาเพื่อประชาธิปไตยพม่า (All-Burma Students' Democratic Front: ABSDF) บางส่วน จากทางตอนใต้ เช่น เมืองมะละแหม่ง และบางส่วนจากย่างกุ้ง ที่มีเชื้อสายมอญ ได้เข้ามาสมทบอยู่ในความควบคุมดูแลของพรรคมอญใหม่ (NMSP) จำนวนหลายพันคน (ประเสริฐ ๒๕๔๐: ๑๘)

การเคลื่อนไหวทางการเมืองได้ขยายเข้ามาสู่ในเขตประเทศไทย โดยนักศึกษามอญบางส่วนได้บวชเป็นพระภิกษุ สามเณร เข้ามาจำพรรษาอยู่ตามวัดในพื้นที่ที่มีคนไทยเชื้อสายมอญอยู่หนาแน่น เช่น แถวสามโคก จังหวัดปทุมธานี มหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร พระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ และในเขตกรุงเทพมหานคร ยุวสงฆ์เหล่านี้ร่วมกันจัดตั้ง สหภาพยุวสงฆ์มอญโพ้นทะเล (Overseas Mon Young Monks Union) วัดจึงเป็นศูนย์ประสานงานการเผยแพร่ข่าวสารทางด้านการเมืองและวัฒนธรรม รวมทั้งรวบรวมปัจจัย อาหารแห้ง เครื่องกระป๋อง เพื่อสนับสนุนนักศึกษาที่ชายแดน รวมทั้งประสานงานกับองค์การระหว่างประเทศ และสื่อมวลชนสาขาต่าง ๆ สร้างอำนาจต่อรองกับรัฐบาลไทยในบางกรณี เช่น การส่งตัวนักศึกษากลับประเทศพม่า การผลักดันผู้อพยพชาวมอญออกจากเขตแดนไทย (ประเสริฐ ๒๕๔๐: ๒๓-๒๔)

หลังการปราบปรามประชาชนอย่างรุนแรงในกลาง พ.ศ. ๒๕๓๑ ประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะประเทศในกลุ่มสหภาพยุโรปและสหรัฐอเมริกาได้ประหารรัฐบาลทหารของนายพล ซอ หม่อง และระงับการให้ความช่วยเหลือแก่พม่าทุกประเภท ยกเว้นความช่วยเหลือทางด้านมนุษยธรรม ภาวะทางเศรษฐกิจของพม่าจึงยิ่งตกต่ำไปกว่าเดิมอีก รัฐบาลสลอร์คจึงได้ประกาศยก

เลิกการควบคุมการค้าของเอกชนและชักชวนให้บริษัทเอกชนต่างชาติมาลงทุนในพม่าได้อย่างเสรีในเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๒ ยกเลิกระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม และในกลางปีเดียวกันได้โจมตีรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๔๐ ที่ยอมให้ชนกลุ่มน้อยเชื้อชาติต่าง ๆ มีสิทธิปกครองตนเอง รวมทั้งเปลี่ยนชื่อประเทศจากพม่า (Burma) เป็นเมียนมา (Myanmar) ชื่อเมือง ชื่อชนชาติ ชื่อรัฐ และแม่น้ำบางชื่อตามสำเนียงพม่าจากชื่อเดิมที่เรียกตามอังกฤษหรือตามชื่อพื้นเมืองในท้องถิ่นนั้น ทั้งสองประการหลังนี้แสดงว่ารัฐบาลลัทธิปฏิเสธความหลากหลายของสังคมพม่าที่ประกอบไปด้วยชนเชื้อชาติต่าง ๆ (พันธุ์สุรย์, ม.ล. ๒๕๔๒ : ๖๒, ๖๔)

หลังการประกาศนโยบายเปลี่ยนนามรบเป็นนามการค้าของรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นโยบายของไทยที่สนับสนุนกองกำลังก๊วนาติของมอญก็ได้เปลี่ยนไป เพราะไทยต้องการทรัพยากรธรรมชาติของพม่า ไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ หรือสัตว์ทะเล โดยเฉพาะอย่างยิ่งก๊าซธรรมชาติ ที่มีโครงการวางท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยานาดา กลางอ่าวมะตะมะ เข้าสู่ประเทศไทยที่บ้านอิต่องห่างจากด่านพระเจดีย์สามองค์ทางใต้ ในพื้นที่ยึดครองของพรรคมอญใหม่ ดังนั้นไทยจึงต้องหาทางช่วยให้มอญเซ็นสัญญาหยุดยิงกับรัฐบาลทหารพม่าให้ได้ ไม่ว่าจะด้วยวิธีใด

จากการที่รัฐบาลไทยมีนโยบายปิดป่าทั่วประเทศ ทำให้บรรดาพ่อค้าไม้หลายรายยื่นเรื่องราวขอสัมปทานไม้ในเขตพม่า "เสีย ฮ." คือหนึ่งในจำนวนพ่อค้าไม้ที่ได้รับสัมปทานไม้ในเขตพม่าฝั่งตรงข้ามกับด่านพระเจดีย์สามองค์ อ. สังขละบุรี จ. กาญจนบุรี ซึ่งเป็นดินแดนของรัฐมอญ อยู่ในเขตอิทธิพลของทหารมอญก๊วนาติ เมื่อเป็นทรัพยากรโดยชอบธรรม ทางพรรคมอญใหม่จึงได้ส่งผู้แทนเข้าเจรจาเรียกเก็บภาษีไม้จากเสีย ฮ. บ้าง แต่การเจรจาไม่เป็นผล ต่อมาพรรคมอญใหม่จึงได้ออกหนังสือประกาศเตือน โดยไม่ได้เจาะจงถึงผู้หนึ่งผู้ใดว่า ให้ผู้ที่ตัดไม้หรือเก็บทรัพยากรทางธรรมชาติในเขตรัฐมอญ ต้องเสียภาษีให้กับทางพรรคมอญใหม่ด้วย หากไม่ปฏิบัติตามจะไม่รับรองความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินใด ๆ ทั้งสิ้น แต่ประกาศเตือนดังกล่าวไม่ได้รับการตอบสนองจากเสีย ฮ. ขณะเดียวกันได้สั่งให้ลูกน้องใช้รถแทรกเตอร์สร้างทางจากด่านพระเจดีย์สามองค์มุ่งสู่จังหวัดมะละแหม่ง สหภาพพม่า ซึ่งหากเส้นทางดังกล่าวเสร็จเรียบร้อย ย่อมสะดวกในการชักลากไม้และจะเป็นเส้นทางยุทธศาสตร์ของทหารพม่า ในการเสริมกำลังบริเวณด่านพระเจดีย์สามองค์อีกด้วย (มนตรี ๒๕๓๔ : ๒๙)

ในช่วง พ.ศ. ๒๕๓๑-๓๒ บริษัททำไม้ของไทยที่มีอิทธิพล ซึ่งควบคุมโดยเสียใหญ่แห่งกาญจนบุรี ได้เริ่มเอาทหารพม่า "นอกหน้าที่" เข้ามาเป็นคนงาน

พ.ศ. ๒๕๓๓ ต้นเดือนกุมภาพันธ์ กองกำลังของกองทัพพม่ากองหนึ่งได้ยกออกจากเมืองเย ได้เข้าโจมตีเพื่อทดสอบหน่วยทหารของ MNLA ด้านตะวันตกของด่านพระเจดีย์สามองค์ ในขณะเดียวกันที่กองทหารมอญกำลังยุ่งกับกองพันทหารราบเบาที่ ๑๐๖, ๖๑ และ ๓๑ ของกองทัพพม่าอยู่ ในคืนสุดท้ายก่อนที่ฐานที่มั่นของทหารมอญจะแตก บริษัททำไม้ของไทยก็บรรทุกทหาร

พม่าในชุดพรางเป็นพลเรือนนับร้อยคนในรถบรรทุกสิบล้อ ๓ คัน แอบข้ามแดนทางด้านแม่สอด จังหวัดตาก เข้ามาลงที่บริเวณด่านพระเจดีย์สามองค์ แล้วเปลี่ยนเป็นชุดทหารพม่า ยกกำลังเข้าตี ตลบหลังทหารมอญที่รบอยู่กับทหารพม่าด้านหน้า (วันชัย ๒๕๓๕ : ๑๒๓) ทำให้กองทหารมอญ ต้องเผชิญกับศึกสองด้าน และแนวส่งกำลังบำรุงด้านหลังถูกตัดขาด วันที่ ๙ กุมภาพันธ์ หลังจาก ต่อสู้กันอย่างหนักมา ๕ วัน กองกำลังทหารพมามากกว่า ๑,๐๐๐ นายได้เข้าไปยังด่านพระเจดีย์ สามองค์ได้

วันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ฐานที่มั่นกองทหารและที่ทำการของพรรคมอญใหม่ที่บ้านน้ำเก็ก ด้านใต้ของด่านพระเจดีย์สามองค์ก็แตก ต้องถอยร่นไปทางใต้ไม่กี่วันต่อมากองทัพพม่าก็ส่งกำลัง กดดันเข้ามาโดยเฮลิคอปเตอร์ การต่อสู้ที่ด่านพระเจดีย์สามองค์นี้ฝ่ายมอญสูญเสีย ๒๐ คน ความ สำเร็จของการบุกครั้งนี้เป็นความร่วมมือระหว่างหน่วยงานทหารของไทยกับพม่า เป็นการเปิด ศักยภาพใหม่ของอนาคตความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกลุ่มกบฏมอญ กะเหรี่ยง และอื่น ๆ ตามแนว ชายแดน ทำให้การค้าชายแดนสิ้นสุดลง ชาวบ้านมอญตามชายแดนต้องอพยพเข้ามาอยู่ในเขต แดนของไทยหลายพันคน

กองบัญชาการของพรรคมอญใหม่ได้ถอยไปยังริกาห์ (Ree Gah) ใกล้กับค่ายผู้ลี้ภัยที่ เลาะโล (Loh Loe) ห่างจากด่านพระเจดีย์สามองค์ทางด้านใต้เดิน ๑ วัน เมื่อค่ายที่ด่านพระเจดีย์ สามองค์แตก พรรคมอญใหม่ก็สูญเสียแหล่งรายได้ที่ใหญ่ที่สุดเพียงแหล่งเดียวนี้ ในการจัดกลุ่ม ใหม่ หน่วยย่อยของ MNLA ถูกส่งลงไปทางใต้ในพื้นที่ห้วยปัก (Huay Pak) ลึกเข้าไปในแดนเลว ร้ายของกองพลน้อยที่ ๔ ของกองทัพปลดปล่อยแห่งชาติกะเหรี่ยง (Karen National Liberation Army: KNLA) ตรงข้ามกับจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ของไทย ดินแดนที่ทุรกันดารนี้ยังไม่ถูกควบคุม โดยกลุ่มใด แม้ว่าบางครั้งหน่วยลาดตระเวนของ KNLA และกลุ่มพันธมิตรสหภาพมุสลิมพม่าทั้ง มวล (All Burma Muslim Union: ABMU) จะเข้ามาบ้าง และบางทีก็เป็นกลุ่มพรรคคอมมิวนิสต์ พม่าเดิม

เพื่อลดความกดดันทางการเมืองทั้งจากภายในและภายนอก รัฐบาลสหรัฐได้จัดให้มีการ เลือกตั้งเมื่อวันที่ ๒๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๓ แม้รัฐบาลจะกล่าวอ้างว่าการเลือกตั้งนั้นเป็นการ เลือกตั้งโดยเสรี แต่ก็ได้กำหนดคุณสมบัติผู้ที่ไม่มีสิทธิ์ออกเสียงเลือกตั้งไว้หลายข้อ ก่อนการเลือก ตั้งรัฐบาลทหารคู่มือที่ผ่านปรนมาก เช่น แม้จะมีข้อบังคับห้ามชุมนุมทางการเมืองเกินกว่า ๕ คน แต่นาง ออง ซาน ซู จี เลขาธิการพรรคสันนิบาตประชาธิปไตยแห่งชาติ (National League of Democracy: NLD) ก็สามารถเดินทางไปหาเสียงในเมืองต่าง ๆ ได้ แต่ก่อนการเลือกตั้งในเดือน กรกฎาคม รัฐบาลทหารก็ได้ดำเนินการจับกุมและปราบปรามผู้ที่ต่อต้านรัฐบาลอย่างจริงจังและ เปิดเผย เช่น ประกาศกฎอัยการศึก สมาชิกพรรค NLD หลายคนถูกจับและถูกประหารชีวิต นาง ออง ซาน ซู จี ถูกกักบริเวณพร้อมกับผู้นำพรรค NLD คนอื่น ๆ แต่ผลการเลือกตั้งพรรค NLD กลับ

ได้รับเลือกมากที่สุดถึง ๓๙๒ ที่นั่ง จากทั้งหมด ๔๘๕ ที่นั่ง พรรค NUP ของรัฐบาลทหารได้เพียง ๑๐ ที่นั่ง ส่วนพรรคการเมืองของชาวมอญคือพรรคแนวร่วมประชาธิปไตยแห่งชาติมอญ (Mon National Democratic Front: MNDF) ได้มา ๕ ที่นั่ง (พันธุ์สุรย์, ม.ล. ๒๕๕๒ : ๖๔-๖๖)

หลังการประกาศผลการเลือกตั้งอย่างเป็นทางการรัฐบาลสลอร์คได้แจ้งว่าจะยังไม่มอบอำนาจให้พรรค NLD จัดตั้งรัฐบาลใหม่จนกว่าจะได้มีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่เสร็จสิ้น และให้ประชาชนให้ความเห็นชอบรัฐธรรมนูญฉบับใหม่แล้วเสียก่อน ซึ่งผู้นำสลอร์คไม่ยอมระบุนเวลาจำนวนปี จึงมีการชุมนุมประท้วงรัฐบาลขึ้นอีก ในการประท้วงคราวนี้พระสงฆ์พม่าได้มีส่วนร่วมด้วยมากขึ้นกว่าการประท้วงคราวก่อน ๆ กล่าวคือได้ร่วมกันคว่ำบาตรที่จะไม่ประกอบพิธีกรรมให้แก่ทหารและครอบครัว ซึ่งนับว่าเป็นการกระทำที่รุนแรงในสังคมพม่าที่เป็นชาวพุทธค่อนข้างเคร่งครัด ฝ่ายรัฐบาลทหารพม่าตอบโต้ด้วยการจับกุมพระสงฆ์ไว้ในข้อหาดต่อต้านรัฐบาล (พันธุ์สุรย์, ม.ล. ๒๕๕๒ : ๖๗)

พ.ศ. ๒๕๓๓ ทหารมอญเข้ายึดเมืองเยตั้งแต่ ๖ โมงเช้า ทหารพม่าในเมืองต่อสู้ด้วยความเข้มแข็ง แต่สู้ไม่ได้ ในที่สุดก็ตัดสินใจใช้เครื่องบินโอวี ๑๐ บินถล่มทหารมอญกลางเมืองเย ทหารมอญต้องล่าถอย การรบครั้งนั้นทหารมอญตาย ๓๐ คน ชาวบ้านตาย ๖ คน ทหารพม่าตาย ๘๑ คน (วันชัย ๒๕๓๔ : ๑๓๒)

เมื่อวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๔ ทหารมอญจำนวนหนึ่ง ได้ยึดรถแทรกเตอร์และรถปิคอัพของเสีย ฮ. ขณะสร้างทางได้ที่บริเวณเหนือหมู่บ้านเกริงทอ ห่างจากด่านพระเจดีย์สามองค์เข้าไปในฝั่งพม่าประมาณ ๓๐ กิโลเมตร แล้วทำการจุดไฟเผาทิ้ง โดยไม่ได้ทำอันตรายแก่ผู้ใด เหตุการณ์ดังกล่าวสร้างความแค้นใจให้กับเสียคนดังของอำเภอสังขละบุรีเป็นอย่างยิ่ง เสีย ฮ. จึงได้ติดต่อผ่านเจ้าหน้าที่ระดับสูงของอำเภอสังขละบุรี ให้ช่วยเจรจาเรียกร้องค่าเสียหายเป็นจำนวน ๕ ล้านบาทจากฝ่ายมอญให้ด้วย แต่การเจรจาไม่เป็นผล เพราะทางฝ่ายมอญไม่มีเงินจ่ายให้ และให้เหตุผลว่าได้ออกประกาศเตือนไปแล้ว และสถานที่เกิดเหตุก็อยู่นอกเขตไทยด้วย (มนตรี ๒๕๓๔ : ๓๐)

ต่อมาวันที่ ๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๔ ปลัดอำเภอสังขละบุรีคนหนึ่งได้เรียกร้อยเอกชูอ่อง ซึ่งเป็นผู้ประสานงานฝ่ายมอญให้เชิญผู้นำมอญฝ่ายต่าง ๆ มาทานอาหารร่วมกันที่เรือนแพแห่งหนึ่งในอำเภอสังขละบุรี เพื่อจะเจรจากันในเรื่องทั่ว ๆ ไป แต่กลับมีกำลังตำรวจอาวุธครบมือพานำมอญทั้ง ๙ คนย้ายที่พบปะไปบ้านพักนายอำเภอแล้วทำการควบคุมตัว ต่อมาผู้นำมอญบางคนได้รับการปล่อยตัว คงควบคุมตัวไว้เพียง ๓ คน คือ นาย รือด ชะ เลขาธิการพรรคมอญใหม่ นาย หงสา รองเลขาธิการฯ และนายพล โท ไม่น ผู้บัญชาการทหารสูงสุด ซึ่งเป็นบุคคลที่ดำรงตำแหน่งสำคัญของพรรคมอญใหม่ทั้งสิ้น (มนตรี ๒๕๓๔ : ๓๐)

ในวันที่ ๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๔ บุคคลทั้งสามถูกส่งฟ้องศาลในข้อหาหลบหนีเข้าเมือง แต่ศาลไม่เชื่อว่า บุคคลระดับผู้นำจะหลบหนีเข้าเมือง เพราะเมื่อทางอำเภอได้เชิญให้มาร่วมรับประทานอาหารแล้ว จะตั้งข้อหาหลบหนีเข้าเมืองได้อย่างไร ศาลจึงสั่งให้สืบเสาะหาข้อเท็จจริง ระหว่างที่บุคคลทั้งสามกำลังถูกฝากขังอยู่ในเรือนจำจังหวัดกาญจนบุรี ก็มีกระแสข่าวออกมาจากภายในพวคมอญใหม่ว่า ทางเจ้าหน้าที่ระดับสูงของอำเภอสังขละบุรีได้แต่งตั้งผู้นำมอญบางคน ที่รอดพ้นจากการถูกจับกุม ให้ดำรงตำแหน่งเลขาธิการพรรค และผู้บัญชาการทหารสูงสุดแทนคนที่กำลังถูกจับกุมอยู่ โดยให้เหตุผลว่าบุคคลที่ถูกจับกุมไม่มีความรู้ ความสามารถในการบริหารงาน และแก้ปัญหาตามแนวชายแดนไทย-พม่าไม่ได้ เมื่อกระแสข่าวนี้ออกมา ได้มีปฏิกิริยาคัดค้านจากบุคคลทั้งภายในและภายนอกพรรค ทำให้การปฏิวัติเงียบครั้งนั้นล้มเหลว (มนตรี ๒๕๓๔ : ๓๐)

เนื่องจากนายพล ซอ หม่อง ผู้นำของสลอร์ก็มีปัญหาด้านสุขภาพจึงได้ถูกขอให้ลาออกจากตำแหน่งต่าง ๆ ให้นายพล ตัน จ่วย ได้เข้าดำรงตำแหน่งแทน เมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้เพิ่มจำนวนพลเรือนเข้าเป็นสมาชิกสภาของสลอร์จำนวนหนึ่ง ตั้งกระทรวงต่าง ๆ เพิ่ม สะท้อนเจตนาของสลอร์ที่จะคงรักษาอำนาจการปกครองประเทศของตนต่อไปอีกระยะหนึ่ง การเตรียมการร่างรัฐธรรมนูญก็ยังไม่คืบหน้า เพราะทุกขั้นตอนต้องเป็นไปตามที่คณะสภาสลอร์ให้ความเห็นชอบแล้วเท่านั้น (พันธุ์สุรย์, ม.ล. ๒๕๔๒ : ๖๘)

วันที่ ๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๖ ขนกลุ่มน้อยในพม่าได้จัดการประชุมสภาแห่งชาติพม่า (National Council Union of Burma: NCUB) โดยมีตัวแทนกลุ่มและสมาชิกทั้งหมด ๔๗ คน เพื่อร่างรัฐธรรมนูญขึ้นมาแบบสหพันธรัฐ ซึ่งยึดแนวทางของสัญญาเจนีวา เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๒ ซึ่งหากแปรรูปดีเรียบร้อยแล้วจะเสนอต่อไปยังสหประชาชาติ ทุกฝ่ายต่างต้องการให้สหประชาชาติเข้าไปแก้ไขปัญหาในพม่าโดยเร็วที่สุด (สมจิต ๒๕๓๖ : ๓๓)

วันที่ ๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๖ ขนกลุ่มน้อย ๓๒ กลุ่มของพม่าได้ร่วมกันแถลงข่าวต่อสื่อมวลชนที่กองบัญชาการทหารกะเหรี่ยงอิสระ ค่ายมานะพล (Manerplaw) ตรงข้ามจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อแสดงความเป็นเอกภาพ ความสามัคคีของชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ มีแกนนำที่สำคัญ ๆ เข้าร่วมมากมาย ทั้งนายพลโบเมียะ (Bomya) ผู้นำฝ่ายกะเหรี่ยงอิสระ (KNU) นายเส่ง วิน (Sein Win) ผู้นำรัฐบาลปลดถิ่นพม่า (NCGUB) นายบรังแสง (Brang Saeng) ผู้นำกลุ่มคะฉิ่น (KIO) และนาย สเว จิน (Nai Shwe Kyin) ผู้นำกลุ่มมอญ (NMSP) รวมทั้งกลุ่มนักศึกษาพม่า (ABLDf) ได้ผลักดันออกมาประนามการประชุมสมัชชาแห่งชาติพม่า (National Convention) ที่จัดขึ้นในวันที่ ๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๖ ว่าเป็นการประชุมเพื่อหลอกลวงโลก ผลที่ออกมาจะเป็นไปตามที่ฝ่ายพม่าต้องการ จึงไม่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวต่าง ๆ ในพม่าได้ และยังเรียกร้องให้รัฐบาลพม่าปลดปล่อยนาง อ่อง ซาน ซู จี และนักโทษการเมืองคนอื่น ๆ โดยปราศจากเงื่อนไข (สมจิต ๒๕๓๖ : ๓๒)

พ.ศ. ๒๕๓๘ นายพิสันต์ ปลัดสิงห์ คนไทยเชื้อสายมอญ ได้ก่อตั้งสำนักข่าวสารมอญ (The Mon News Agency) ขึ้นมาเพื่อเผยแพร่ข่าวสารการเกี่ยวกับคนมอญในเมืองไทย การต่อสู้เพื่อเรียกร้องเอกราชและวัฒนธรรมของมอญในพม่า แก่ชาวโลกขึ้นที่กรุงเทพฯ ประเทศไทย โดยได้จัดทำวารสารรายเดือนชื่อ ข่าวสารมอญ (Mon News) ออกแจกจ่ายไปยังชุมชนมอญในประเทศไทย รวมทั้งองค์กรเอกชนทางสังคมและสิทธิมนุษยชนในต่างประเทศ ด้วยยอดการพิมพ์ ๕,๐๐๐ ถึง ๘,๐๐๐ ฉบับต่อเดือน มีสมาชิกประจำราว ๑,๐๐๐ คน สำนักข่าวสารนี้ได้เงินสนับสนุนจากการบริจาคของนักธุรกิจ พระสงฆ์ และผู้อ่านชาวไทยเชื้อสายมอญ โดยไม่ได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากพรรคมอญใหม่แต่อย่างใดแม้จะได้รับข้อเสนอ (Bangkok Post, Feb. 27, 1996: 2)

พ.ศ. ๒๕๓๘ ในเดือนกุมภาพันธ์ องค์กรชาวมอญจากทั้ง ๔ ฝ่าย คือ (๑) มอญโพ้นทะเล (๒) มอญในพื้นที่เขตปลดปล่อยของพรรคมอญใหม่ (๓) มอญในเมืองไทย และ (๔) มอญในเมืองมอญ รวมทั้งสิ้น ๑๔ องค์กร ได้ร่วมมือกันก่อตั้งสันนิบาตสามัคคีชนชาติมอญ (Mon Unity League, MUL) เพื่อสร้างความสามัคคีในหมู่ชนชาติมอญและร่วมมือกันฟื้นฟูบูรณะประเทศชาติมอญขึ้นมาใหม่ มีการตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว (ข่าวสารมอญ ก.ค.-ส.ค. ๒๕๓๙ : ๑)

ผู้ลี้ภัยชาวมอญจากเหตุการณ์โศกนาฏกรรมด้านพระเจดีย์สามองค์ ซึ่งเข้าไปอยู่ที่ค่ายเลาะโล ในเขตประเทศไทย ได้ถูกอพยพไปอยู่ที่ค่ายชะลือคคะนีชายแดนไทย-พม่าในเขตพม่า แต่ก็ถูกทหารพม่าที่ตั้งค่ายอยู่ด้านพระเจดีย์สามองค์บุกเข้าโจมตีอีก จึงหนีเข้าเขตประเทศไทย แต่ถูกทหารไทยบังคับให้กลับเข้าไปในเขตพม่าทันที อ้างว่าเป็นพวกเข้าประเทศโดยผิดกฎหมาย พรรคมอญใหม่ถูกบีบบังคับจากวิกฤตการณ์ผู้ลี้ภัยที่ชะลือคคะนี จึงยอมเซ็นสัญญาสงบศึกกับรัฐบาลทหารพม่าในเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๘ ซึ่งพรรคมอญใหม่ได้พื้นที่ปกครองบางส่วนของจังหวัดมะละแหม่ง บางส่วนของเมืองเย และบางส่วนของเมืองทะวาย โดยเป็นพื้นที่ด้านตะวันออกของถนนจากเมืองมะละแหม่งถึงเมืองทะวาย รวมพื้นที่ประมาณ ๑๒ หมู่บ้าน จดประเทศไทยทางด้านจังหวัดกาญจนบุรี ส่วนด้านตะวันตกของถนนเป็นของรัฐบาลทหารพม่า (ข่าวสารมอญ ก.พ. ๒๕๔๔ : ๒)

วันที่ ๓๑ มีนาคม ถึง ๓ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๙ สันนิบาตสามัคคีชนชาติมอญได้จัดการสัมมนาขึ้นที่กองบัญชาการพรรคมอญใหม่ ที่ปะไฮ เขตเมืองเร (พม่าเรียก เย) รัฐมอญ มีผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนาประมาณ ๖๐ คน ซึ่งได้มีการเสนอแผนงานของคณะกรรมการในรูปแบบเหมือนสภาแห่งชาติมอญ จากบุคคลที่มีเชื้อชาติมอญหลายกลุ่มหลายพวก จากต่างประเทศนอกเหนือไปจากในประเทศไทย เช่น คนมอญที่มีภูมิลำเนาจากอเมริกา ยุโรป ออสเตรเลีย ญี่ปุ่น มาเลเซีย สิงคโปร์ คนมอญในเมืองมอญ คนมอญในป่าในนามของพรรคมอญใหม่ และคนไทยเชื้อสายมอญ เรียกชื่อชั่วคราวว่า สภาสันนิบาตสามัคคีชนชาติมอญ

ในที่ประชุมได้เลือกคณะกรรมการทำงานรวม ๒๑ คน โดยมี นาย หงสา เป็นประธาน เพื่อรวบรวมความรู้ความสามารถของคนมอญ ความคิดเห็นต่าง ๆ ที่นอกเหนือจากพรรคมอญใหม่ที่กระทำกันอยู่ในปัจจุบันนี้ และโดยเฉพาะการให้การศึกษาแก่เยาวชนมอญที่กำลังเติบโตขึ้นมาในอนาคต จะได้มีความรู้ในวิชาการต่าง ๆ สามารถอ่านออกเขียนได้หลายภาษา เช่น ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และอื่น ๆ เนื่องจากในแผ่นดินมอญนั้นเรื่องการให้การศึกษาแก่ประชาชนยังขาดแคลนอีกมาก ก่อนนั้นรัฐบาลเผด็จการพม่าไม่อนุญาตให้มีการเรียนการสอนหนังสือมอญ แต่เมื่อทางพรรคมอญใหม่ได้ไปเจรจากับรัฐบาลเผด็จการพม่าแล้ว จึงได้รับอนุญาตให้เปิดการเรียนหนังสือภาษามอญขึ้นได้ในเขตรัฐมอญเท่านั้น และรัฐบาลทหารพม่าได้ให้เงินสร้างโรงเรียนมัธยม ๑๐๐,๐๐๐ จ้าง เป็นความช่วยเหลือครั้งแรกนับแต่มีการหยุดยิง (Bangkok Post, Feb. 13, 1996: 4)

นอกจากนี้ยังมีการถกเถียงเรื่องการตั้งสถานะสันนิบาตสามัคคีชนชาติมอญขึ้นมาว่า เป็นการลดฐานะของพรรคมอญใหม่ลง คนที่ไม่เห็นด้วยเพราะกลัวว่าพรรคหรือบุคคลในพรรคจะหมดอำนาจหรืออิทธิพลลง โดยเฉพาะกรรมการพรรคมอญใหม่สองคนคือ นายขันต้อยและนายละวี ไม่น แต่กรรมการพรรคมอญใหม่อีกหลายคนรู้และเข้าใจในความเจริญก้าวหน้าของชาติมอญ ทุกสิ่งทุกอย่างจึงผ่านไปได้ในที่สุด (ข่าวสารมอญ มี.ค.-เม.ย. ๒๕๓๙ : ๑)

พ.ศ. ๒๕๓๙ สันนิบาตสามัคคีชนชาติมอญได้สมัครเข้าเป็นสมาชิกขององค์การชาติและประชาชนที่ไม่มีตัวแทน (อันโป) (Unrepresented Nations and Peoples Organization, UNPO) ซึ่งเป็นองค์กรของชาติที่ยังไม่ได้รับเอกราชเพื่อมีตัวแทนเข้าไปเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ ได้ในองค์การสหประชาชาติ มอญจึงเป็นชนกลุ่มน้อยชาติแรกในพม่าที่เข้าเป็นสมาชิกของอันโป (ข่าวสารมอญ ก.ค.-ส.ค. ๒๕๓๙ : ๓)

๑๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๐ รัฐบาลทหารพม่าประกาศเปลี่ยนชื่อจาก สลักรัก เป็น สภาสันติภาพและการพัฒนาแห่งรัฐ (State Peace and Development Council: SPDC) โดยองค์ประกอบของสภายังคงเป็นทหารทั้งหมดเหมือนเดิม เพียงแต่ลดสมาชิกจากเดิม ๒๑ คนเป็น ๑๕ คน มีสมาชิกจากสภาเดิมเพียง ๔ คนนอกนั้นเป็นสมาชิกใหม่ ซึ่งคล้ายกับว่าพม่ากำลังก้าวเข้าสู่ยุคใหม่ แต่อันที่จริงทุกอย่างยังคงเหมือนเดิม (พันธุ์สุรย์, ม.ล. ๒๕๔๒ : ๘๘)

วันที่ ๑๑ ถึง ๑๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ นาย ออง ไม่น (Nai Ong Mon) อดีตนักศึกษาพม่าเชื้อสายมอญ จากสภาฟื้นฟูแผ่นดินมอญ สหรัฐอเมริกา ได้เป็นตัวแทนของมอญ เข้าร่วมการประชุมนานาชาติเรื่องสิทธิอัตวิญจัยและสหประชาชาติครั้งที่ ๑ : จากสิทธิชนกลุ่มน้อยสู่อิสรภาพทางการเมืองและการทำให้ระบบนานาชาติเป็นประชาธิปไตย (The First International Conference on the Right to Self-determination and the United Nations: From Minority Rights to Political Independence and Democratizing the International System) ที่

เมืองเจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ร่วมกันจัดโดยสมาคมสิทธิมนุษยชนนานาชาติแห่งชนกลุ่มน้อยอเมริกา (International Human Rights Association of American Minorities: IHRAAM) และสภานานาชาติเพื่อสิทธิมนุษยชน (International Council for Human Rights: ICHR) มีผู้ร่วมประชุมประมาณ ๑๐๐ คนจากทั่วโลก นาย ออง โม่น เป็นตัวแทนชนกลุ่มน้อยจากพม่าเพียงคนเดียว และได้รายงานสถานการณ์ชนกลุ่มน้อยในพม่าโดยเฉพาะของชาวมอญ ซึ่งได้รับความสนใจมาก เพราะส่วนใหญ่จะรู้จักเพียงนาง ออง ซาน ซู จี เท่านั้น ในที่ประชุมได้มีมติเสนอให้สหประชาชาติตั้งคณะกรรมการอำนวยการอำนวยการของชนกลุ่มน้อย ซึ่งจะคล้ายกับคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนที่เคยตั้งไปแล้ว เพื่อดูแลเรื่องสิทธิอำนวยการของชนกลุ่มน้อยโดยตรงและให้มีผลในทางปฏิบัติเหมือนเรื่องสิทธิมนุษยชน (www.hiraam.org)

วันที่ ๕-๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๔ สันนิบาตชนชาติมอญได้จัดประชุมนานาชาติเรื่องชนชาติมอญครั้งที่ ๓ มีคนมอญจากองค์กรต่าง ๆ ทั้งจากมอญในเมืองมอญ คนมอญที่ชายแดน คนมอญในเมืองไทย คนมอญจากสหรัฐอเมริกา แคนาดา ยุโรป และออสเตรเลีย รวมกันประมาณ ๕๐ คน ในที่ประชุมมีการคณะกรรมการชุดใหม่ซึ่งประธานได้แก่นายดำรงค์ ปุ่บบางกระดี และนายกะเซาะโม่น เป็นเลขาธิการ ซึ่งจะมีวาระการทำงาน ๒ ปี นอกจากนี้ยังได้ตั้งกรรมการบริหาร ๙ คนดูแลคณะกรรมการ ๙ ชุดประกอบด้วย (๑) การเมือง (๒) ยุติธรรมและสิทธิมนุษยชน (๓) วรรณกรรมและวัฒนธรรม (๔) การต่างประเทศและข่าวสาร (๕) ประชาสัมพันธ์ (๖) การศึกษา (๗) สาธารณสุข (๘) กิจการสตรี และ (๙) การพัฒนาเยาวชน

ในการสัมมนาเรื่องมอญสรุปเนื้อหาได้ว่า ตั้งแต่พรรคมอญใหม่ไปตกลงเซ็นสัญญาหยุดยิงกับรัฐบาลทหารเผด็จการพม่าเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๘ จนถึงปัจจุบัน แม้ว่าทางพรรคมอญใหม่จะไม่มี การวางอาวุธ แต่การอยู่เฉย ๆ ปกครองพื้นที่บางส่วนของเมืองมะละแหม่ง บางส่วนของเมืองเย เมืองทะวาย รวม ๑๒ หมู่บ้าน ไม่ได้ทำให้ความเป็นอยู่ของประชาชนมอญดีขึ้น พรรคมอญใหม่ถูกมองว่าละทิ้งอุดมการณ์ในการพักรบครั้งนี้ โดยเฉพาะนาย สเว จิน ซึ่งในอดีตเป็นผู้ต่อสู้มากกว่าสี่สิบปีต้องมาวางมือในครั้งนี้ที่ถูกสลอร์ส่งคนมอญในพม่ามาเกลี้ยกล่อมจนสำเร็จ พรรคมอญใหม่หยุดบทบาททางการเมืองการทหารจนถึงทุกวันนี้ จึงถูกถามเสมอว่า “ตอนนี้มอญยอมขบฝ่าเท้าพม่าเสียแล้วหรือ?” คำตอบที่แก้ความอับอายขายหน้าก็คือ เมื่อพรรคมอญใหม่หยุดยิง สันนิบาตชนชาติมอญก็ไปเจรจา ด้วยการเอาชาติมอญไปสมัครเข้าเป็นสมาชิกขององค์การอันโป เพื่อทำการเรียกร้องเอกราชกับนานาชาติ เพื่อสร้างความหวังให้กับคนมอญได้บ้าง ถ้าไม่มีองค์การสันนิบาตชนชาติมอญแล้วนั้น ชาติมอญก็จะหมดสิ้น (ข่าวสารมอญ เม.ย. ๒๕๔๔ : ๑)

แถลงการณ์หลังการประชุมของสันนิบาตสามัคคีชนชาติมอญกล่าวว่า การเจรจาสันติภาพระหว่างรัฐบาลทหารพม่า, ฝ่ายประชาธิปไตยในพม่านำโดยพรรคสันนิบาตแห่งชาติเพื่อประชาธิปไตย (NLD) และชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ ในพม่า เท่านั้นที่จะสามารถหาข้อยุติที่แท้จริงต่อ

ปัญหาในพม่าได้ ข้อตกลงใดที่กระทำโดยมิได้รับความเห็นชอบจากชนกลุ่มน้อยในพม่าทั้งหลาย จะล้มเหลวตั้งแต่ต้นเนื่องจากไม่สมบูรณครบถ้วน สันนิบาตสามัคคีชนชาติมอญ (MUL) สนับสนุนให้แนวร่วมประชาธิปไตยแห่งชาติมอญ (Mon National Democratic Front: MNDF) และพรรคมอญใหม่ (NMSP) เป็นตัวแทนของมอญในการเจรจาดังกล่าว นอกจากนี้ MUL ยังยินดีและสนับสนุนความพยายามของนานาชาติที่จะเชื่อมต่อช่องว่างระหว่าง NLD, รัฐบาลทหารพม่า (SPDC) และชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ ของพม่า

แม้ว่าจะมีข้อตกลงหยุดยิงมาแล้ว ๕ ปี สถานการณ์สิทธิมนุษยชนในพม่าในพื้นที่ของมอญก็ยังไม่ดีขึ้นตามที่ได้คาดหวังไว้ ชาวมอญยังคงถูกเกณฑ์แรงงานรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งเป็นลูกหาบของทหารพม่า อยู่เสมอ ถูกเก็บภาษีนอกระบบกฎหมาย การยึดข้าวและที่ดิน นอกจากนั้นยังเข้าแทรกแซงและขัดขวางการศึกษาของมอญและการผลิตวรรณกรรมและวัฒนธรรมของมอญ

แนวร่วมประชาธิปไตยแห่งชาติมอญ (MNDF) ได้ถูกรัฐบาลทหารพม่าห้ามเคลื่อนไหวกว่าการเมืองและจับกุมผู้นำไปกักขังด้วยข้อหาสนับสนุนคณะกรรมการตัวแทนสภาประชาชน (Committee Representing People's Parliament: CRPP) เนื่องจากความกตัญญูทางการเมืองและการจัดการเศรษฐกิจที่ผิดพลาดทำให้คนมอญจำนวนมากไม่มีงานทำและยากจน ต้องอพยพไปประเทศไทย ทำให้ปัญหาของพม่าเลวร้ายยิ่งขึ้นอีก MUL เชื่อในการแก้ปัญหาด้วยสันติ ด้วยการเจรจาและมาตรการทางการเมือง รัฐบาลทหารพม่าต้องหยุดยิงกับฝ่ายค้านทุกกลุ่มในพม่า ประกาศนิโทษกรรมและปล่อยนักโทษการเมืองและผู้ที่ถูกกักขังเพราะคัดค้านรัฐบาลทหารพม่า MUL เรียกร้องความจริงจังในการแก้ปัญหาพม่าจากสหประชาชาติ อาเซียน และนานาชาติ เพื่อเป็นตัวกลางในการเจรจา

บทที่ ๖ สังขละบุรีและบ้านวังกะ

ร่องรอยชุมชนโบราณในอำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

สมเกียรติ เจริญผล (สมเกียรติ ๒๕๓๔) ได้ศึกษาร่องรอยชุมชนโบราณในช่วงสมัยประวัติศาสตร์ตอนต้นถึงก่อนพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ในจังหวัดกาญจนบุรี พบว่า พื้นที่บริเวณจังหวัดกาญจนบุรีปรากฏร่องรอยการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ เนื่องจากความเหมาะสมและความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่เอื้ออำนวยต่อการอยู่อาศัย โดยได้พบโบราณวัตถุจำพวกเครื่องมือหินกระเทาะของชุมชนในกลุ่มสังคมล่าสัตว์ อายุราว ๗,๐๐๐ ปี ตามบริเวณถ้ำหรือเพิงผา และที่ราบสองฟากฝั่งแม่น้ำแควน้อยและแควใหญ่ เช่น ถ้ำพระ ถ้ำองบะ ถ้ำหีบ บ้านท่ามะนาว เป็นต้น ในระยะสังคมเกษตรกรรมในยุคหินขัด ก็ได้พบเครื่องมือหินขัด ตามถ้ำ บริเวณที่ราบเชิงเขา และที่ราบริมน้ำทั่วไป เช่น แหล่งโบราณคดีบ้านเก่า ถ้ำเขาสามเหล็ก ไร่หาญสงคราม แหล่งโบราณคดีคอนน้อย อำเภอบ่อพลอย เป็นต้น ในระยะยุคโลหะก็พบหลักฐานทางด้านโบราณวัตถุและร่องรอยการอยู่อาศัยของมนุษย์เป็นจำนวนมากในบริเวณบ้านดอนตาเพชร อำเภอพนมทวน บ้านแก่งเสี้ยน อำเภอเมือง เป็นต้น

ชุมชนสมัยทวารวดีที่บ้านวังปะโท ตำบลปรังเผล

เมื่อเข้าสู่สมัยประวัติศาสตร์ตอนต้น ในสมัยทวารวดี วัฒนธรรมทวารวดีเจริญขึ้นทางภาคกลางบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา จังหวัดกาญจนบุรีเป็นส่วนหนึ่งของที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา แต่บริเวณจังหวัดกาญจนบุรีไม่พบร่องรอยเมืองโบราณที่ใหญ่โต พบเพียงชุมชนเล็ก ๆ ที่เพียงได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมสมัยนี้เท่านั้น ซึ่งได้ปรากฏหลักฐานหลายอย่างที่แสดงถึงการรับอิทธิพลอารยธรรมอินเดียของชุมชนบริเวณนี้ เช่นเดียวกับชุมชนในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา โดยได้พบแหล่งโบราณคดีที่เป็นชุมชนโบราณ ที่บ้านพงตึก อำเภอท่ามะกา แหล่งชุมชนโบราณที่บ้านท่าทิว อำเภอเมือง และชุมชนโบราณที่บ้านวังปะโท อำเภอสังขละบุรี

ชุมชนโบราณในระยะต้นประวัติศาสตร์ในจังหวัดกาญจนบุรีนี้ เป็นชุมชนที่มีพัฒนาการต่อมาจากชุมชนในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย ดังได้พบหลักฐานสมัยก่อนประวัติศาสตร์ร่วมกัน เช่น เครื่องมือหินขัด พบในแหล่งชุมชนบ้านวังปะโทและบ้านท่าทิว รวมทั้งเศษกำไลหิน ในแหล่งชุมชนบ้านท่าทิว

จากการสำรวจแหล่งโบราณคดีสมัยทวารวดีทั้งสามนี้ ร่องรอยของชุมชนที่พบ ไม่ปรากฏว่ามีคูน้ำ คันดิน ล้อมรอบเป็นเขตชุมชนที่แน่นอน เหมือนกับรูปแบบของเมืองโบราณทั่วไป จึงได้

เรียกแหล่งโบราณคดีต่าง ๆ นี้ว่า "ชุมชนโบราณ" ซึ่งเป็นแหล่งหรือบริเวณที่พบว่ามีกิจกรรมของมนุษย์ในอดีตเกิดขึ้น โดยปรากฏร่องรอยหลักฐานในแหล่งโบราณคดีนั้น ๆ เช่น โบราณสถาน และ โบราณวัตถุ ทั้งที่พบตามผิวดิน และที่ได้มีผู้รวบรวมไว้

แหล่งโบราณคดีบ้านวังปะโท ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของ ตำบลปรางค์เหล็ก อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ปัจจุบันถูกน้ำท่วมหมดแล้ว เนื่องจากการสร้างเขื่อนเขาแหลม จากการสำรวจของโครงการกู้แหล่งโบราณคดีลุ่มแม่น้ำแควน้อย โดยกองโบราณคดี กรมศิลปากร บริเวณที่ราบฝั่งขวาของแม่น้ำแควน้อย เหนือหมู่บ้านวังปะโทขึ้นไป ข้างริมห้วยกิ่งกะยือ บริเวณถนนลูกรัง ได้ขุดค้นพบฐานของอาคารรันทวารวดี รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส สร้างด้วยอิฐไม่สอปูน มีร่องรอยการสร้างทับซ้อน ๒ ครั้ง ลักษณะฐานเดิมซึ่งอยู่ภายในทำเป็นฐานหน้ากระดาน มีลวดบัวขนาดใหญ่เด่นชัดอยู่ข้างบน ระหว่างฐานหน้ากระดานและลวดบัวก่อย่อเข้าไปในอิฐ ด้านกว้างยื่นออกมาเป็นจันทวยงาม ส่วนฐานนอกนั้นเป็นการสร้างขยายให้ใหญ่ขึ้นภายหลัง เป็นรูปหน้ากระดานและคงเหลือให้เห็นอยู่เพียงชั้นฐานเท่านั้น อิฐที่ใช้ในการก่อสร้างฐานชั้นในและชั้นนอกมีขนาดเท่ากัน แสดงว่าสร้างขึ้นในยุคสมัยเดียวกัน

จากการวิเคราะห์หลักฐานฐานเจดีย์เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส สร้างด้วยอิฐไม่สอปูนสามารถนำไปเปรียบเทียบกับฐานเจดีย์รันทวารวดีองค์อื่น ๆ ทางภาคกลาง เช่น ฐานเจดีย์หมายเลข ๑ ที่เมืองคูบัว ราชบุรี ฐานเจดีย์จุลประโทน นครปฐม ตัวฐานมีลวดบัวใหญ่สมส่วน ซึ่งเป็นลักษณะของฐานอาคารสมัยทวารวดี พุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๒

นอกจากนี้ยังได้พบร่องรอยของเจดีย์ในสมัยเดียวกัน ตรงบริเวณเนินเข่าฝั่งตรงข้ามของห้วยกิ่งกะยือ พบกองอิฐขนาดใหญ่ถูกแทรกเตอร์ไถทำลาย จนไม่เหลือสภาพให้ศึกษาได้ แต่ลักษณะและขนาดของอิฐมีลักษณะเดียวกับเจดีย์ที่ได้ขุดแต่งไป จึงทำให้แน่ใจว่าเป็นร่องรอยของโบราณสถานทางพุทธศาสนาร่วมสมัยรันทวารวดี

โบราณวัตถุที่พบในบริเวณใกล้เคียงกัน ยังได้พบลูกปัดจำนวนหนึ่งทำจากแก้วและหินสีต่าง ๆ และต่างหูที่ทำด้วยแก้วขาวใส ขำรูปข้างหนึ่ง เหลือสมบูรณ์อยู่ข้างเดียว โบราณวัตถุนี้เป็นเครื่องประดับที่นิยมใช้กันมาก และถือเป็นสินค้าสำคัญในวัฒนธรรมทวารวดีของภาคกลาง

ลักษณะชุมชนโบราณมีการสร้างศาสนสถานเป็นศูนย์กลางของชุมชนแสดงว่ามีการตั้งถิ่นฐานที่เป็นแบบถาวร ซึ่งเป็นผลมาจากการทำเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก ยึดลำนํ้าเป็นจุดที่ตั้งเป็นการตั้งถิ่นฐานไปตามแนวคมนาคมทางน้ำ เป็นพัฒนาการของชุมชนที่ต่อเนื่องมาจากกลุ่มชนก่อนประวัติศาสตร์ในพื้นที่ป่าเขาต้นน้ำ แล้วจึงคลี่คลายมาสู่ที่ราบลุ่มแม่น้ำ เนื่องมาจากความต้องการพื้นที่ในการเพาะปลูก ซึ่งที่ตั้งชุมชนนี้ก็บริเวณที่ราบริมน้ำที่เกิดจากการทับถมของโคลนตะกอนลำนํ้าอันเหมาะแก่การเพาะปลูกมาก

บริเวณชุมชนโบราณในจังหวัดกาญจนบุรีมีพัฒนาการเติบโตมาจากชุมชนโบราณในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งได้มีการเคลื่อนย้ายมาตั้งหลักแหล่งเป็นชุมชนถาวรตามแนวลำน้ำแควน้อย แควใหญ่ และแม่น้ำแม่กลอง ตรงกับช่วงเวลาที่อารยธรรมอินเดียเข้ามาสู่ภาคกลางประเทศไทย ตามช่องทางการติดต่อค้าขายทางทะเลและทางบก โดยมีเส้นทางเดินเรือจากชายฝั่งตะวันออกของอินเดียมาขึ้นบกที่เมืองทวายหรือเมาะตะมะ แล้วเดินทางข้ามภูเขาเข้าเมืองกาญจนบุรีทางด่านพระเจดีย์สามองค์ ไปสู่ลุ่มแม่น้ำในภาคกลาง เช่นที่คูบัว อุทอง หรือนครปฐม

เส้นทางการติดต่อค้าขายทางด่านพระเจดีย์สามองค์มีความสำคัญมาโดยตลอด ตั้งแต่สมัยประวัติศาสตร์ตอนต้นที่อารยธรรมอินเดียเข้ามาสู่ดินแดนแถบนี้ ชุมชนเล็ก ๆ บนเส้นทางนี้ทำหน้าที่เป็นแหล่งพักสินค้าและที่อยู่อาศัยระหว่างการเดินทาง หลังจากผ่านด่านพระเจดีย์สามองค์มาแล้ว ชุมชนบ้านวังปะไทควรเป็นจุดแรกที่นักเดินทางเหล่านั้นใช้เป็นแหล่งที่พัก เนื่องจากตัวชุมชนตั้งอยู่ริมแม่น้ำ ซึ่งเป็นเส้นทางเดินธรรมชาติที่คนใช้เดินทาง อีกทั้งชุมชนมีแหล่งที่ตั้งอยู่ในเขตป่าเขา คงต้องมีการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าพวกของป่าและแร่ธาตุกับชาวพื้นเมือง พร้อมกับที่ชาวพื้นเมืองได้รับเอาประเพณีวัฒนธรรมและสินค้าที่แลกเปลี่ยนกัน ดังได้พบหลักฐานคือลูกปัดแก้วที่พบได้ทั่วไปในวัฒนธรรมทวารวดีในภาคกลาง ต่อจากชุมชนบ้านวังปะไทแล้ว ชุมชนโบราณบ้านท่าหวีก็เป็นจุดพักสินค้าที่ดี เพราะอยู่ระหว่างเส้นทางที่สามารถผ่านไปสู่อุทอง สุพรรณบุรี และลงได้สู่พงดึกและเมืองคูบัว โดยสะดวก ใช้เวลาเดินทางไม่มากนัก ส่วนชุมชนโบราณบ้านพงดึก อยู่กึ่งกลางระหว่างราชบุรีและนครปฐม สามารถใช้เวลาเดินทางไปเมืองเหล่านั้นได้ในวันเดียว เหมาะสมในการใช้เป็นเส้นทางค้าขายและจุดพักสินค้า ดังได้พบตะเกียงโรมันจากแถบทะเลเมดิเตอร์เรเนียนและพระพิมพ์เนื้อตะกั่วของอินเดียที่บ้านพงดึกนี้

เมืองโบราณคูบัว ใกล้ลำน้ำแม่กลอง ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี เมืองนครปฐมโบราณ (เมืองนครชัยศรี) ใกล้แม่น้ำนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม และเมืองโบราณอุทอง ลุ่มน้ำจรเข้สามพันต่อลำน้ำสุพรรณบุรี ในเขตอำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี เมืองโบราณทั้งสามเมืองนี้ มีพัฒนาการขึ้นมาเป็นชุมชนพร้อมกันกับชุมชนโบราณในจังหวัดกาญจนบุรี แต่ต่างก็เป็นเมืองใหญ่ที่สมบูรณ์ เป็นที่ตั้งฐานอำนาจที่มีความสัมพันธ์กับชุมชนหมู่บ้านรอบ ๆ และเมืองบริวารในระยะรัศมีใกล้เคียง มีขอบเขตอำนาจทางการเมืองแคบ ยังไม่มีวิวัฒนาการเป็นเมืองหลวงที่มีอำนาจทางการเมืองเหนือเมืองอื่น ๆ จึงมีความสัมพันธ์กับชุมชนโบราณในจังหวัดกาญจนบุรีซึ่งมีฐานะเป็นชุมชนที่อยู่บริเวณชายขอบ เพียงด้านศาสนา วัฒนธรรมร่วมกัน เป็นการติดต่อสังสรรค์แลกเปลี่ยนกันทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมระหว่างชุมชน โดยที่ไม่มีการเมืองเข้ามาแทรกแซง

จากหลักฐานทางโบราณคดีที่พบสรุปได้ว่า บริเวณสังขละบุรีมีร่องรอยชุมชนโบราณมาแต่สมัยทวารวดี ซึ่งเป็นอารยธรรมที่รุ่งเรืองขึ้นเป็นครั้งแรกในภาคกลางของประเทศไทย และเป็นหลักฐานความเจริญรุ่งเรืองของชนชาติมอญเป็นครั้งแรกด้วย ตำแหน่งและสภาพภูมิศาสตร์ทำให้สังข

ละบุรีเป็นจุดพักสินค้าตามเส้นทางค้าขายระหว่างเมืองท่าอ่าวมะตะมะชายฝั่งทะเลอันดามันกับภาคกลางของไทย

ชุมชนสมัยอยุธยาที่สามสบและบริเวณใกล้เคียง

ก่อนนำท่วมจากเขื่อนเขาแหลม ในช่วง พ.ศ. ๒๕๒๔-๒๕๒๖ สด แดงเอียด นักโบราณคดี หัวหน้าโครงการกู้แหล่งโบราณคดีลุ่มน้ำแควน้อย ของกรมศิลปากร ได้สำรวจพบว่า บนที่ราบใกล้ฝั่งขวาของแม่น้ำแควน้อยได้สามสบลงมาประมาณ ๙ กม. ตรงบริเวณบ้านสีลังกั๋ง พบซากฐานวิหารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า พบเศียรเหล็กลักษณะคล้ายตะปูจำนวนเกือบ ๑๐๐ ชิ้น ทำให้ทราบว่าเครื่องบนของวิหารนี้คงสร้างด้วยไม้ มีเศษภาชนะดินเผาเป็นพวกลายประทับและลายขัดสมัยอยุธยาผสมอิทธิพลฝีมือท้องถิ่น ใกล้ ๆ กับฐานวิหารพบซากเจดีย์อยู่บนเนินสูงริมน้ำ มีแนวอิฐเหลือให้เห็นเป็นฐานรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส รูปแบบส่วนใหญ่ของอิฐที่พบแสดงว่าองค์ระฆังของเจดีย์ย่อเป็นรูปแปดเหลี่ยม พบโครงเหล็กรูปทรงกระบอก ซึ่งคงจะเป็นโครงส่วนหนึ่งของฉัตรประดับบนยอดเจดีย์ตามแบบอย่างศิลปะมอญ-พม่าแต่โบราณ โบราณวัตถุอื่น ๆ ที่พบมีภาชนะดินเผาแบบต่าง ๆ สมัยอยุธยาและเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ซิง (สด ๒๕๒๗ : ๔๕-๔๖)

บริเวณสามสบ บนพื้นที่ระหว่างลำน้ำปี้ค้ำกับลำน้ำของกาเลีย พบโบราณสถานที่ก่อสร้างด้วยอิฐ มีฐานวิหาร ๑ หลัง เจดีย์ ๕ องค์ กับเตาเผาอิฐโบราณ ๑ แห่ง ฐานวิหารเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดใหญ่ แบบฐานสูงหน้ากระดาน หันหน้ามาทางทิศใต้ซึ่งลำน้ำทั้ง ๓ สายบรรจบกัน มีฐานชุกชีอยู่ข้างบน พร้อมแท่นบูชาอยู่ข้างหน้าฐานชุกชีด้วย ลักษณะการก่อสร้างสวยงาม โบราณวัตถุที่พบที่สำคัญ เช่น เศียรพระพุทธรูปสำริดปางมารวิชัยไม่มีเศียรทั้งสองข้าง ศิลปะแบบมอญ-พม่า นอกจากนี้ก็มีเศษภาชนะดินเผาสมัยอยุธยา และไหบรรจุกระดูกคนอยู่ภายใน มีก้อนหินรูปแบบมนปิดทับที่ปากไห ลายตกแต่งเป็นรูปใบโพธิ์แบบที่เคยพบในพม่า

(๑) เจดีย์ขนาดค่อนข้างใหญ่องค์หนึ่ง ฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสซ้อนขึ้นไปเป็นชั้น รอบ ๆ เจดีย์พบหม้อใส่กระดูกฝังไว้ มีทั้งหม้อสมัยอยุธยาและมอญ-พม่า เครื่องถ้วยชามของจีนทั้งราชวงศ์หมิงและชิง เครื่องถ้วยชามสังคโลก

(๒) ที่หัวแหลมสุดของตัวหัวแหลมสามสบเดิมมีเจดีย์รูปแบบคล้ายเจดีย์ใหญ่แต่มีขนาดเล็กกว่า ใกล้เจดีย์พบไห ๔ ใบ เคลือบสีน้ำตาลแบบสุโขทัย ภายในไหมีกระดูก กระโถนหินบด และชิ้นลงหินบรรจุอยู่ภายใน

(๓) เจดีย์ขนาดเล็กอยู่ระหว่างฐานวิหารกับเจดีย์ที่หัวแหลม ที่ฐานทิศเหนือพบแนวอิฐเรียงกันเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาดเล็กกว่า คงจะเป็นเจดีย์โบราณอีกองค์หนึ่ง แต่มีร่องรอยเหลือให้เห็นน้อยยากจะวินิจฉัยได้ ส่วนที่ใกล้กับฐานด้านตะวันตกมีอิฐก่อขึ้นเป็นแท่นโดด ๆ เป็นรูปวงกลมและสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาดเล็กมาก อย่างละ ๑ แท่น คล้ายกับแท่นบูชา รอบ ๆ ฐานเจดีย์องค์นี้

มีภาชนะดินเผาฐานอยุธยาบรรจุกระดูกคนฝังไว้จำนวนนับสิบใบ และหนาแน่นอยู่ข้างฐานด้านตะวันตกใกล้กับแท่นบูชาดังกล่าว

(๔) รมน้ำปิตีทางใต้ของเจดีย์องค์ที่ ๒ และทางทิศตะวันตกของฐานวิหาร มีฐานเจดีย์ขนาดเล็ก ก่อด้วยอิฐรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสหน้ากระดาน ไม่เหลือร่องรอยส่วนเหนือฐานขึ้นไป จึงไม่สามารถบอกอะไรได้

ในบริเวณสามสบพบเตาเผาอิฐกลางแจ้งสมัยโบราณ ๑ แห่ง อยู่ริมน้ำปิตีใกล้ ๆ กับฐานวิหาร ขนาดและรูปแบบของอิฐที่เหลืออยู่กับเตานี้เป็นแบบเดียวกับอิฐที่โบราณสถานข้างเคียง จึงเชื่อได้ว่าเป็นเตาเผาอิฐเพื่อใช้ในการก่อสร้างศาสนสถาน ณ ที่สามสบนั่นเอง

นอกจากนี้ยังมีเจดีย์อีกองค์หนึ่งเรียกกันทั่วไปว่าเจดีย์สามสบ อยู่สูงขึ้นไปห่างจากกลุ่มโบราณสถานดังกล่าวประมาณ ๖๐๐ เมตร เป็นเจดีย์ขนาดใหญ่ฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัสก่อด้วยอิฐ เป็นเจดีย์แบบมอญ-พม่าฐานโบราณมาก เพราะมีฐานจะระนำอยู่รอบ ๆ ฐานทั้ง ๔ ด้าน ส่วนที่เป็นองค์ระฆังและยอด เป็นส่วนที่บูรณะขึ้นภายหลัง มุมทั้ง ๔ บนฐานทักษิณสร้างเป็นเจดีย์ประกอบไว้ทั้ง ๔ มุม ที่มุมตะวันออกเฉียงเหนือยังพอมองเห็นลวดลายปูนปั้นฐานอยุธยาซึ่งมีอิทธิพลศิลปะมอญ-พม่า (สด ๒๕๒๗ : ๔๖-๔๗)

ที่ราบสองฝั่งลุ่มน้ำแควน้อยตอนบนนี้ยังมีร่องรอยค่ายในสมัยโบราณ เหลือแนวเชิงเทินดินและแนวคูให้เห็นชัดเจน สำรวจพบแล้ว ๕ แห่ง คือ บริเวณปากลำปิล็อก, บริเวณบ้านสะกุงรอง, บริเวณปากห้วยกิ่งคะยือ, บนภูเขาริมฝั่งซ้ายแม่น้ำแควน้อยได้ปากห้วยกิ่งคะยือลงมา ค่ายเหล่านี้เป็นหลักฐานของเส้นทางเดินทัพเพื่อทำสงครามระหว่างพม่ากับไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (สด ๒๕๒๗ : ๔๘)

บทบาทของสังขละบุรีในประวัติศาสตร์ไทย

ในสมัยอยุธยาเรื่อยมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ กาญจนบุรีมีสภาพเป็นเมืองหน้าด่านมาโดยตลอด เนื่องจากสภาพภูมิประเทศทางด้านตะวันตกที่เป็นเทือกเขาตะนาวศรี กั้นอาณาเขตระหว่างไทยกับพม่า และมีช่องทางที่สามารถติดต่อกันได้ ๒ ช่องทาง คือ ด้านพระเจดีย์สามองค์และด่านบ้องตี้ พม่าใช้ ๒ เส้นทางนี้เดินทัพผ่านเข้ามาสู่กรุงศรีอยุธยา

เส้นทางเดินทัพทางด้านพระเจดีย์สามองค์ของพม่าจะออกจากเมืองเมะมะมาทางแม่น้ำอิรวดี เมืองเชียงกราน จนถึงเมืองสมิแล้วเดินบกมาข้ามแม่น้ำสะกีกแม่กษัตริย์ ข้ามภูเขาลำแค้นไทยทางด้านพระเจดีย์สามองค์มาลงแม่น้ำแควน้อยที่สามสบ ซึ่งเป็นที่ลำนํ้าสามสาย คือ แม่นํ้าน้อย ลำนํ้าลันเต และลำนํ้าปิตี มาบรรจบ (สบ) กันอยู่ตรงนั้น จากสามสบจะใช้เรือล่องมาทางเมืองไทรโยคจนออกแม่น้ำแควใหญ่เมืองกาญจนบุรีที่ลันช้าง ตรงที่ตั้งเมืองในปัจจุบัน จากสามสบถ้ามาทางบกเดินมาเมืองไทรโยคเก่า แล้วตัดข้ามมาลงลำนํ้าแควใหญ่ที่ศรีสวัสดิ์ หรือที่ท่า

กระดานด่านกรามช้าง เดินเลียบแม่น้ำแควใหญ่ลงมาจากเมืองกาญจนบุรีเก่าใกล้เขาชนไก่ ในทุ่งลาดหญ้าเชิงเทือกเขาบรรทัด (ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา ๒๕๑๔ : ๑๔)

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา พม่ารบกับไทยรวม ๒๔ ครั้ง เส้นทางและพื้นที่ที่กองทัพไทยและกองทัพพม่าได้เคลื่อนทัพไปมา เพื่อทำสงครามต่อกัน หรือเดินทัพผ่านมาในเขตเมืองกาญจนบุรีหรือใช้เส้นทางด่านพระเจดีย์สามองค์ ทั้งหมดประมาณ ๑๗ ครั้งด้วยกัน (วรวิธ ๒๕๔๓ : ๕๘) ในสมัยกรุงธนบุรี พม่ายกทัพเข้ามาทางด่านบ้องตี้ ๑ ครั้งและด่านพระเจดีย์สามองค์ ๒ ครั้ง (วรวิธ ๒๕๔๓ : ๖๙) ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ไทยกับพม่าเกิดสงครามกัน ๑๐ ครั้ง รบกันในบริเวณเมืองกาญจนบุรีประมาณ ๗ ครั้ง การรบครั้งสำคัญในเขตอำเภอสังขละบุรีคือ คราวรบพม่าที่ท่าดินแดง พ.ศ. ๒๓๒๙ ในสมัยรัชกาลที่ ๑ หลังจากพม่าพ่ายแพ้ในสงครามเก้าทัพใน พ.ศ. ๒๓๒๘ แล้วต้องการจะแก้ตัวใหม่ จึงเตรียมกำลังและเสบียงอาหาร ยกเข้ามาทางด่านพระเจดีย์สามองค์ โดยตั้งค่ายอยู่ที่บ้านดินแดงและสามสบในเขตเมืองสังขละบุรี ฝ่ายไทยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ และพระอนุชาทราบข่าวศึก ไม่รอให้พม่ามาถึงเมืองกาญจนบุรี เสด็จยกกองทัพเรือเข้าคลองบางกอกน้อย คลองดำเนินสะดวก ลำน้ำแม่กลอง ลำน้ำแควน้อย มาถึงเมืองไทรโยค แล้วยกทัพบกมาถึงเมืองท่าขนุน ทรงจัดให้กรมพระราชวังบวรฯ เสด็จขึ้นไปตีพม่าที่สามสบ บริเวณเมืองสังขละบุรีได้ด่านพระเจดีย์สามองค์ ส่วนพระองค์เข้าตีพม่าที่ท่าดินแดงพร้อมกันทั้ง ๒ ทัพ รบติดพันกัน ๓ วัน ๓ คืน ผลการรบพม่าแพ้ยับเยิน ทหารไทยฆ่าพม่าล้มตายเกลื่อนกลาด จับเป็นเชลยศึกก็มาก (วรวิธ ๒๕๔๓ : ๗๖)

ที่ค่ายสามสบ ซึ่งปัจจุบันคือบริเวณที่ตั้งตัวอำเภอสังขละบุรีและบ้านวังกะเดิม ได้ปรากฏร่องรอยของแนวค่าย คู กำแพง เช่นเดียวกับที่ค่ายท่าดินแดง ด่านกรามช้าง และค่ายทุ่งลาดหญ้า นอกจากนี้ยังได้พบสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ในการสงคราม เช่น หอก ดาบ หลาว ง้าว ลูกกระสุนปืนใหญ่ หัวธนู โซ่ ตรวน เป็นต้น

ในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ญี่ปุ่นได้สร้างทางรถไฟสายไทย-พม่า เป็นเส้นทางยุทธศาสตร์ของกองทัพญี่ปุ่นเพื่อขยายอำนาจของกองทัพญี่ปุ่นไปยังพม่าและอินเดีย โดยเริ่มจากทางรถไฟสายใต้ที่สถานีหนองปลาดุก อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี แยกเป็นทางรถไฟสายเดียว มีรางกว้าง ๑ เมตร เลียบตามลำน้ำแม่กลองไปยังจังหวัดกาญจนบุรี แล้วตัดขึ้นเหนือข้ามแม่น้ำแควใหญ่ที่บ้านท่ามะขาม เลียบตามลำน้ำแควน้อย ผ่านขุนเขา หน้าผา และป่ารกชัฏ ไปจนถึงแดนไทยที่ด่านพระเจดีย์สามองค์ ข้ามไปฝั่งพม่าจนถึงสถานอันนวิชัยัต ระหว่างเมืองมะละแหม่งกับเมืองเย ประเทศพม่า รวมระยะทางยาว ๔๐๕ กิโลเมตร อยู่ในเขตไทย ๓๐๓.๙๘ กิโลเมตร ในเขตพม่า ๑๐๑.๐๕ กิโลเมตร เริ่มสร้างเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๕ แล้วเสร็จในเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๖ ใช้เวลาเพียง ๑๔ เดือนเท่านั้น โดยใช้เชลยศึกฝ่ายสัมพันธมิตรที่ถูกจับจากยุทธภูมิในย่าน

เอเชียแปซิฟิก เป็นเชลยชาวอังกฤษ ๓๐,๐๐๐ คน ดัตช์ ๑๘,๐๐๐ คน ฮอลันดา ๑๓,๐๐๐ คน และชาวอเมริกัน ๗๐๐ คน รวมทั้งแรงงานกรรมกรต่างชาติ เช่น จากมลายู อินเดีย ชวา พม่า และ แรงงานไทย อีกประมาณ ๑๐๐,๐๐๐ คน ทั้งทหารญี่ปุ่นอีก ๑๕,๐๐๐ คน รวมทั้งสิ้นประมาณ ๑๗๖,๗๐๐ คน ด้วยสภาพการทำงานที่ยากลำบากจากโรคภัยไข้เจ็บ ดินฟ้าอากาศที่ร้อนชื้น อาหารที่ขาดแคลน ค่าพักที่ไม่สะดวกสบาย ได้รับความทรมานและต้องทำงานหนัก ทำให้มีคน ตายทั้งสิ้นประมาณ ๕๑,๐๐๐ คน จนได้รับขนานนามว่า "ทางรถไฟสายมรณะ" (วรวุฒิ ๒๕๔๓ : ๑๑๐-๑๑๖)

ปัจจุบันที่ด่านพระเจดีย์สามองค์ ชายแดนไทย-พม่า ที่ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี ยังปรากฏร่องรอยรางรถไฟที่อยู่ในเขตพม่าต่อกับเขตไทย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของทางรถไฟจากสถานี สุดท้ายในฝั่งไทยที่สถานีของกาเลีย ตรงหลักกิโลเมตรที่ ๒๙๔ ข้ามลำน้ำของกาเลียไปยังสถานี แรกในฝั่งพม่าคือ สถานีจันการายา (Changaraya) กิโลเมตรที่ ๓๐๑ (วรวุฒิ ๒๕๔๓ : ๑๒๑)

จากเมืองท่าขนุนถึงสังขละบุรี

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น สังขละบุรีมีฐานะเป็นเมืองหน้าด่านชื่อ เมืองท่าขนุน ขึ้นตรง ต่อเมืองกาญจนบุรี เป็นหนึ่งในรามัญ ๗ หัวเมือง เจ้าเมืองมีนามพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระ จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า พระปณฺธิรฐบดี ในสมัยรัชกาลที่ ๕ พ.ศ. ๒๔๓๘ มีการจัดระเบียบการ ปกครอง เมืองหน้าด่านถูกยุบ เมืองท่าขนุน ถูกยุบเป็นกิ่งอำเภอสังขละบุรี และขึ้นเป็นอำเภอวังกะ โดยตั้งเจ้าเมืองสังขละบุรีเดิมซึ่งเป็นชาวกะเหรี่ยงชื่อ พระศรีสุวรรณศิริที่ ๔ (ทะเจียงโปรย เสดะ พันธุ์) เป็นนายอำเภอ

พ.ศ. ๒๔๔๐ เปลี่ยนอำเภอวังกะเป็น อำเภอเหนือ ที่ว่าการอยู่ที่ตำบลบ้านทวน

พ.ศ. ๒๔๔๔ เปลี่ยนของเภอเหนือเป็น อำเภอสังขละ ที่ว่าการอยู่ที่ตำบลวังกะ

พ.ศ. ๒๔๖๗ เปลี่ยนเป็นกิ่งอำเภอสังขละบุรี

พ.ศ. ๒๕๐๘ ได้ยกฐานะเป็นอำเภอตั้งอยู่บริเวณบ้านวังกะ หมู่ที่ ๒ ตำบลหนองลู และ พ.ศ. ๒๕๒๗ จากการสร้างเขื่อนพลังไฟฟ้าเขาแหลม ได้ย้ายที่ว่าการอำเภอมาอยู่ที่ปัจจุบัน เนื่อง จากที่เดิมอยู่ในเขตนํ้าท่วม (อำเภอสังขละบุรี มปป. : ๑)

อำเภอสังขละบุรี

สังขละบุรีเป็นอำเภอเหนือสุดของจังหวัดกาญจนบุรี ที่ยังมีป่าหนาแน่นมากที่สุดอำเภอ หนึ่ง ห่างจากตัวอำเภอเมือง ๒๑๐ กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ ๓,๕๐๐ ตร.กม. ประกอบด้วยพื้นที่ ป่าและภูเขา ๒,๕๐๐ ตร.กม. (๗๑.๔%) พื้นที่ได้นํ้าเขื่อนเขาแหลม (เฉพาะที่อยู่ในเขตอำเภอสังข ละบุรี) ๓๓๕ ตร.กม. (๙.๖%) เหลือเป็นพื้นที่ทำกินเพียง ๕๑๕ ตร.กม. (๑๔.๗%)

อาณาเขตทิศเหนือติดอำเภออุ้มผางจังหวัดตาก ทิศใต้และทิศตะวันออกติดอำเภอทองผาภูมิจังหวัดกาญจนบุรี ทิศตะวันตกติดประเทศพม่า มีชายแดนยาว ๑๗๐ กิโลเมตร

การปกครอง

อำเภอสังขละบุรีแบ่งการปกครองออกเป็น ๓ ตำบล ๒๐ หมู่บ้าน

๑. ตำบลหนองลู มี ๑๐ หมู่บ้าน พื้นที่ประมาณ ๑,๑๖๘ ตารางกิโลเมตร

๒. ตำบลปรังเผล มี ๔ หมู่บ้าน พื้นที่ประมาณ ๗๑๒ ตารางกิโลเมตร

๓. ตำบลไล่โว่ มี ๖ หมู่บ้าน พื้นที่ประมาณ ๑,๔๗๐ ตารางกิโลเมตร

ทั้ง ๓ ตำบล มีฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล ตามรูปแบบของการจัดระเบียบการปกครองท้องถิ่น นอกจากนั้นแล้ว ยังมีรูปแบบปกครองท้องถิ่นรูปแบบเทศบาลตำบลอีก ๑ แห่ง คือ เทศบาลตำบลวังกะ อยู่ในเขตตำบลหนองลู

ในจำนวน ๒๐ หมู่บ้าน เป็นหมู่บ้าน อพป. ๑๑ หมู่บ้าน หมู่บ้านป้องกันตนเองตามชายแดน ๔ หมู่บ้าน ซึ่งฝ่ายทหารได้เข้ามาจัดระบบการพัฒนา ตามโครงการรักษาความมั่นคงตามแนวชายแดน

การคมนาคม

การคมนาคมจากจังหวัดกาญจนบุรีถึงอำเภอสังขละบุรี เป็นถนนลาดยางผ่านอำเภอไทรโยค อำเภอทองผาภูมิ แล้วลัดเลาะตามไหล่เขาลาดชันจนถึงอำเภอสังขละบุรี ระยะทางประมาณ ๒๑๐ กิโลเมตร นอกจากนั้น เส้นทางคมนาคมในเขตอำเภอส่วนใหญ่เป็นถนนลาดยางเกือบทุกหมู่บ้าน ซึ่งการไฟฟ้าฝ่ายผลิตเป็นผู้จัดสร้างและปัจจุบันได้มอบหมายให้หน่วยงานอื่นรับผิดชอบ ยกเว้นในเขตตำบลไล่โว่ทั้งตำบล มีเพียงเส้นทางธรรมชาติเป็นทางเดินผ่านไหล่เขา ผ่านลำห้วย บางหมู่บ้าน เช่น บ้านจะแก ระยะทาง ๘๐-๑๐๐ กิโลเมตร เมื่อเข้าสู่ฤดูฝนเส้นทางจะถูกตัดขาดกับอำเภอ

สภาพอากาศ

สภาพอากาศของพื้นที่อำเภอสังขละบุรีอยู่ภายใต้อิทธิพลของมรสุมตะวันออกเฉียงใต้หรือจากทะเลอันดามัน ทำให้มีฝนตกชุกหนาแน่นและมีฤดูฝนที่ยาวนานกว่าที่อื่น ๆ ฤดูหนาวจากเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ ฤดูร้อนเริ่มจากเดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคม ฤดูฝนจากเดือนมิถุนายนถึงเดือนตุลาคม

แหล่งน้ำ

แหล่งน้ำในอำเภอสังขละบุรีมีแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญของเขื่อนเก็บน้ำเขาแหลมคือ

๑. แม่น้ำบิดลี เป็นแม่น้ำที่เกิดจากลำห้วยต่าง ๆ ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของที่ว่าการอำเภอไหลมารวมกันเป็นแม่น้ำบิดลี มีความยาวไม่น้อยกว่า ๗๐ กิโลเมตร

๒. แม่น้ำรันตี มีต้นกำเนิดในเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร มีความยาวประมาณ ๖๐ กิโลเมตร

๓. แม่น้ำของกาเลีย เกิดจากการไหลเข้ามารวมกันของลำห้วยของกาเลีย ซึ่งมีต้นกำเนิดจากประเทศพม่า และลำห้วยโรคี่ มีต้นกำเนิดในเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร มีความยาวประมาณ ๕๐ กิโลเมตร

แม่น้ำทั้ง ๓ สายมารวมกันที่บริเวณ สามประสบ ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำแควน้อย ปัจจุบันอยู่ในเขตน้ำท่วมของเขื่อนเขาแหลม

นอกจากแหล่งน้ำสำคัญ ๓ สายแล้ว ยังมีแหล่งน้ำที่สำคัญ ได้แก่ เขื่อนเขาแหลม เฉพาะที่อยู่ในพื้นที่อำเภอสังขละบุรี มีความกว้างถึง ๓๓๕ ตารางกิโลเมตร นับว่าเป็นทะเลสาบที่มีความสวยงามทางธรรมชาติ มีทั้งภูเขา เกาะแก่งมากมาย ถือว่าเป็นทรัพยากรท่องเที่ยวที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของสังขละบุรี นอกจากนี้ที่กล่าวแล้วยังมีความสำคัญในแง่เศรษฐกิจเป็นแหล่งประมงทำรายได้ให้แก่ราษฎรอีกด้วย

ประชากร

ประชากรอำเภอสังขละบุรี มีจำนวน ๒,๘๑๙ ครอบครัว มีจำนวน ๑๑,๑๐๗ คน (อำเภอสังขละบุรี มปป. : ๓) ประมาณร้อยละ ๘๐ เป็นคนเชื้อสายกะเหรี่ยง ซึ่งเป็นกลุ่มที่ตั้งรกรากอยู่เดิม แยกประชากรเป็นรายตำบล ดังนี้

ตำบล	ครัวเรือน	ชาย	หญิง	รวม
หนองลู	๑,๘๔๙	๓,๕๙๔	๓,๒๗๙	๖,๘๗๓
ปรางค์	๕๘๓	๑,๒๘๗	๑,๒๒๖	๒,๕๑๓
ไล่โว่	๓๘๗	๙๒๘	๗๙๓	๑,๗๒๑
รวม				๑๑,๑๐๗

จำนวนดังกล่าวข้างบนเป็นจำนวนประชากรตามทะเบียนราษฎร แต่จำนวนที่รวมประชากรทุกประเภทมีประมาณ ๒๕,๐๐๐ คน (จากการบรรยายสรุปของทางอำเภอสังขละบุรี มี.ค. ๒๕๔๓) ในจำนวนนั้นนอกจากคนไทยแล้ว ยังมีคนมอญ ซึ่งมีจำนวนมากที่สุด คนเชื้อชาติพม่า คนลาว คนแขก ฯลฯ ทางราชการได้จัดทำทะเบียนประวัติและบัตรให้กับบุคคลซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยดังนี้

๑. บุคคลบนพื้นที่สูง (บัตรสีฟ้า) อยู่ในพื้นที่ป่าเขา ส่วนใหญ่เป็นชาวกะเหรี่ยงเกือบทั้งหมด ที่ยังไม่มีสัญชาติไทย มีจำนวนประมาณ ๔,๘๐๐ คน (บรรยายสรุป ๒๕๔๓) กลุ่มนี้จะแบ่งย่อยเป็น ๒ กลุ่มคือ

(๑) กลุ่มที่อพยพมาจากประเทศพม่า ถ้าเข้ามาเกิน ๑๐ ปี สามารถขอเป็นต่างด้าวได้

(๒) กลุ่มที่เป็นชาวเขาดั้งเดิม ตามระเบียบแล้วสามารถขอลงรายการสัญชาติไทยได้

ทั้ง ๒ กลุ่มย่อยนี้สามารถจะเรียนหนังสือถึงระดับมหาวิทยาลัยได้ ซึ่งส่วนใหญ่จะเรียนที่มหาวิทยาลัยรามคำแหงและมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ในตัวจังหวัดกาญจนบุรี จะเรียนที่สถาบันราชภัฏต่าง ๆ ในส่วนของการทำงานนั้น มีประกาศกระทรวงมหาดไทยระบุไว้ว่า ถ้าทำงานในตัวจังหวัดกาญจนบุรี ต้องให้นายจ้างทำเรื่องขออนุญาตต่อนายอำเภอ แต่หากจะไปทำนอกเขตจังหวัดกาญจนบุรี นายจ้างต้องทำเรื่องขออนุมัติถึงผู้ว่าราชการจังหวัด

๒. ผู้ผลิตถิ่นสัญชาติพม่า (บัตรสีชมพู) เป็นคนสัญชาติพม่าที่หนีภัยการสู้รบซึ่งเข้ามาอยู่ในอำเภอสังขละบุรีก่อน พ.ศ. ๒๕๑๙ (ตามมติ ครม. พ.ศ. ๒๕๓๕) มีจำนวนประมาณ ๔,๐๐๐ คน (บรรยายสรุป ๒๕๔๓) ส่วนใหญ่เป็นชาวมอญและพม่า มีชาวลาวและแขกบ้าง ส่วนใหญ่ที่เป็นชาวมอญตั้งถิ่นฐานบริเวณบ้านวังกะ หมู่ที่ ๒ ตำบลหนองลู สามารถเรียนหนังสือได้ถึงระดับมหาวิทยาลัยเช่นเดียวกับกลุ่มที่ ๑ ในส่วนของการทำงานนั้น มีประกาศกระทรวงมหาดไทยระบุไว้ว่า ถ้าทำงานในตัวจังหวัดกาญจนบุรี ต้องให้นายจ้างทำเรื่องขออนุญาตต่อผู้ว่าราชการจังหวัด แต่หากจะไปทำนอกเขตจังหวัดกาญจนบุรี นายจ้างต้องทำเรื่องขออนุมัติถึงกระทรวงมหาดไทย

๓. ผู้หลบหนีเข้าเมืองสัญชาติพม่า (บัตรสีส้ม) คือ บุคคลผู้อพยพเข้าเมืองจากประเทศพม่า เช่น ชาวมอญและพม่า ซึ่งเข้ามาอยู่ในอำเภอสังขละบุรีหลัง พ.ศ. ๒๕๑๙ (ตามมติ ครม. พ.ศ. ๒๕๓๕) มีจำนวนประมาณ ๘,๐๐๐ คน (บรรยายสรุป ๒๕๔๓) มีถิ่นฐานกระจัดกระจายอยู่ทั่วไปเกือบทุกหมู่บ้านในเขตอำเภอสังขละบุรี ไม่มีสิทธิใด ๆ สามารถเรียนหนังสือได้ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

๔. บุคคลชุมชนบนที่สูง (บัตรสีเขียว) คือ บุคคลที่อยู่นอกเหนือจาก ๓ กลุ่มแรก เพิ่งจะสำรวจเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๒ มีจำนวนประมาณ ๖,๙๐๐ คน เป็นผู้อพยพมาจากเนปาล (บุญเลิศ ๒๕๔๒ : ๒๙๒) ขึ้นทะเบียนไว้แต่ไม่ได้สิทธิอะไร สามารถเรียนหนังสือได้ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ได้ ถ้าเรียนในอำเภอสังขละบุรีไม่ต้องทำเรื่องขออนุญาต แต่ถ้าไปเรียนนอกอำเภอ ต้องขออนุญาตต่อทางอำเภอก่อน

บุคคลทั้ง ๔ ประเภทนี้ทางราชการโดยกรมการปกครองได้จัดทำทะเบียนประวัติและบัตรประจำตัวไว้ และควบคุมให้อยู่เฉพาะที่โดยถือเอาเขตหมู่บ้านที่ระบุไว้ในบัตรประจำตัว หรือในทะเบียนประวัติเป็นเขตควบคุม จะออกนอกเขตควบคุมไม่ได้ ยกเว้นได้รับอนุญาตจากผู้มีอำนาจอนุญาต

การเกษตร

การเกษตรของอำเภอสังขละบุรีมีพื้นที่ ๔๐,๙๑๙ ไร่ ๓ งาน ๑๑ ตารางวา ไร่ ๑,๑๘๑ ไร่ ๓ งาน ๑๑ ตารางวา และปลูกพืชต่าง ๆ ดังนี้

ชนิดพืช	พื้นที่ (ไร่)	ผลผลิต/ไร่ (กก.)
ข้าวนาปี	๒,๒๗๕	๓๗๕

ข้าวไร่	๘,๕๑๕	๓๕๐
มันสัมปะหลัง	๒,๓๐๐	๕,๗๕๐
ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	๑,๗๑๐	๓๕๐
พริก	๕๐๐	๒๐๐
ยางพารา	๑๐,๐๗๖	๓๕๓
กล้วยน้ำว้า	๒,๕๐๐	๔๘๐
ขนุน	๕๐๐	๖๙๐
มะม่วง	๙๗๖	๒๒๘
ส้มโอ	๓๐๐	๕๐๙
อื่น ๆ		

นอกจากนั้นพื้นที่อำเภอสังขละบุรี ได้นำพืชและไม้ดอกเมืองหนาวเข้ามาปลูก ซึ่งขณะนี้ อยู่ระหว่างทดลองของหน่วยงานเกษตรที่ราบสูง ผลการทดลองปลูกได้ผลเป็นที่น่าพอใจ (อำเภอสังขละบุรี มปป. : ๕)

การเลี้ยงสัตว์

การเลี้ยงสัตว์ส่วนใหญ่ได้แก่ วัว ควาย ซึ่งจะมีเลี้ยงโดยทั่วไปทุกหมู่บ้าน นอกจากนั้นก็มี การเสริมเลี้ยงปลาในกระชัง โดยทางการได้ให้การสนับสนุนเรื่องเงินทุน ในรูปของกลุ่มหรือเป็น สมาชิกผู้เลี้ยงปลา ขณะนี้มีสมาชิกเลี้ยงปลาจำนวน ๑๓๕ ราย และประกอบอาชีพจับสัตว์น้ำ จำนวน ๒๑๓ ราย และจำนวนสัตว์น้ำที่ออกสู่ตลาดทั่วไปเฉลี่ยวันละประมาณ ๒,๐๐๐ กิโลกรัม หรือมีมูลค่าซื้อขายเฉลี่ยปีละ ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท

นอกจากสัตว์ที่กล่าวมาแล้ว พวกเปิด ไก่ สุกร มีเลี้ยงบ้างจำนวนน้อย ปัญหาอยู่ที่ความ เชื่อของคนพื้นเมืองที่เป็นเชื้อสายกะเหรี่ยง จะไม่เลี้ยงสัตว์พวกนี้ในหมู่บ้าน ซึ่งทางราชการได้ ตระหนักในเรื่องนี้ และได้พยายามเปลี่ยนความเชื่อเหล่านี้ ซึ่งปัจจุบันมีบางหมู่บ้านเริ่มเลี้ยงสัตว์ พวกนี้บ้างแล้ว

อุตสาหกรรม

ผู้ประกอบการโรงงานส่วนใหญ่มาจากที่อื่นโดยเฉพาะกรุงเทพมหานคร สามารถลงทุนใน พื้นที่อำเภอสังขละบุรีเนื่องจากแรงงานหาง่ายและค่าจ้างถูกกว่าที่อื่น และแรงงานส่วนใหญ่เป็น คนต่างด้าว สินค้าที่ผลิตได้ทั้งหมดส่งไปตลาดที่กรุงเทพมหานคร และบางส่วน เช่น เฟอรินเจอร์ทำ จากกระจะจจะส่งออก

โรงงานเย็บผ้าโหล	จำนวน ๓ แห่ง	คนงานประมาณแห่งละ ๑๐๐ คน
โรงงานทำเฟอรินเจอร์กระจก	จำนวน ๑ แห่ง	คนงานประมาณ ๑๐๐ คน
โรงงานทำพลอย	จำนวน ๑ แห่ง	คนงานประมาณ ๑๕ คน

การท่องเที่ยว

ตามพื้นที่อำเภอสังขละบุรี มีแหล่งท่องเที่ยวเป็นที่พักผ่อนหลายแห่ง มีธรรมชาติที่สวยงาม มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเดินทางมาพักผ่อนเฉลี่ยอาทิตย์ละ ๑,๐๐๐ คน และช่วงเทศกาลวันหยุดเฉลี่ยวันละประมาณ ๒,๐๐๐ คน จากการที่อำเภอสังขละบุรี มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาจำนวนมากทำให้มีการลงทุนก่อสร้างที่พักอาศัยประเภทรีสอร์ท โรงแรม จำนวน ๑๑ แห่ง แพพักอีกจำนวน ๖ ราย

สถานที่ท่องเที่ยวสำคัญของอำเภอสังขละบุรีได้แก่

ด้านพระเจดีย์สามองค์ เป็นสถานที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ และปัจจุบันก็ถือว่ายังมีความสำคัญในแง่ความมั่นคงของชาติ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๖ เป็นต้นมาได้เปิดเป็นจุดผ่อนปรนทางการค้า ทำให้ราษฎรไทยพม่าสามารถเดินทางเข้าออกซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้ากันได้

วัดวงกวิเวการาม เป็นวัดที่พระราชอุ้มมงคลหรือหลวงพ่อดูตมะสร้างขึ้นแทนวัดเดิมที่ถูกน้ำท่วมจากการสร้างเขื่อนเขาแหลม สิ่งที่น่าสนใจภายในวัด ได้แก่

(๑) ตลาดขายของที่ระลึก พวกเพชรนิลจินดา หยก สินค้าหัตถกรรมที่ทำจากไม้และสินค้าส่วนใหญ่มาจากประเทศพม่า

(๒) วัฒนธรรมและความเป็นอยู่ของชาวมอญ ที่หนีภัยจากการสู้รบมาอาศัยอยู่ในประเทศไทย

(๓) นมัสการและบูชาวัตถุมงคลของหลวงพ่อดูตมะ ซึ่งถือว่าเป็นพระเกจิอาจารย์มีชื่อเสียงของประเทศองค์หนึ่ง โดยเฉพาะหลวงพ่อนั้นจะมีเมตตาต่อทุกคน การเข้ามานมัสการหรือรับวัตถุมงคลถือว่าเป็นสิริมงคลแก่ตนเองยิ่งนัก

แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติเขื่อนเก็บน้ำเขาแหลม ภายในเขื่อนเขาแหลมมีธรรมชาติสวยงาม มีภูเขาเป็นเกาะกลางน้ำสวยไม่แพ้เกาะพีพี จังหวัดกระบี่ นอกจากนั้นมีแม่น้ำอีก ๓ สายไหลมารวมกันเป็นเขื่อนเก็บน้ำเขาแหลมตรงบริเวณที่เรียกว่า สามประสบ ในแม่น้ำ ๓ สาย มีเกาะแก่งหินสวยงาม และสองฝากฝั่งแม่น้ำประกอบด้วยภูเขา ต้นไม้ ที่อุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่นักท่องเที่ยวที่มาพักผ่อน โดยเฉพาะผู้ที่ชอบกีฬาตกปลา จะได้ชมธรรมชาติที่สวยงามและสนุกสนานกับกีฬาตกปลา

น้ำตกตะเคียนทอง อยู่ทางซ้ายมือของทางหลวงสายสังขละบุรี-ด้านพระเจดีย์สามองค์ แยกเข้าไปประมาณ ๙ กิโลเมตร ทางหินลูกรังสภาพดี รถยนต์เข้าได้ทุกประเภท จุดเด่นของน้ำตกคือ มีน้ำไหลทั้งปี บริเวณน้ำตกเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติและมีความงามเป็นเลิศ

น้ำตกเกริงกะเวีย ตั้งอยู่ที่บ้านจงอ้ว หมู่ที่ ๔ ตำบลปรังเผล อยู่ติดทางหลวงสายทองผาภูมิ-สังขละบุรี บริเวณหลักกิโลเมตรที่ ๔๕ เป็นที่พักผ่อนที่สวยงาม น้ำไหลทั้งปี

น้ำตกโตของถ้อง ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ ๔ ตำบลปรางเมรุ ริมทางหลวงแผ่นดินสายทองผาภูมิ-สังขละบุรี บริเวณหลักกิโลเมตรที่ ๔๖ แยกซ้ายมืออีกประมาณ ๑ กิโลเมตร

นอกจากที่กล่าวมาแล้วยังมีบริการนำเที่ยวประเพณีที่เกวียน ชีช้าง ชมธรรมชาติ ซึ่งปัจจุบันได้รับความสนใจจากชาวต่างชาติเป็นอย่างมาก

การค้าชายแดน

จากการที่ได้มีข้อตกลงในระดับท้องถิ่นไทย-พม่า ได้มีการเปิดจุดผ่านแดนในลักษณะของจุดผ่อนปรนทางการค้าไทย-พม่า ที่ด่านพระเจดีย์สามองค์ ตำบลหนองลู มีด้านศุลกากรประจำ ทำให้ที่ดังกล่าวมีการแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้าระหว่างกันในรัศมี ๑ กิโลเมตรจากชายแดน ส่วนใหญ่แล้วไทยจะเป็นฝ่ายนำเข้าสินค้าโค กระบือ เฟอร์นิเจอร์ไม้ หวาย ถ่าน ไม้ไผ่ พืชต่าง ๆ กุ้งแห้ง ปลาแห้ง เครื่องสำอางพื้นบ้าน เหล้า บุหรี่ และสินค้าเครื่องอุปโภคบริโภคจากสาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งมูลค่าการค้าชายแดนเฉลี่ยเดือนละประมาณ ๘-๑๐ ล้านบาท ส่วนสินค้าส่งออกได้แก่ วัสดุก่อสร้าง น้ำมันเชื้อเพลิง และสินค้าอุปโภคบริโภคทั่วไป ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับสินค้านำเข้าแล้วเรายังเสียเปรียบการค้ามาก

สถาบันการเงินที่ถูกต้องตามกฎหมายมีอยู่ ๑ แห่งคือ ธนาคารไทยพาณิชย์

โดยสรุปเรื่องเศรษฐกิจของอำเภอสังขละบุรีอยู่ได้เพราะการท่องเที่ยวและการค้าชายแดนเป็นหลัก ส่วนผลิตผลด้านการเกษตร โดยเฉพาะชาวนั้น ปลูกได้พอเพียงแก่การบริโภคของเกษตรกรเท่านั้น

การศึกษา

การจัดการศึกษาในอำเภอสังขละบุรี แยกได้ดังนี้

๑. ก่อนประถมศึกษา ๒๕ แห่ง
๒. ระดับประถมศึกษา ๑๕ แห่ง
๓. ระดับมัธยมศึกษา ๑ แห่ง

สถานศึกษาของอำเภอสังขละบุรีมีโรงเรียนสังกัดการประถมศึกษาแห่งชาติ (สปช.) จำนวน ๑๐ โรงเรียน สังกัดกรมสามัญศึกษา ๑ โรง โรงเรียน ตชด. ๓ โรง เอกชน ๑ โรง โรงเรียนเด็กเล็ก สังกัดกรมพัฒนาชุมชน ๘ แห่ง สังกัดกรมศาสนา ๓ แห่ง สังกัดกรมประชาสัมพันธ์ ๑ แห่ง และมีการศึกษานอกโรงเรียน ๑ แห่ง

ข้าราชการครู	ชาย ๘๔ คน	หญิง ๙๓ คน	รวม ๑๗๗ คน
นักเรียน	ชาย ๒,๓๐๓ คน	หญิง ๒,๑๐๙ คน	รวม ๔,๔๑๒ คน
อัตราการเรียนต่อของนักเรียนเมื่อจบการศึกษาภาคบังคับ ๖๐%			

การศาสนา

ในอำเภอสังขละบุรี มีผู้นับถือศาสนาพุทธ ๙๕% มีวัด ๑๓ แห่ง ได้รับพระราชทาน วิสุทธิคามสีมา ๓ วัด สำนักสงฆ์ ๑๓ แห่ง นับถือศาสนาคริสต์ ๓% มีโบสถ์ ๒ แห่ง นับถือศาสนาอิสลาม ๒% มีมัสยิด ๑ แห่ง

ชาวมอญในสังขละบุรี

ที่ตั้งตัวอำเภอสังขละบุรีถูกแบ่งออกเป็นสองฝั่งด้วยทะเลสาบ ด้านตะวันออกเป็น “ฝั่งอำเภอ” หรือ “ฝั่งไทย” มีคนไทยกับกะเหรี่ยงอาศัยอยู่ เป็นที่ตั้งโรงเรียน ตลาด และสำนักงาน อำเภอ เมื่อเดินข้ามสะพานไม้ที่ยาวที่สุดในประเทศไทยไป ๕ นาที ก็จะถึง “หมู่บ้านวังกะ” หรือ “ฝั่งมอญ” ริมฝั่งด้านตะวันตกจะมีเรือนแพอยู่หลายหลัง มีเรือหางยาวและเรือชุดแล่นไปมาเป็นประจำ

ปัจจุบันชาวมอญเป็นประชากรส่วนใหญ่ของตัวอำเภอ ประมาณ ๖,๐๐๐ คน เกือบทั้งหมดอาศัยอยู่ในบ้านวังกะ ในพื้นที่ของวัดวังวิเวการายมของหลวงพ่อดุตตะ ส่วนใหญ่มีอาชีพค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ รับจ้างรายวัน และประมง มีจำนวนน้อยมากที่มีฐานะพลเมืองไทย (หลายคนมีญาติอยู่ในพม่าและในค่ายผู้ลี้ภัยต่าง ๆ) ประชากรคนไทยในสังขละบุรีเป็นกลุ่มเดียวที่มีฐานะพลเมืองไทยอย่างสมบูรณ์ มอญ กะเหรี่ยง และกลุ่มอื่นมีสถานะผู้พลัดถิ่น ผู้หลบหนีเข้าเมือง หรือบุคคลบนพื้นที่สูง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นชาวกะเหรี่ยง

นอกจากเขตเทศบาลอำเภอสังขละบุรีแล้ว ยังมีชุมชนมอญหลายแห่งอยู่รอบ ๆ เช่น บ้านมองสะท้อน บ้านใหม่ ซองกาเลีย และพระเจดีย์สามองค์ ขาดิพันธุอื่น ๆ ในสังขละบุรี ได้แก่ กะเหรี่ยง ทวาย ยะไข่ และ พม่า (เป็นพวกแรงงาน และผู้ไม่เห็นด้วยทางการเมือง) ชุมชนเล็ก ๆ ของชาวบังคลาเทศที่เป็นมุสลิมอยู่รอบ ๆ ตลาดและสุเหร่า

หลวงพ่อดุตตะกับความเป็นมาของบ้านวังกะ สังขละบุรี

ชีวิตในวัยเด็กที่พม่า

พระราชอุตมมงคล (อุตตะมะ อุตตโม) ป.ธ. ๗ (พม่า) เจ้าคณะอำเภอสังขละบุรี วังวังก์วิเวการาม จังหวัดกาญจนบุรี หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า หลวงพ่อดุตตะ เป็นผู้นำของชาวมอญที่บ้านวังกะ ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี หลวงพ่อดุตตะมีนามเดิมว่า เหม่อง (ต่อมาเปลี่ยนเป็น อุตตะมะ ตามพยางค์ต้นของฉายา) เกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ ที่บ้านโมกกะเนียง ตำบลเกลาสะ อำเภอเย จังหวัดมะละแหม่ง ประเทศพม่า เป็นบุตรของนายโงและนางทองสุข นายโงนอกจากจะทำนาทำไร่แล้ว ยังเป็นหมอสมนไพรที่มีชื่อเสียง หลวงพ่อดุตตะเป็นลูกชายคนโต มี

น้องหญิงชายอีก ๑๑ คน แต่คงเหลือมีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๓๖) เพียง ๔ คน เป็นหญิงล้วน หมู่บ้านโมกกะเนียงเป็นหมู่บ้านชาวมอญที่มีศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนา ชาวบ้านประกอบอาชีพทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์ มีความเป็นอยู่อย่างสงบสุขเพราะดินและน้ำอุดมสมบูรณ์ ผู้คนเข้าวัดฟังเทศน์ฟังธรรม ทำบุญตักบาตรกันสม่ำเสมอ เด็กชายทุกคนจะต้องบวชเณรเมื่อถึงวัยอันสมควรอย่างน้อย ๑ พรรษา (อุไรวรรณ, คุณหญิง ๒๕๓๗ : ๔๙-๕๐)

เมื่ออายุได้ ๙ ขวบ เกิดอหิวาตกโรคระบาดในหมู่บ้าน ผู้คนตายไปมาก บิดามารดาจึงนำไปฝากหลวงลุงนันทสารที่วัดโมกกะเนียง ให้เป็นเด็กวัดปรนนิบัติรับใช้พระและศึกษาธรรมะเป็นเครื่องคุ้มครองตนจากโรคภัย ท่านได้พากเพียรเรียนหนังสือจนสอบได้ที่หนึ่งทุกปี ท่านสนใจศึกษาสรรพวิชาในวัด เช่น โลกนิติ โลกวิทู ไปจนถึงตำราลับเพื่อ เมื่ออายุได้ ๑๔ ปี ก็เกิดอหิวาตกโรคระบาดครั้งใหญ่อีกครั้ง ท่านต้องสูญเสียน้องชายไปถึง ๕ คน ภายในระยะเวลา ๔ เดือนเท่านั้น ท่านได้เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ จากโรงเรียนบ้านโมกกะเนียง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๐

เมื่ออายุได้ ๑๘ ปีได้บรรพชาเป็นสามเณร ณ วัดเกลาสะ ซึ่งเป็นวัดใหญ่กว่าวัดโมกกะเนียง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๒ สอบได้นักธรรมชั้นโทในปีที่ ๒ แล้วสึกออกมาช่วยบิดามารดาทำนา ท่านขอร้องให้บิดามารดาเลิกทำปาณาติบาต เช่น ไม่ฆ่าสัตว์ประกอบอาหาร ห้ามด่าว่าหรือินทาใคร ยามว่างก็อ่านหนังสือธรรมะหรือนิทานสอนใจเกี่ยวกับเรื่องทำดีได้ดี ในวันพระ ตกกลางคืนท่านจะสอนธรรมะแก่เพื่อน ๆ และตอบปัญหาธรรมะ เพื่อนที่มาถกเถียงกันนี้ต่างก็เคยบวชเณรมาด้วยกัน การอ่านหนังสือและสนทนาธรรมะ ทำให้ท่านยิ่งสนใจทางธรรมและเบื่อทางโลกมากยิ่งขึ้น ประจวบเหมาะกับมีลูกพี่คนหนึ่งซึ่งบิดามารดาเสียชีวิตแล้ว มาอาศัยอยู่ด้วยและช่วยดูแลบิดามารดาของท่าน ท่านจึงตัดสินใจบวชโดยไม่สึก และได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุที่วัดเกลาสะเช่นกัน เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๖ ได้รับฉายาว่า “อุตตมรมุโณ” แปลว่า “ผู้มีความพากเพียรอันสูงสุด”

พระอุตตมรมุโณ ผู้มีความพากเพียรอันสูงสุด

หลังจากบวชไม่นานท่านก็ได้ไปอยู่วัดแพะลัด (วัดปราสาททอง) ที่บ้านปะงะ เพื่อเรียนบาลี เพียง ๑ ปีก็สอบได้นักธรรมเอก ต่อมาในพรรษาที่ ๓ ท่านได้ย้ายไปเรียนบาลีต่อที่วัดแพะใจ (วัดเจดีย์ใหญ่) ที่บ้านอะปอง อำเภอจัวจัน จังหวัดสะเทิม เป็นสำนักเรียนสุขการี ท่านตั้งใจเล่าเรียนอย่างหนัก เพราะท่านมาบวชช้า พ.ศ. ๒๕๔๒ ในพรรษาที่ ๘ ท่านก็สอบเปรียญ ๘ ประโยค ที่สำนักสอบวัดมหาเจดีย์ขเวดากอง อย่างก้ง แต่ไม่มีการประกาศผลสอบเนื่องจากเกิดสงครามญีปุ่นบุกพม่า

เมื่อเกิดสงครามนั้นหมู่บ้านระส่ำระสายมากเพราะไม่ทราบว่าจะใครจะเป็นรัฐบาล ชาวบ้านจึงให้พระปกครองแทน พระนันทสารได้เป็นผู้ปกครองอยู่ ๔ เดือน ญีปุ่นก็ยึดย่างกุ้งได้และพม่าเข้ามาปกครองมอญ รวมทั้งชนเผ่าต่าง ๆ ๑๓ เผ่า ด้วยพม่าถือว่าเป็นผู้เรียกญีปุ่นมาขับไล่อังกฤษ

หลวงพ่อดูตมะกลับมาอยู่วัดเกลาสะในพรรษาที่ ๙ ช่วยสอนพระอภิธรรม บาลี และวินัยมุขแก่พระในวัด หลวงปู่เจ้าอวาสวัดเกลาสะซึ่งเป็นพระอุปัชฌาย์ได้นำตำราต่าง ๆ มาสอน เช่น ตำรายาสุมไพร ตำราไสยศาสตร์ คาถาไล่ผี และคาถารักษาสารพัดโรค ท่านก็เรียนไปด้วยความไม่ค่อยเชื่อถือเท่าใดนัก แต่ได้นำมาใช้เมื่ออยู่เมืองไทยแล้ว

พรรษาที่ ๑๐ ท่านต้องย้ายไปเป็นผู้รักษาการแทนเจ้าอวาสวัดเจ้าคะเลและพระวิสาร์ทะที่ย้ายไปอยู่วัดโมกกะเนียง เพราะที่วัดเจ้าคะเลถูกโจรปล้น ขณะนั้นผู้คนอดอยากกันมาก เกิดโจรเผ่าต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นกะเหรี่ยง กะหรั่ง ทวาย หรือแม้แต่มอญ โจรปล้นแม้กระทั่งวัด ท่านเรียกประชุมชาวบ้าน ตกลงกันว่า จะเจรจากับโจรว่าหมู่บ้านนี้ยินยอมจะส่งเสบียงอาหารให้โจร ขอเพียงอย่ามาทำทารุณชาวบ้านเท่านั้น พวกโจรตกลงตามที่ท่านเจรจา ชาวบ้านจึงอยู่มาได้อย่างสงบสุขพอสมควร

พ.ศ. ๒๔๙๐ หลวงพ่อดูตมะตัดสินใจเดินทางขึ้นใจเลือกพระวิสุทธะภิกษุชาวบ้านเจ้าคะเลนั้นเองขึ้นเป็นเจ้าอวาส ขณะนั้นยังอยู่ในระหว่างสงคราม แต่การส่งเสบียงให้โจรลดน้อยลง เพราะรัฐบาลส่งตำรวจมาปราบโจรบ้าง โจรแตกคอกันด้วยผลประโยชน์ขัดกันบ้าง จนในที่สุดเลิกส่งไปเมื่อพม่าได้รับอิสรภาพใน พ.ศ. ๒๔๙๑ ท่านเดินทางจากเกลาสะไปมะละแหม่ง ใช้เวลา ๗ วัน ไปแต่ลำพังรูปเดียว พักตามวัด จากมะละแหม่งไปสำนักพระกรรมฐานที่ตางวาย (แปลว่า ภูเขาล้อม) เรียนวิสุทธิมรรคทางปฏิบัติ และกรรมฐาน ต่อมาได้เรียนพระอภิธรรมและกรรมฐานกับพระสิริธัมโม ที่วัดตางวายคะเล ซึ่งท่านได้ฝึกอสุภกรรมฐานในป่าช้า

หลังจากนั้นได้ออกเดินทางขึ้นใจไปนมัสการพระเจดีย์อินทร์แขวนซึ่งอยู่บนภูเขาในเขตจังหวัดสะเทิม ได้พบกับพระธุดงค์ที่มีชื่อเสียงของไทยมากมาย เช่น หลวงปู่แหวน หลวงปู่ดูลย์ คุรุบาอินทจักร คุรุบาพรหมจักร เป็นต้น เนื่องจากขณะนั้นพระเจดีย์อินทร์แขวนเป็นสถานที่สำคัญที่พระธุดงค์ส่วนใหญ่ของไทยและพม่ามักจะไปนมัสการ เพราะเชื่อกันว่าถ้าพระธุดงค์ได้ไปอธิษฐานจิตที่พระเจดีย์นี้ การธุดงค์จะไม่เป็นอันตรายแก่ชีวิต เสมือนพระอินทร์ช่วยคุ้มครอง และจะทราบด้วยการธุดงค์บำเพ็ญเพียรจะสำเร็จหรือไม่ โดยจะมีนิมิตปรากฏขึ้นระหว่างอยู่ที่พระเจดีย์อินทร์แขวนนี้ แต่หลวงพ่อกักอยู่ ๒ สัปดาห์ก็ไม่ปรากฏนิมิตใด ๆ เกิดขึ้นเลย ท่านจึงออกมุ่งหน้าสู่ภูเขาสุทศนคีรี (เตายี่) ซึ่งอยู่ระหว่างพม่ากับไทย แนวจังหวัดเชียงราย เป็นสถานที่ที่พระอุตรเถรและพระโสณเถร พระธรรมทูตของพระเจ้าอโศกมหาราชผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาในสุวรรณภูมิ ได้มาแวะพักเพื่อพิจารณาว่าจะนำพระทันตธาตุไปสถาปนาไว้ที่ใด ตามพุทธบัญญัติว่าอยู่ปลายสุวรรณภูมิจึงนำมาสถาปนาไว้ที่นครปฐม ตั้งแต่ นครปฐมยังเป็นเกาะทรายอยู่ในทะเล (พ.ศ. ๒๒๕) ซึ่งตามพุทธทำนายว่าต่อไปจะเป็นนครใหญ่ จึงได้ชื่อว่าปฐมนคร เมื่อเดินทาง ๑๒ วันไปถึงยอดเขาสุทศนกลับไม่พบสิ่งใดที่พอจะคาดคะเนได้ถึงการมาพักของสองพระเถระเลย

จากนั้นท่านมุ่งขึ้นเหนือ ตั้งความประสงค์จะไปแม่น้ำสาละวิน ไปถึงท่าซี้เหล็กชายแดนไทย-พม่า และเชียงตุง เมื่อพบแม่น้ำสาละวินแล้วท่านขึ้นตามแม่น้ำไปเพื่อดูต้นน้ำและมักกะลีผล เข้าไปจนถึงถิ่นที่อยู่ของชาวฉวาคาแต่เห็นว่าไม่ปลอดภัยจึงกลับ มาถึงสามเหลี่ยมทองคำ ตั้งใจจะไปเวียงจันทน์ แต่ไปไม่ได้เพราะมีสงคราม จึงเปลี่ยนเส้นทางไปจังหวัดน่านเพื่อไปตามแนวแม่น้ำโขง ให้ถึงนครพนมเพื่อนมัสการพระอุรังคธาตุที่พระธาตุพนม แต่กลับหลงทางขึ้นไปถึงดอยตุง ต่อไปถ้ำเชียงดาว ระหว่างพักอยู่ที่เชียงใหม่นี้ได้ข่าวจากพระมอญ ๒ รูปว่าพระอุปัชฌาย์ที่วัดเกลาสะกำลังอาพาธหนัก จึงรีบกลับไปดูแลจนกระทั่งมรณภาพไปอย่างสงบ อายุได้ ๙๙ ปี

หลังจัดงานเผาศพหลวงปู่วัดเกลาสะเสร็จ หลวงพ่ออุตงค์ต่อไปยังทวายเพื่อนมัสการพระพุทธรูปตะเคียนดำ ซึ่งตามตำนานว่าลอยน้ำมาขึ้นที่เมืองทวาย จากทวายไปยังเกาะสอง เพราะตามประวัติมอญว่า พระมหินทเถร โอรสของพระเจ้าอโศกมหาราช ได้นำพระพุทธรูปมาประดิษฐานไว้ที่เกาะสอง ตั้งแต่คราวสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ ๓ แต่เมื่อถึงเกาะสองและเกาะกัปปลีก็ไม่พบสัญลักษณ์ใด ๆ เกี่ยวกับพระมหินทเถระเลย จึงเดินทางกลับไปอยู่วัดโมกกะเนียง

หยุดกองโจรกู้ชาติ

ขณะนั้นเกิดสงครามระหว่างพม่ากับขบวนการกู้ชาติของชนเผ่ามอญ กะเหรี่ยง ยะไข่ และไทยใหญ่ พม่ายกพลมาระดมยิงกราดเข้าไปตามหมู่บ้าน แล้วเผาหมู่บ้านเสีย ชาวบ้านตายไปมาก ชนเผ่าต่าง ๆ ๑๐ ชนเผ่าร่วมมือกันยึดมะละแหม่งจากพม่า แต่พม่าก็กลับมายึดคืนได้ ในเวลานั้นบ้านเมืองไม่มีชื่อมีแปะ ไม่ทราบว่ามีใครปกครองใคร ชาวบ้านรวมตัวกันเฉพาะกลุ่มญาติพี่น้องแล้วปกครองกันเอง คนนอกไว้ใจไม่ได้ทั้งสิ้น แม้จะเป็นมอญด้วยกันเองก็ตาม ใครเชื่อฟังพม่าก็ถูกกองโจรมอญทำร้าย ใครมีอาหารไปถวายพระพวกกองโจรก็ถือว่ามีฐานะดี ต้องถูกเรียกเก็บเงิน คนไปทำนาทำไร่ถูกจับตัวไปเรียกค่าไถ่หาเงินซื้ออาวุธ ส่วนมอญบางคนก็เป็นสายให้พม่า

หลวงพ่อไปอยู่วัดเจ้าคะเลเพื่อเป็นเพื่อนหลวงลุง ทั้งพม่าทั้งมอญกู้ชาติ ต่างเผาบ้านเรือนประชาชนและวัดวาอารามเพื่อปล้นเอาทรัพย์สิน ชาวบ้านและวัดอื่น ๆ ต่างมาพึ่งหลวงพ่อที่วัดเจ้าคะเล หลวงพ่อต้องไปเจรจากับพวกโจรกู้ชาติ ซึ่งหลายคนเคยบวชเรียนและเป็นลูกศิษย์ท่านมาก่อน จึงแนะนำให้พวกโจรไม่ปล้นชาวบ้าน ช่วยชาวบ้านทำนา ชาวบ้านก็จะช่วยเหลือได้มากมาย ดังนั้นมาพวกมอญกู้ชาติก็กลับเป็นมิตรกับชาวบ้าน ช่วยชาวบ้านทำมาหากิน

หนีร้อนมาพึ่งเย็น

พ.ศ. ๒๔๙๒ หลวงพ่ออุตตมะหนีจากความวุ่นวายในประเทศพม่าสู่ประเทศไทย ตั้งเป้าหมายจะอุทิศไปจนถึงเขาพระวิหาร ได้เข้ามาทางบ้านอีต่อง มาอยู่ที่วัดท่าขนุน อำเภอทองผาภูมิ

นาย ดิน หม่อง หนึ่งในสมาชิกชาวบ้านกลุ่มแรกที่อพยพเข้ามายังสังขละบุรี เล่าว่า พวกเขาจากหมู่บ้านเยนบู ห่างจากด่านพระเจดีย์สามองค์ไปทางตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ ๔๐ กิโลเมตร ทหารพม่ากล่าวหาว่าชาวบ้านสนับสนุนกลุ่มต่อต้านชาวมอญ จึงเข้าปล้นและเผาหมู่บ้านของพวกเขา ชาวบ้านหลายคนไม่มีที่อยู่ บางคนได้หนีมาเมืองไทยเพื่อหาญาติ ในวันที่ ๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๙๒ มีชาวบ้านราว ๖๐ คนออกเดินทางมาด้วยกัน เพื่อจะหาที่พักกับญาติที่ราชบุรี ใช้เวลาเดินทาง ๑ เดือนจนถึงสังขละบุรี พวกเขาเอาสมบัติมาให้มากที่สุดเท่าที่จะเอามาได้ รวมทั้งวัวและเกวียน แต่ต้องให้วัวกับเกวียนแก่กองโจรกะเหรี่ยงที่มีหัวหน้าชื่อ ธอง เป (Thaung Pe) และ อา-เพิน (A-Pein) ก่อนจะเข้าสู่แผ่นดินไทย ผ่านหมู่บ้านเวียคะดี

เมื่อมาถึงสังขละบุรี พวกเขาเห็นหมู่บ้านกะเหรี่ยงชื่อ นิเถะ มีอยู่ประมาณ ๓๐ ครัวเรือน ไม่มีคนไทยอยู่เลย ยกเว้นตำรวจและเจ้าหน้าที่อำเภอ จ้าวระและปลัดอำวยเป็นเจ้าหน้าที่ระดับสูงสุดในสังขละบุรีเวลานั้น พวกเขาได้ส่งข่าวไปหาญาติที่ราชบุรี แต่ไม่มีใครมาหาได้เพราะในเวลานั้นการเดินทางยากลำบากมาก หลวงพ่ออุตตมะก็เดินทางเข้ามาในปีเดียวกับพวกเขา แต่สองปีแรกหลวงพ่อก็ไม่ได้อยู่ที่สังขละบุรี

พ.ศ. ๒๔๙๕ มีคนมอญอพยพมาจากบ้านเดิมของหลวงพ่อก็คือ โมกกะเนียง รวมทั้งเจ้าคะเล และมะละแหม่ง มีนาย พะ เป็นหัวหน้า (ประเสริฐ ๒๕๔๐: ๓๖) เข้ามาทางปีคี่ อยู่ที่บ้านนิเถะ กิ่งอำเภอสังขละบุรี ถึง ๖๐ หลังคาเรือน หลวงพ่อได้พาไปอาศัยอยู่ที่บ้านวังกะลาง และเริ่มลงมือสร้างสำนักสงฆ์ ต่อมาก็มีชาวมอญอพยพเข้ามาอีก

ตั้งบ้านวังกะ

พ.ศ. ๒๔๙๖ หลวงพ่อขอกับปลัดเจริญทำหน้าที่การหัวหน้ากิ่งอำเภอสังขละบุรี ให้ชาวมอญอพยพไปตั้งหมู่บ้านใกล้กิ่งอำเภอสังขละบุรี ตรงหน้าอำเภอ คนละฝั่งแม่น้ำ จะช่วยทำงานให้ทางอำเภอ ปลัดเจริญไปเจรจากับกำนันผู้ใหญ่บ้าน ไม่มีใครขัดข้อง จึงจัดแบ่งที่ให้ครอบครัวละ ๔๐๐ ตารางวา จัปสลาแบ่งที่กัน วันที่ ๑ แปลงสำหรับที่พระมาสวดมนต์ทำบุญ และที่ริมน้ำตอนเหนือเป็นที่สร้างวัด

หลวงพ่อก็ให้ชาวบ้านสัญญาว่าจะปฏิบัติตามกฎ ๓ ข้อคือ ๑. ห้ามดื่มสุรา ๒. ห้ามเล่นการพนัน ๓. ห้ามลักทรัพย์และห้ามผิดลูกเมียใคร ถ้าทำผิดกฎจะถูกไล่ออกไป

พ.ศ. ๒๔๙๗ นายทุนซา แก้วจันทร์ กำนันชาวกะเหรี่ยง ตำบลหนองลู ได้มานิมนต์ท่านไปจำพรรษาที่วัดนิเถะ (วัดศรีสุวรรณาราม) ซึ่งเป็นวัดร้าง ท่านได้นิมนต์พระกะเหรี่ยงจากวัดอื่น ๆ อีก ๙ รูปมาอยู่ด้วย หลวงพ่อเป็นเจ้าอาวาส ชาวกะเหรี่ยงชาวมอญก็มาร่วมกันทำบุญครีครั้น

พ.ศ. ๒๔๙๙ ชาวมอญมีอยู่ ๙๐ หลังคาเรือน ต้องไปทำบุญที่วัดนิเถะ หลวงพ่ออุตตมะจึงสร้างวัดที่หมู่บ้านมอญ โดยเริ่มสร้างศาลาและโบสถ์น้ำ ปีต่อมาสร้างกุฏิพระและศาลาอีกหลัง อยู่

บนเนินสูงกว่าหมู่บ้านและอยู่เหนือน้ำ ตรงนั้นเรียกว่า สามประสบ เพราะมีแม่น้ำ ๓ สายไหลมาบรรจบกันคือ แม่น้ำของกาเลีย แม่น้ำปีคี และแม่น้ำรันตี

พ.ศ. ๒๕๐๐ หลวงพ่อจัดงานบุญครั้งใหญ่ฉลองพระพุทธรูปปางปฐมเทศนาปางปฐมเทศนา บวชพระ ๑๒๐ รูปและเณรอีก ๒๐๐ รูป แต่มีพระ ๒ รูปไปแจ้งกับเจ้าคณะจังหวัดกาญจนบุรี ขณะนั้นคือ เจ้าคุณพระวิสุทธิรังสี หรือหลวงปู่ดี วัดเทวสังฆาราม ว่าหลวงพ่อดูตมะบวชพระทั้งที่ยังไม่ได้รับแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์ หลวงปู่ดีจึงเรียกหลวงพ่อไปพบ และสอบถามความเป็นมาและทดสอบความรู้ทางศาสนา แล้วให้ท่านบวชพระได้เฉพาะในเขตเมืองกาญจนบุรี เดือนตุลาคมปีถัดมาแทนปลัดเจริญที่ย้ายไปอยู่เชียงใหม่ เป็นปลัดหนุ่มรูปงาม ไม่กินเหล้าเมายา ดูแลประชาชนและเอาใจใส่การสร้างวัดดี

พ.ศ. ๒๕๐๒ หลวงพ่อดูตมะสร้างศาลาการเปรียญใหม่ ศาลาเก่ากันห้องทำเป็นกุฏิพระไป ศาลามีขนาดใหญ่มาก กว้าง ๓๐ เมตร ยาว ๓๐ เมตร ที่ต้องสร้างใหญ่ขนาดนี้เพราะเวลาเข้าพรรษาประชาชนทุกหมู่บ้านจะมาที่ "วัดหลวงพ่อดูตมะ" เพราะถือว่าท่านเป็น "หลวงพ่อใหญ่" ทำเองพยายามเป็นหลวงพ่อของทุกเชื้อชาติ ไม่แบ่งแยกกัน ชาวบ้านทุกเชื้อชาติจึงมีความสามัคคีกลมเกลียว เพราะไม่ว่าชนเผ่าไหนก็เป็นลูกศิษย์ของหลวงพ่อดูตมะด้วยกัน

ปลัดพยอม มีรองปลัดชื่อปลัดน้อย มาแทนปลัดมนตรี

สยบภูติผี

หมู่บ้านชาวมอญและสำนักสงฆ์สร้างอยู่ตรงที่แม่น้ำ ๓ สายมาบรรจบกัน เมื่อแรกสร้างก็มีคนมาเตือนหลวงพ่อดูตมะว่าที่อย่างนี้เป็นที่ "แรง" จะอยู่ไม่ได้ หลวงพ่อจึงทำพิธีสวดมหาสมณสูตรกลางหมู่บ้าน และจุดเทียนชัย ๘ ทิศ กันน้ำทางไว้ตั้งแต่ต้น คนเล่าลือกันด้วยว่าที่ตรงนี้เคยเป็นสมณภูมิสมณสังคราม ๙ ทัพ ซึ่งหลวงพ่อดูตมะอาจจะเป็นจริงก็ได้ เพราะมีการขุดพบโครงกระดูก และโกศใส่กระดูกในหมู่บ้าน นอกจากนี้ในสมัยพระศรีสุวรรณอยู่วังกลางเคหาพรรคพวกมาสร้างบ้านอยู่ ๗-๘ หลังยังต้องทิ้งไป เพราะมีภูติผีมาหลอกหลอน สร้างกันมา ๕ ครั้งแล้ว แต่ไม่มีใครอยู่ได้นาน แม้ให้หมอมือมาขับไล่ก็สู้แรงผีไม่ได้ หมอมือยังต้องหนีไป ที่ผีดูมากเพราะตายตอนฆ่ากันด้วยแรงโทสะ หลวงพ่อชอบที่ตรงนี้เพราะน้ำลึกดี มีน้ำใช้ตลอดทั้งปี ตรงที่ว่าเป็นที่แรงเพราะน้ำมาบรรจบกันจะแหงหมู่บ้านนั้น หลวงพ่อดูตมะจะสร้างวัดรับไว้ก่อนถึงหมู่บ้าน

ต่อมามีข่าวว่าผีออกมาหลอกชาวบ้าน ผู้คนประมาณครึ่งหมู่บ้านเล่าลือด้วยความขวัญเสียว่ามีปีศาจตัวดำรูปร่างใหญ่โต ออกจากกอไผ่มาหลอกหลอนคน ทำให้คนหวาดกลัวกันจนล้มเจ็บเป็นไข้กันไปมาก หลวงพ่อดูตมะจึงทำพิธีสวดธรรมจักรกัปปวัตตสูตร สวดปฏิบัติพร้อมทั้งชดกววดทรายเลิกไปทั่วหมู่บ้าน แล้วห้ามไม่ให้ชาวบ้านเล่าเรื่องผีอีก เรื่องผีจึงเลือนหายไปในที่สุด ชาวบ้านหันมาปลูกข้าวปลูกผักได้ผลงามกันทุกบ้าน เพราะที่ดินตรงนั้นอุดมสมบูรณ์มาก

พ.ศ. ๒๕๐๓ สร้างศาลารักษาคนไข้ขึ้นต่างหาก เพราะมีคนเจ็บไข้ได้ป่วยมากมาย พวกเขามาให้หลวงพ่อรักษา มีทั้งชาวบ้าน คนทำไม้ ต.ข.ด. และพระเณร ส่วนใหญ่ป่วยเป็นไข้จับสั่น บ้างก็ถูกงูกัดมา แต่ไม่ว่าจะเป็นโรคร้ายแรงหรือไม่ร้ายแรง ทุกคนก็มุ่งมาหาหลวงพ่อดุตุตมะ หลวงพ่อดมกลิ่นยารักษาเอง สมัยนั้นโรงพยาบาลอยู่ไกล การเดินทางก็ไม่สะดวก ที่อนามัยมีแต่ยาเล็ก ๆ น้อย ๆ ชาวบ้านไปขอนิดหน่อยก็หมดแล้ว ศาลาของหลวงพ่อรักษาฟรีและอยู่ใกล้คนจึงนิยมไปกันมาก

นโยบายของหลวงพ่อก็คือให้คนมอญไปสร้างวัดให้กะเหรี่ยง เพื่อเป็นการผูกมิตร เวลาคนมอญออกไปทำมาหากินที่ไหน จะได้ไม่มีคนรังเกียจ พระในละแวกนั้น หลวงพ่อเป็นผู้บวชให้ทุกรูป เพื่อให้ทุกเชื้อชาติเกิดความรู้สึกว่าเป็นศิษย์ร่วมอาจารย์เดียวกัน

ตั้งวัดวังกวีเวการาม

พ.ศ. ๒๕๐๔ สำนักสงฆ์ในละแวกนั้นยังไม่ได้เป็นวัดที่ถูกต้อง ตามระเบียบจะต้องเริ่มด้วยวัดที่มีที่ดินอย่างถูกต้องตามกฎหมายว่าใครเป็นผู้ยกที่ดินถวายวัดเสียก่อน โชคดีที่สืบพบว่าเจ้าของที่เป็นตำรวจเชื้อสายมอญชื่อจำเชษฐ ที่ดินนั้นเป็นของปู่จำเชษฐ จับจองไว้ตั้งแต่ครั้งพระศรีสุพรรณเป็นเจ้าเมืองสังขละบุรี ยังมีหนังสือเก่าแก่ใส่กระบอกเก็บไว้เป็นหลักฐาน แต่ที่ไม่มาทำมาหากินที่นี่เพราะผิด จึงทิ้งร้างไปหลายสิบปีแล้ว เมื่อพบตัวจำเชษฐ จำเชษฐก็เต็มใจยกให้วัด จึงไปทำหนังสือกันเป็นหลักฐานที่อำเภอ และเรียกชื่อวัดตามชื่ออำเภอเก่าว่า “วัดวังกวีเวการาม”

คำว่า ของกาเลีย นั้นเพี้ยนมาจากคำว่า “ซอนสะเล” ซึ่งเป็นภาษามอญ คนแต่ก่อนเล่าว่าพวกอังกฤษไปขุดพบแร่เงินที่ต้นแม่น้ำนี้ จึงเรียกแม่น้ำซอนสะเล เพราะคำว่า ซอน แปลว่าเงิน ส่วนสะเล แปลว่า อังกฤษ (ในบางครั้งก็ใช้เรียกพวกแขก) กะเหรี่ยงเรียกตามมอญแล้วเพี้ยนไปเป็นของกาเลีย เดิมทีกะเหรี่ยงก็มีภาษากะเหรี่ยงเรียกแม่น้ำนี้ว่า “เกริงโบ” (เกริงแปลว่าห้วย โบแปลว่าเงิน)

เมื่อออกพรรษา ทางอำเภอเรียกประชุมชาวมอญ แจ้งว่าเด็ก ๆ ที่วังกะทุกคนจะต้องเรียนหนังสือไทย ให้ข้ามแม่น้ำไปเรียนที่โรงเรียนบ้านวังกะซึ่งอยู่ฝั่งอำเภอ ปีแรกเด็กมอญไปเรียนสามสิบกว่าคน และต่อไปก็เพิ่มจำนวนขึ้นทุกปี

พ.ศ. ๒๕๐๕ หลังจากพลเอก เน วิน ยึดอำนาจได้อย่างกุ่มได้ และปิดประเทศไม่ยุ่งเกี่ยวกับโลกภายนอก สังขละบุรีก็กลับรุ่งเรืองด้วยการค้าชายแดนระหว่างไทยกับพม่า มีผู้คนเข้ามามากมาย ทำให้หมู่บ้านขยายตัวออกไปมาก

พ.ศ. ๒๕๐๖ คนมอญอพยพเข้ามาอีก ทางอำเภอให้ไปอยู่กับมอญด้วยกัน และให้หลวงพ่อบุญช่วยจัดการ หลวงพ่อบุญจึงให้มาอยู่ที่บ้านวังกะ จัดแบ่งที่ให้แปลงละ ๑๐๐ ตารางวา (กว้าง ๑๐ วา ยาว ๑๐ วา) ได้ที่คนละ ๑ งาน น้อยกว่าพวกขุนเก่า แต่ถ้าใครมีลูกเขยลูกสะใภ้สามารถแยกครอบครัวได้อีกนับเป็นอีกครอบครัวได้

จัดที่ทำกิน

จัดที่อยู่เสร็จก็เกิดปัญหาเรื่องที่ทำกิน ทางอำเภอก็ไม่รู้จะทำอย่างไร หลวงพ่อจึงให้ไปถางป่าไผ่ที่ขยงลึงกัง (แปลว่า ระฆังทอง) แล้วเผาให้เตียนเพื่อทำนา คนมอญ ๑๒๐ คน ไปช่วยกันถางป่าได้ราว ๕๐๐ ไร่ ป่านั้นอยู่ติดแม่น้ำ หลวงพ่อแบ่งที่คนละ ๑๐ ไร่ ที่ทุกแปลงให้อยู่ติดแม่น้ำ แบ่งเสร็จที่ดินไม่พอจึงต้องถางเลยไปอีกถึงป่าเดียดัก (เป็นภาษากะเหรี่ยงแปลว่า พื้นที่ขรุขระ) แลวนั้นข้าเดินไถจนเป็นหลุมเป็นบ่อไปหมด ภายหลังเจ้าหน้าที่ทางที่ดินไปสำรวจดู บอกว่าคนมอญทำกินเลยขึ้นไปถึงแปลงละ ๓๐ ไร่

จัดแบ่งที่ดินทำกินเสร็จแล้ว หลวงพ่อก็ทำถนนสาธารณะ ดัดตรงผ่านที่ทุกแปลงจากขยงลึงกังไปถึงเดียดัก ถนนนั้นใหญ่ขนาดเกวียนแล่นได้ ผ่านที่ใครเจ้าของต้องตัดต้นไม้ให้เรียบร้อย หลวงพ่อตั้งคนดูแลหมู่บ้านขึ้นมา ๑๐ คน มีนายตั้งเป็นหัวหน้าควบคุมอีกชั้นหนึ่ง

การข้ามแม่น้ำแควน้อยนั้น เดิมทีก็ใช้เรือหรือแพกันเอง ต่อมามีคนมาเปิดกิจการเรือข้ามฟาก เก็บเงินค่าโดยสาร คนมอญใช้บริการกันมากเพราะสะดวกดี แต่ต่อมาเกิดมีเรือล่ม ทำให้นักเรียนมอญจมน้ำตายไป ๒ คน เมื่อไปเรียกร้องจากเจ้าของเรือซึ่งเป็นคนไทย เจ้าของเรือบอกว่าไม่ใช่ความผิดของเรือ แต่เป็นความผิดของน้ำ คนมอญเป็นคนต่างด้าว จะฟ้องร้องคนไทยก็ไม่ได้ พ่อแม่ของเด็กก็ไม่รู้จะไปเอาผิดกับใคร ชาวมอญพากันบ่นทิ่ม เรื่องนี้เป็นสาเหตุให้หลวงพ่อก็คิดสร้างสะพานข้ามแม่น้ำแควน้อย

สร้างสะพาน

หลวงพ่อแจ้งทางอำเภอว่าจะขออนุญาตสร้างสะพานข้ามแม่น้ำ คนที่ดำเนินกิจการเรือข้ามฟากเดือดร้อนจึงไปติดต่อทางอำเภอว่าไม่ให้อนุญาต หลวงพ่อไม่กลัวถูกฟ้อง ตั้งใจมั่นที่จะสร้างสะพานให้สำเร็จ เมื่อมีเรื่องมีราวกับพวกเรือข้ามฟากเช่นนี้ ก็อาศัยเรือข้ามฟากอีกไม่ได้ ก่อนจะสร้างสะพานหลวงพ่อก็สร้างแพแทนสะพานขึ้นตรงเหนือที่ที่ท่านจะสร้างสะพานจริง แพนั้นทำด้วยไผ่บงแพละ ๑๐๐ ลำ มีเสาริมตลิ่งทั้ง ๒ ฝั่ง ซึ่งเชือกโยงแพแต่ละแพต่อกันเต็มแม่น้ำ บนแพเอาไม้ไผ่สานกันเป็นพื้นอีกจนไม่เห็นรอยต่อระหว่างแพ ข้ามได้อย่างสบาย ต่อมามีคนร้องทุกข์ว่าแพปิดทางน้ำ เรือแล่นผ่านไม่ได้ หลวงพ่อก็ทำแพสะพานแบบเปิดได้เวลามีคนขับเรือผ่าน ให้ดึงแพตรงกลางออกได้ ๒ แพ ดังนั้น จึงต้องจัดเวรยามมาเฝ้าสะพานคอยดึงแพเป็นประจำ

สถานที่ที่หลวงพ่อก็คิดสร้างสะพานนั้นอยู่ติดกับวังน้ำ คำว่า วังกะ นี้เพี้ยนมาจากภาษามอญว่า “แวงกะ” แปลว่า วังปลา แลวนั้นปลายี่สก ปลากด และปลาเสือชุมมาก โดยเฉพาะหน้าวัดเป็นเขตอภัยทาน ปลาชุมที่สุด

หลวงพ่อดำพิจารณาดูสายน้ำ ดูกอละที่ลอยตามน้ำมา ถ้าลวระมาก มาปะทะเสาสะพาน จะทำให้เสาสะพานพัง ท่านจึงให้ปักเสาไว้เหนือน้ำเพื่อปะทะลวระและผ่อนความแรงของกระแสน้ำ เสาปะทะ ๕ ต้น ต่อเสาสะพาน ๑ ต้น ลวระก็จะแตกกระจายออก ไม่จับตัวเป็นแพใหญ่ ทางป่าไม้ สนับสนุนให้ไม้แดงซึ่งเป็นไม้ที่ทนทานมาก ตัวสะพานใช้เสา ๖๐ ต้น เสาช่วงกลางห่างกัน ๑๐ ศอก ช่วงอื่น ๆ ห่างกัน ๗ ศอก

พอเริ่มการก่อสร้าง ทางอำเภอ โรงพัก และชาวบ้านต่างก็มารุมดูด้วยความสนใจ ปลัดพยอมน่ว่าหน้าน้ำมาสะพานคงจะอยู่ไม่ได้ เดี่ยวเด็กตายกันพอดี หลวงพ่อจึงตอบว่า "ตายไม่เป็นไรหรอก คนมอญไม่มีชื่ออยู่ที่อำเภอ มียู่แต่ที่เรา ตายก็ไม่ต้องแจ้ง เพราะถึงจะแจ้งก็ไม่เจดอยู่แล้ว ถือว่าคนมอญตายฟรี เกิดฟรี" ปลัดพยอมนจึงเงียบไป

เมื่อสะพานเสร็จยังไม่ได้ทำพิธีเปิด มีคนขับรถกระบะข้ามสะพานเป็นการประเดิมเสียก่อน แรกเริ่มเดิมทีที่หลวงพ่อดำทำสะพานประสงค์เพียงให้คนข้าม เมื่อมีคนขับรถข้ามไปเช่นนี้ หลวงพ่อดำจึงต้องเลยตามเลย บอกว่าใครกล้าก็ข้ามไปก็แล้วกัน สะพานนั้นจึงข้ามกันได้ทั้งประชาชน วัว ควาย และรถรา พอสร้างสะพานเสร็จกิจการเรือข้ามฟากเลยต้องปิดตัวเองไปโดยปริยาย

ปิดเป้าโจรภัย

พ.ศ. ๒๕๐๗ ปลัดน้อยเป็นหัวหน้ากิ่งอำเภอสังขละบุรี มีข่าวว่ากองโจรหลายเชื้อชาติ ประกอบด้วยกะเหรี่ยง กะเหรี่ยง มอญ และอื่น ๆ มีพลพรรคประมาณห้าร้อยคน จะเข้าปล้นนิเถะ กองโจรนี้เคยปล้นแม่สอดและปัสกามาแล้ว ตอนนั้นตำรวจภูธรมีอยู่ราว ๑๕ คน ต.ช.ด. ซึ่งอยู่หลัง อำเภอก็มีไม่กี่คน ตำรวจจึงไม่สู้ ปลัดน้อยก็เตรียมหนีไปวังปะโท หลวงพ่อดำจึงชวนปลัดน้อยกับ หมวดวีระไปเจรจากับโจรที่พระเจดีย์สามองค์ ทั้งสองไม่ไปให้ตำรวจกะเหรี่ยงนอกเครื่องแบบไป กับหลวงพ่อดำ ๓ คน

หลวงพ่อดำไปพบกับหัวหน้าโจร ๓ คน หัวหน้ากะเหรี่ยงชื่อละโงย มาจากเมืองเย หลวงพ่อดำรู้จักพ่อของเขาดี หัวหน้ามอญชื่อนายอาแว็ด รายนี้หลวงพ่อดำรู้จักมาตั้งแต่รุ่นปู่ซึ่งเป็นมรรคนายกวัด ปะระ หัวหน้ากะเหรี่ยงชื่อละเพ พวกนี้ร่วมกันปล้นแล้วมาแบ่งเงินกันใช้ หลวงพ่อดำขอร้องไม่ให้ปล้นนิเถะ โจรทั้งสามตอบว่าพ่อแม่ของเขาและตัวเขาล้วนนับถือหลวงพ่อดำมาก่อน จึงไม่ไปปล้นนิเถะ กลับเข้ามาไป

ปราบคอมมิวนิสต์

พ.ศ. ๒๕๐๘ หัวหน้ากิ่งอำเภอสังขละบุรีเปลี่ยนจากปลัดน้อยมาเป็นปลัดเฉลิม บุญมา มุขม มีคนส่งข่าวว่าพวกคอมมิวนิสต์มาอยู่ในป่าที่หมู่บ้านหนองประโดง ตรงสถานีรถไฟญี่ปุ่นเก่า ห่างจากตัวอำเภอราว ๗-๘ กิโลเมตรเท่านั้น หลวงพ่อดำเรียกปลัดเฉลิม ปลัดอำนวย หมวดมาก หมู่

ขุน ตาแล กำนันเตเลอะ และผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านต่าง ๆ มีบ้านจอแก ที่ไล่ป่า เกร็งสะดา ไสโว่ ไปประชุมกันได้ความว่า คอมมิวนิสต์มีอยู่ทั่วไปหมด แต่แคมป์ใหญ่นั้นอยู่ที่ห้วยแม่จันทะ ชายแดนไทยพม่า คอมมิวนิสต์กลุ่มนี้มีหลายเชื้อชาติ เช่น ไทย จีน ลาว กะเหรี่ยง ฯลฯ อาศัยอยู่บริเวณนี้ อย่างปลอดภัย เพราะถ้าเจ้าหน้าที่ไทยมาก็สามารถโยกย้ายเข้าไปอยู่ในเขตพม่าได้

หัวหน้าคอมมิวนิสต์แจ้งมาว่าจะเผาโรงพักกับบ้านนิละะ หลวงพ่อออกไปเจรจาพร้อมกับ ปลัดเฉลิม หมวดมาก กำนันเตเลอะ และตำรวจอีก ๓ คน มีตำรวจกะเหรี่ยงคนหนึ่งกับตาแล และจำปลั่ง คณะของท่านเดินทางไปโดยไม่บอกชาวบ้าน ทำให้เป็นไปทำบุญที่ที่ไล่ป่า ขนแต่ของทำบุญ เช่น จีวรและดอกไม้ บรรทุกช้างไป แต่ไม่เอาปืนไป พอถึงที่ไล่ป่า พวกกะเหรี่ยงมาส่งข่าวว่ามีคอมมิวนิสต์อยู่ที่บ้านจอแกราว ๕๐ คน ห่างที่ไล่ป่าเป็นระยะทางเดินเท้าเพียงชั่วโมงกว่าเท่านั้น หลวงพ่อต้องระวังตัวให้ดีเพราะพวกนี้เขาไม่มีศาสนา ไม่นับถือพระ

รุ่งขึ้นท่านเรียกพวกกะเหรี่ยงมาร่วมทำบุญกันจริง ๆ พวกคอมมิวนิสต์ก็โผล่มาร่วมทำบุญด้วย หลวงพ่อมองไปเห็นเป็นกะเหรี่ยงหลายคนที่เคยบวชเณรกับท่านเมื่อปี ๒๕๐๐ พวกนี้ไปเข้ากับคอมมิวนิสต์เพราะคอมมิวนิสต์แจกเงินให้ใช้และสอนว่ารัฐบาลกดขี่ประชาชน แต่คอมมิวนิสต์หลายคนเป็นศิษย์เก่าของท่าน วันนี้เลยมาทำบุญ

พอทำบุญเสร็จ หลวงพ่อเรียกหัวหน้ากะเหรี่ยง ๕-๖ คนมาชวนคุย ถามว่า บวชพระกันหรือยัง จะบวชเมื่อไร หลวงพ่อสร้างศาลาวัดไว้ที่ที่ไล่ป่านี้ วันนี้มาดูว่าสภาพเป็นอย่างไร เอาสังกะสีมาด้วยเผื่อมาUNGหลังคา ทำไมไม่ช่วยดูแลวัดกันบ้างเลย ต้องให้หลวงพ่อดูแลเอง แล้วก็ถามเรื่องที่จะไปเผาโรงพักกับบ้านนิละะ ศิษย์เก่าตอบว่าพวกหัวหน้าคอมมิวนิสต์ต้องการได้ชื่อว่าชนะ หลวงพ่อบอกว่าห้ามไม่ให้ทำว่า เสียชื่อเสียงกะเหรี่ยง หมู่บ้านแถวนี้ปฎิเสธว่าของพวกเขาคือคนสร้างทั้งนั้น ตอนบวชพวกเขาก็เคยไปอาศัยพักที่นิละะ จะไปทำพวกชาวบ้านทำไม อย่าคิดว่าพวกคอมฯ จะอยู่อย่างถาวร ตอนนี้ก็มีกินมีใช้ก็อยู่ไปเถอะ แต่อย่าไปเผาเลย หลวงพ่อบอกว่าไม่เกี่ยวกับรัฐบาล มารัฐของศาสนา แต่ถ้ารู้ว่าใครจะมาทำร้ายกะเหรี่ยงอาตมาก็ไม่ยอม พวกเขาก็คือกะเหรี่ยงแท้ ๆ จะไปเผาโรงพักของชาวกะเหรี่ยงทำไม

ระหว่างนี้พวกอำเภอละโว้ยและตำรวจก็นั่งตัวแข็งอยู่รอบ ๆ หลวงพ่อ คอมมิวนิสต์ถามว่าพวกนี้มาทำอะไร หลวงพ่อบอกว่าเป็นพวกมรรคนายกที่มาทำบุญ รอพระอยู่ เดี่ยวจะมีพระมาอีกหลายรูป คอมมิวนิสต์จึงลากลับไป หลวงพ่อจึงฝากไปบอกหัวหน้าด้วยว่าอย่าไปทำอะไรกะเหรี่ยง หลังจากนั้นก็ไม่เห็นมีคอมมิวนิสต์มาอีกเลย

พ.ศ. ๒๕๐๙ สมเด็จพระวันรัต (ปุ่น ปุณฺณสีริ) วัดพระเชตุพนฯ เป็นหัวหน้าคณะธรรมทูตไปเผยแผ่ศาสนาที่สังขละบุรี หลวงพ่อจึงขอให้เจ้าคุณพระธรรมโกศาจารย์ช่วยอาราธนาสมเด็จพระวันรัตไปวางศิลาฤกษ์วัดนิละะและวัดวังกั

หลวงพ่อก็ได้รับแต่งตั้งจากเจ้าคุณพระธรรมสิริชัย วัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม เจ้าคณะภาค ๑๔ ให้เป็นพระกรรมวาจาจารย์และพระอนุสาวนาจารย์ (พระคู่สวด) ซึ่งเป็นการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการครั้งแรก

พ.ศ. ๒๕๑๐ ท่านเจ้าคุณพระธรรมโกศาจารย์พาคณะธรรมทูตหลายสิบรูปมาอีก หลวงพ่อก็จึงนิมนต์ให้จำวัดที่วัดวังก ๒ คืน กับขอให้ทำพิธีสวดถอนพื้นที่และฝังลูกนิมิตวัดวังก การสวดถอนเป็นการถอนให้แผ่นดินตรงโบสถ์พื้นจากทางโลกไปเป็นแผ่นดินสงฆ์ การฝังลูกนิมิตก่อนสร้างโบสถ์นี้มีแต่ธรรมเนียมมอญเท่านั้น แบบไทยต้องสร้างโบสถ์ให้เสร็จก่อน

สร้างวัดศรีสุวรรณ

วัดนี้เคยเปลี่ยนชื่อเป็นวัดศรีสุวรรณเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕ โดยนำมาจากชื่อของพระศรีสุวรรณ เจ้าเมืองสังขละบุรีเก่า ซึ่งเดิมเป็นกะเหรี่ยงตองซุชื่อ ตะเกียงโปย (แปลว่า ลูกคนสุดท้าย) มาได้รับแต่งตั้งในสมัย ร. ๕ ให้เป็นเจ้าเมือง เชื้อสายของพระศรีสุวรรณในขณะนั้นคือ กำนันเตเลอะ ได้เป็นผู้อุปการะจัดหาไม้ในการสร้างวัดมาให้ อิฐหลวงพ่อก็จัดทำเอง ส่วนปูนและกระเบื้องมุงหลังคาต้องซื้อมา สร้างอยู่เกือบ ๓ ปี จึงสำเร็จและทำพิธีฝังลูกนิมิตในเดือน ๔ พ.ศ. ๒๕๑๓

พ.ศ. ๒๕๑๑ หลวงพ่อก็สร้างศาลาที่พระเจดีย์สามองค์ เพราะเมื่อพระสงฆ์หรือชาวบ้านไปนมัสการพระเจดีย์แล้วไม่มีที่พัก แม้แต่ที่จะฉันภัตตาหารก็ไม่มี ต้องรีบกลับ การเดินทางก็ใช้เวลาเป็นวัน ๆ พระเจดีย์สามองค์นี้เป็นสัญลักษณ์ของสังขละบุรี แต่เดิมเจดีย์เก่าพังไปหมดเหลือแต่หิน ๓ กอง อยู่ตรงช่องเขาที่จะทะลุไปพม่าพอดี สมัยอังกฤษเข้ามาปกครองพม่าจึงให้มอญและกะเหรี่ยงสร้างใหม่เป็นแนวเขตชายแดน เจดีย์ที่สร้างนั้นเป็นแบบมอญ

เมื่อท่านเจ้าคุณพระธรรมโกศาจารย์พาคณะธรรมทูตมาอีกเช่นเคย จึงนิมนต์คณะธรรมทูตทั้งหมดไปสวดมนต์ที่ศาลาที่พระเจดีย์สามองค์ ขณะกำลังสวดมนต์อยู่ กองโจรกะเหรี่ยงและมอญผู้ชาติพร้อมอาวุธครบมือเข้ามาที่ศาลา ถามว่าใครมาสร้างศาลาไว้ หลวงพ่อก็ตอบว่าท่านเป็นคนสร้างให้ทุกคนใช้ได้ พวกโจรจะมาพักก็ได้แต่อย่าเผา พวกโจรว่าก็ดีเหมือนกัน ฝนตกจะได้มาอาศัยบ้าง แล้วพวกโจรก็ไป

หลวงพ่อก็ได้รับแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์ ต้องเข้าไปบอมนที่วัดสามพระยาในกรุงเทพฯ

ชาวบ้านวังปะโทมานิมนต์หลวงพ่อก็ไปสวดมนต์ช่วย เพราะมีคนเจ็บป่วยกันบ่อย ๆ ชาวบ้านว่าเป็นเพราะผีมาสิงแน่นอน ช่างกำนันเตเลอะก็ไปโฆษณาไว้ที่วังปะโทว่าผีที่วังกะดุกว่านี้หลวงพ่อยังจัดการมาแล้ว ทำให้ชาวบ้านมุ่งมาหาท่านกันใหญ่ หลวงพ่อก็ไปกับพระอีก ๕ รูป ทำพิธีสวดกลางหมู่บ้าน ท่านสวดสุณาทู เมฯ เสร็จแล้วให้พระวินทะสาโรไปสาดทรายในหมู่บ้าน ท่านเล่าว่ามีหมอมือปล่อยผี โดยนำหัวกะโหลกผี ๓ หัวจากคนที่ถูกฆ่าตาย คนที่จมน้ำตาย และคนที่ตายวันเสาร์ ซึ่งถือว่าเป็นวิญญาณแรง มาเช่นด้วยของควา หมอดผีจะให้ผีไปทำให้เด็กป่วยและ

ต้องพาไปให้เขารักษา ถ้าไม่ไปหาเขา แต่พาไปหาคนอื่น เขาก็จะแกล้งทำให้ป่วยหนักขึ้น หลวงพ่อจึงให้เอาหัวกะโหลกทั้ง ๓ ที่พบอยู่ใต้ต้นไม้ใหญ่ไกลจากหมู่บ้านทางทิศตะวันตกมาเผาพร้อมกับรูปปั้นกุมารี่ผึ้งอีก ๒ รูปที่พบอยู่ด้วยกัน หลังจากนั้นหมอมือก็หนีไปทางปิล็อกแล้วออกมาไปเลย

มักจะมีคนถูกผีเข้ามาหาหลวงพ่อยูเสมอ หลวงพ่อจะใช้วิธีเทศน์สั่งสอนให้ผีรู้จักสงสารคนที่เข้าสิง และให้ตัดเวรตัดกรรมกันไป ขอให้เขาไปอยู่รวมกันตามป่า อย่ามาสิงคน หลวงพ่อดำยทอดวิชาปราบผีให้แก่พระครูอาทรภาณุจนกิจ (อาจารย์หอม) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดวังก็ไว้แล้ว เวลาที่อาจารย์หอมได้จัดสร้างศาลไว้ที่สามประสบ ให้พวกผีอาศัยอยู่ โดยให้ผีรับศีล และสัญญาว่าจะไม่เข้าสิงคนอีก ศาลนี้มอบให้ชาวบ้านคนหนึ่งเป็นผู้ดูแลอยู่ เดียวนี้ในหมู่บ้านไม่ได้ยินเรื่องผีแล้ว แต่ตามป่ายังมีผีอยู่บ้าง (อุไรวรรณ, คุณหญิง ๒๕๓๗ : ๑๘๗)

หลวงพ่อได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าคณะตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี

สร้างโรงเรียน

พ.ศ. ๒๕๑๒ หลวงพ่อสร้างโรงเรียนวัดวังกวีเวการาม เพราะโรงเรียนที่ฝั่งอำเภอนั้นมีเด็กจากนิละะ วังกะ ละว้า มาเรียนจนเต็มหมด ครูบอกว่า เด็กมอญไม่มีที่จะเรียนแล้ว และเด็กมอญก็เริ่มมีมากขึ้นด้วย เมื่อได้ใบอนุญาตสร้างโรงเรียนมาแล้วจึงสร้างอาคารไม้ไผ่หลังคามุงแฝก ๑ หลัง ระยะเวลาไม่กี่ครู่ ๓ คน รับเงินเดือนจากทางศึกษาธิการ มีนักเรียนสี่สิบกว่าคน เป็นสาขาของโรงเรียนบ้านวังกะ แต่ชาวบ้านเรียกว่า โรงเรียนวัดวังกะ

โรงเรียนมัธยมคริสต์ของฝรั่งทางใต้บ้านนิละะปิดตัวลง นักเรียนมัธยมมีอยู่สามสิบกว่าคน ต้องแคว้งคว้างไม่มีที่เรียน หลวงพ่อปรารภว่า ถ้าปล่อยให้เด็กอยู่ลอย ๆ อย่างนี้ ก็จะไปติดฝิ่นติดกัญชาเสียหมด จึงรับอาสาสร้างโรงเรียนกับนายอำเภอ ให้ทางอำเภอเป็นฝ่ายหาครู เมื่อได้รับอนุญาตให้สร้างโรงเรียนมัธยม จึงสร้างอาคารโรงเรียนสร้างเป็นไม้ตามแบบแปลนของกระทรวงศึกษาธิการ

หลวงพ่อได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็น พระครูอุดมสิทธิธารจารย์ ตำแหน่งพระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะตำบลชั้นโท (ข้ามชั้นตรีไป) ฝ่ายวิปัสสนาธุระ เข้ารับพระราชทานพัดยศจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่วัดพระแก้ว

พ.ศ. ๒๕๑๓ โรงเรียนมัธยมสร้างเสร็จ ตั้งชื่อตามสมณศักดิ์ของหลวงพ่อกว่า "โรงเรียนอุดมสิทธิศึกษา" เป็นโรงเรียนขนาด ๒ ชั้น ๑ หลัง บ้านพักครู ๕ หลัง ครู ๕ คน อธิบดีกรมสามัญศึกษาเป็นผู้ไปทำพิธีเปิดเอง

โรงเรียนที่หลวงพ่สร้างขึ้นนี้ เด็กมอญเรียนได้เฉพาะชั้นประถมถ้าจะเรียนชั้นมัธยม หลวงพ่อต้องทำหนังสือฝากไปเป็นพิเศษ เพราะเป็นเด็กที่ไม่มีทะเบียน แต่ขณะนี้หลายคนก็ได้รับสัญชาติไทยไปบ้างแล้ว และหลวงพ่อดำตั้งชื่อไทย นามสกุลไทยให้

หลวงพ่อบุญชลาภยาติโยมทางวัดศรีสุวรรณย้ายไปอยู่วัดวังก์ สร้างโบสถ์ต่อ และได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดวังก์วิเวการาม

พ.ศ. ๒๕๑๔ พ.ล.ต.ท. จำรัส มังคลารัตน์ ถาหมหลวงพ่อดอนเจดีย์ที่แท้จริงว่าอยู่ที่ใด หลวงพ่อบุญชลาภยาติโยม พงศาวดารมอญ ซึ่งมีอยู่ในโบราณเก่า ระบุว่า ครั้งนั้นพระมหาอุปราชาประทับได้ต้นข่อยกลางนา พระนเรศวรประทับได้ต้นประดู่แดงใหญ่ สถานที่นั้นอยู่ระหว่างนครปฐมกับแควใหญ่ หมู่บ้านที่ทัพพม่าพุกนั้น ภาษาอญเรียกว่า กวานมะแลงศิลา (แปลว่า บ้านกรวด) พ่อบุญชลาภยาติโยมก็มองเห็นกัน พวกทหารมอญได้ขุดสระขังน้ำไว้ใช้ลับมีด (เรียกว่าสระเหล็กไหล) ท่านจึงว่า ดอนเจดีย์น่าจะเป็นที่ตำบลดอนเจดีย์ อำเภอนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี เพราะยังมีสระอยู่ตามประวัติของมอญว่าพระนเรศวรทรงสร้างชัยเจดีย์ขึ้น ก็ยังมีซากเจดีย์เก่าอยู่ ต้นประดู่ใหญ่ก็ยังเหลือต่อ ส่วนที่สุพรรณบุรีนั้น ในสมุดข่อยมอญว่า เป็นที่พระนเรศวรให้บวชพระภิกษุพันรูปหลังชนะศึก

พ.ศ. ๒๕๑๕ พ.ล.ต.ท. ชุมพล โลหะชาละ รองอธิบดีกรมตำรวจในสมัยนั้นนิมนต์ท่านมาทำบุญวัดเกิดที่บ้านถนนหลานหลวง

พ.ศ. ๒๕๑๖ หลวงพ่อบุญชลาภยาติโยมมาฉันเพลที่บ้าน พ.ล.ต.ท. ชุมพล เช่นเคย

เดือนสาม มีงานเทศกาลมาฆบูชาที่วัดศรีสุวรรณ วัดวังก์กับวัดสมเด็จก็ไปทำพิธีรวมกันที่นั่น ชาวบ้านทำข้าวยาकुถวายพระและรวบรวมไม้ไผ่สดมากองไว้ มีงานฉลองที่วัด ๓ วัน ๓ คืน ตั้งแต่ ๑๓-๑๕ ค่ำ คืนสุดท้ายก็ทำพิธีเผาไม้ไผ่ โดยใช้เศษไม้แห้งมาเป็นเชื้อเผา ตามตำราอญว่าคนที่ก่อกองไฟถวายพระพุทธรูปในเดือนสาม นั้นคือคนเลี้ยงวัว เมื่อตายไปแล้ว คนเลี้ยงวัวไปเกิดเป็นเทวดาบนสวรรค์มีรัศมีกายสว่างไสวราวกับแสงอาทิตย์

เจ็บเพราะเมตตา

หลวงพ่อบุญชลาภยาติโยมเจ็บที่นั้งมาตกเขาตะลุยกี้ (เขาตาลงแก) กลางป่า ขณะกำลังรีบไปงานวาติลาฤกษ์ที่หลวงพ่อบุญชลาภยาติโยมไม่อยากไปเพราะฤกษ์ไม่ดีแต่เกรงใจเขา รถตกหน้าผาลงไปชนหินเล็ก ๒๐ กว่าเมตร ชีโครงด้านขวาหักหมด กระดูกข้อศอกบิด ไหล่ปลาร้าก็หัก ต.ช.ด. ที่ทองผาภูมิระดมกันมาถางดงเสียหมอบเป็นลานให้เฮลิคอปเตอร์ลงมารับ อธิบดีกรมตำรวจกับรองสั่งให้นำนานมาส่งโรงพยาบาลตำรวจ ท่านโชคดีชีโครงหักเกือบจะทะลุถึงหัวใจแล้ว ห่างเพียงเซ็นติเมตรเดียวเท่านั้น และรักษาโดยไม่ต้องผ่าตัด ใช้วิธีทำกายภาพบำบัดและให้ฉันทยา ระหว่างมารักษา พ.ล.ต.ท. ชุมพล โลหะชาละ ดูแลหลวงพ่อบุญชลาภยาติโยมเป็นอย่างดี สั่งเปิดห้องที่โรงพยาบาลตำรวจอีก ๒ ห้อง ให้พระและญาติโยม ลูกศิษย์ที่มาเยี่ยมได้อาศัยพัก ญาติโยมทางโมกเกะเนียงและมะละแหม่งก็ขออนุญาตตำรวจที่ส่งขลอบุรีเดินทางมาเยี่ยมที่โรงพยาบาลตำรวจด้วย พระสีละวันตะ เจ้าอาวาสวัดโมกเกะเนียง ซึ่งมีศักดิ์เป็นน้องของหลวงพ่อบุญชลาภยาติโยมก็เดินทางมาเยี่ยม มาอยู่ได้ ๗ วัน ท่านจะ

กลับไปเข้าพรรษาในพม่า หลวงพ่อจึงขออนุญาตหมอ กลับไปจำพรรษาที่วัดบ้าง และจะหาน้ำมันรักษาตนเองต่อไป

เมื่อมาอยู่ที่วัดรักษาตัวเองหายดีแล้ว มีทั้งคนมาให้หลวงพ่อรักษา และคนที่มาเยี่ยมหลวงพ่อ ลูกศิษย์ลูกหาที่เดินทางจากกรุงเทพฯ ก็มีมาก

นายอำเภอสังขละบุรีเปลี่ยนเป็น นายอำเภอเขาวงกต จัดทอดกฐินของทางอำเภอที่วัด

สร้างสัมพันธมอญกับกะเหรี่ยง

มอญกับกะเหรี่ยงมีกรณีพิพาทกันที่ภูผาคู้ มีบ้านกะเหรี่ยงอยู่ ๔๒ หลัง มอญทำมาหากินอยู่ทางข้างล่างที่ดักเด็กและขวยล้งก้ง แต่ทำกินจนเต็มแล้วก็เลยขยับขยายไปทางบ่คี่ แต่กะเหรี่ยงไม่ยอมบอกว่าบริเวณนี้เคยเป็นที่ทำกินรุ่นพ่อรุ่นปู่ของพวกเขา ถ้ามอญอยากเข้ามาทำกินก็ต้องซื้อที่ แต่ว่ากะเหรี่ยงไม่มีใบสำคัญอะไรให้เป็นหลักฐาน มอญเลยไม่ยอมซื้อ จึงเริ่มผิดใจกัน

หลวงพ่อกองสองเผ่านี้จะกลายเป็นศัตรูกัน จึงไปเกลี้ยกล่อมว่า ทั้งสองฝ่ายต่างก็เป็นศิษย์ของท่าน ให้ทำกินไปด้วยกัน แต่ฝ่ายมอญนั้นได้แต่ทำกิน ไม่ได้สิทธิในที่ดิน กะเหรี่ยงร้องทุกข์ว่ายังไม่ทันมีข้อตกลง มอญก็มาตากถางที่ดินไปก่อนแล้ว หลวงพ่อว่าเพราะกะเหรี่ยงปล่อยที่ดินให้รกร้าง มอญจึงมาตากถาง จะเก็บที่ดินรกร้างไว้หรือจะเก็บศัตรูไว้ แล้วเล่าประวัติศาสตร์เดิมให้ฟังว่ากะเหรี่ยงกับมอญสามัคคีกันเป็นพี่น้องช่วยเหลือกันมาหลายร้อยปีแล้ว กะเหรี่ยงจึงใจอ่อนยอมให้มอญทำกิน พวกมอญก็เลยเข้ามาถึง ๓๐ ครอบครัว แต่ละครอบครัวตากถางที่กันคนละ ๒๐ ไร่ ทำท่าจะเป็นเนื้อที่กว้างขวางมากกว่ากะเหรี่ยงเจ้าถิ่นเก่าเสียอีก หลวงพ่อเลยให้เก็บค่าเช่าเป็นข้าว มอญทำได้ร้อยปี๊บ ต้องจ่ายค่าเช่า ๕ ปี๊บ ถ้าไม่ให้ค่าเช่าก็ไล่ออกไป ได้ข้าวดีกว่าปล่อยที่ไว้โดยเปล่าประโยชน์ ตกลงกันได้แล้วต่างเผ่าก็ทำมาหากินด้วยความสบายใจ จากที่เคยทะเลาะเบาะแว้ง กลายเป็นสามัคคีกันแน่นเหนียว

วันที่ ๕ ธันวาคม หลวงพ่อได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระครูเจ้าคณะตำบลชั้นเอก

พ.ศ. ๒๕๑๗ ใช้วันเกิดของหลวงพ่เป็นวันจัดงานประจำปีของวัดด้วย ในวันขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๔

สร้างสะพานไม้

หลวงพ่สร้างสะพานข้ามแม่น้ำสามประสบ เพื่อให้ชาวบ้านเดินทางไปมาสะดวกและเพื่อไปซ่อมแซมเจดีย์ร้างที่อยู่เลยสะพานข้ามแม่น้ำนั้นไป ตัวสะพานอยู่ห่างจากวัดวังกั๊วขึ้นไปทางเหนือราวกิโลเมตรครึ่ง หลวงพ่เลือกสร้างตรงส่วนที่เป็นแหลมยื่นเข้าไปในแม่น้ำบ่คี่ทั้ง ๒ ฝั่ง สะพานจึง

มีความยาวเพียง ๔๐ เมตร ใช้ไม้ในป่าที่พวกเค้าแก่ทิ้งไว้ไม่ได้ชักลากไปเพราะขนาดเล็กเกินกว่าที่
ต้องการ

ใช้เวลาสร้างสะพาน ๒ เดือน หลวงพ่อขอให้ ต.ช.ด. มาช่วยหักร่างนางพงที่ขึ้นปกคลุม
เจดีย์เล็ก ๆ ๓ องค์ ซึ่งอยู่ริมทางก่อนถึงสะพานเห็นซากเจดีย์โผล่ขึ้นมา เป็นเจดีย์ทรงมอญเพราะ
ยังมีเศษยอดลักษณะเป็นชฎาอยู่ ว่ากันว่าเป็นเจดีย์ที่มอญและไทยร่วมกันสร้างไว้ตั้งแต่สมัย
สงครามเก้าทัพ ลุงมะกิ่งเล่าว่าเคยได้ยินพระมอญสมัยก่อนเล่าให้ฟังว่า มอญรุ่นแรก ๆ ที่อพยพ
เข้าเมืองไทยเป็นผู้สร้างไว้ สมัยนั้นมอญอพยพมาอยู่ตรงสามประสบนี้ แล้วสร้างเจดีย์ไว้กราบไหว้
บูชา เพราะไม่มีวัดและพระ ต่อมาทางการให้ไปรวมตัวกันอยู่ที่ท่าหยาก (คำว่า หยาก แปลว่า แยก
ปัจจุบันเพี้ยนไปเป็น ไทรโยค) ราว ๒ เดือน ก่อนที่จะจัดหาที่อยู่ให้อย่างถาวร โดยมีมอญที่เคยอยู่น้ำ
เค็มให้ไปอยู่ที่พระประแดง ส่วนมอญน้ำจืดให้ไปอยู่ปทุมธานี คนมอญไปอยู่ที่ไหนมักจะสร้างเจดีย์
ไว้ที่นั่น

นอกจากเจดีย์ ๓ องค์แรกนี้แล้ว ข้ามสะพานไปยังมีเจดีย์ใหญ่อีก ๑ องค์ มีเจดีย์เล็กอยู่ที่
ฐาน ๔ ทิศ คล้ายพระปฐมเจดีย์ แต่เจดีย์ใหญ่องค์กลางพังทลายลงเป็นซากปรักหักพัง มีต้นไม้ขึ้น
แทรกอยู่ทั่วไป หลวงพ่อขอแรง ต.ช.ด. มาช่วยทำทางเดินต่อจากเจดีย์ ๓ องค์เล็กไปถึงเจดีย์องค์
ใหญ่ จากนั้นหลวงพ่อก็นำพระเจดีย์เล็ก ต.ช.ด. หักร่างนางพงรอบ ๆ เจดีย์ใหญ่ด้วย เมื่อโล่งดีแล้ว
หลวงพ่อก็สร้างเจดีย์เล็ก ๆ ขนาด ๒ คนโอบไว้ตรงกลางเจดีย์ใหญ่ มียอดชฎาทำด้วยทองเหลือง
เสร็จในเดือน ๖ พ.ศ. ๒๕๑๘

ย้ายพระ ๙ ดันข้ามภูเขา

พ.ศ. ๒๕๑๘ พระพุทธรูปหินอ่อนสีขาวที่หลวงพ่อดึงแกะสลักไว้จากมณฑลเสฉวนเสร็จเรียบ
ร้อยแล้ว เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ลักษณะเหมือนพระพุทธรูปชินราชที่จังหวัดพิษณุโลก หน้าตัก
กว้าง ๕ ศอก หน้า ๙ ดัน หลวงพ่อให้ลูกศิษย์พระในพม่าซึ่งเป็นที่รู้จักและเกรงใจของรัฐบาลขอ
อนุญาตเคลื่อนย้ายจากกรมการศาสนาของพม่าและจากแม่ทัพ เรื่องนี้ได้ขึ้นไปถึงนายกรัฐมนตรี
นุซึ่งรู้จักหลวงพ่อดี จึงยอมอนุญาตให้ส่งพระพุทธรูปเข้าเมืองไทยมาให้หลวงพ่อ การขนส่งต้องใช้
รถบรรทุกไม้หรือรถทหาร ทำให้หารถยาก การยกพระพุทธรูปขึ้นรถก็ลำบาก พระพุทธรูปได้มาหยุด
พักที่วัดในย่างกุ้ง และต่อมาที่ถ้าพระนอกเมืองมะละแหม่ง เพราะไม่มีถนนจะให้รถแล่นต่อไปได้
จากมะละแหม่งมาชายแดนไทย ต้องผ่านพื้นที่ยึดครองของขบวนการกู้ชาติมอญและกะเหรี่ยงซึ่ง
เป็นคนละฝ่ายกัน หลวงพ่อสามารถเจรจาให้พวกมอญและกะเหรี่ยงกู้ชาติ ช่วยทำถนนผ่านหมู่บ้าน
กะเหรี่ยง ๙ หมู่บ้าน ทั้งยังมีหมู่บ้านหนึ่งคือหมู่บ้านกอสูเลที่นับถือศาสนาคริสต์ จนสามารถ
นำพระพุทธรูปบรรทุกรถสิบล้อโดยมีกองกำลังกะเหรี่ยงกู้ชาติคุ้มครองมาถึงพระเจดีย์สามองค์ ซึ่ง

หลวงพ่อมารอรับอยู่ โดยมีกองกำลังมอญอารักขาทางทิศตะวันออก กองกำลังกะเหรี่ยงเผ่าทางทิศตะวันตก และเดินทางมาถึงสังขละบุรีได้ปลอดภัย

ฟื้นฟูประเพณีตักบาตรเทโว

หลวงพ่อฟื้นฟูประเพณีตักบาตรเทโว ซึ่งเป็นงานบุญฉลองวันที่พระพุทธเจ้าเสด็จกลับจากไปโปรดพุทธมารดาที่ดาวดึงส์ เริ่มที่วัดวังกก่อน แล้วค่อยหมุนเวียนไปวัดอื่น ในวันแรม ๑ ค่ำเดือน ๑๑ ปรากฏว่าชาวบ้านไม่ค่อยมาทำบุญเพราะไม่รู้จักและคิดว่า แรม ๑ ค่ำไม่ใช่วันพระ ลุงมะเก็งกำนันเตลอะ กับนายคูเซ็ง แนะนำหลวงพ่อกว่า วันแรม ๑ ค่ำ ชาวบ้านออกไปทำอะไรทำกันหมดแล้ว ขอให้ใช้วันขึ้น ๑๕ ค่ำแทนเพราะเป็นวันออกพรรษา พระมารวมกันมาก ไม่ต้องนิมนต์พระมาอีกครั้งและเป็นวันพระกลางเดือนซึ่งชาวบ้านมาขอสมาลาโทษพระอยู่แล้ว หลวงพ่อก็ให้อนุโลมตาม ดังนั้นประเพณีตักบาตรเทโวที่สังขละบุรีจึงไม่เหมือนที่อื่น เพราะใช้วันเดียวกับวันออกพรรษา

เริ่มมีคนมานิมนต์หลวงพ่อกับไปเปิดเหมืองแร่และดูสายแร่ หลวงพ่อใช้คัมภีร์โลกวิทู

พ.ศ. ๒๕๑๙ เจ้าหน้าที่การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยแจ้งหลวงพ่อกับจะมีการสร้างเขื่อนเขาแหลม เพราะต่อไปจะไม่มีน้ำ ต้องเก็บกักน้ำไว้ แล้วถ่ายรูปสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ในวัดเพื่อเก็บไว้ประเมินราคา ต่อมานำเฮลิคอปเตอร์มารับหลวงพ่อกับไปดูบริเวณที่จะสร้างเขื่อน

พ.ศ. ๒๕๒๐ หลวงพ่อเริ่มสร้างเจดีย์ใหม่จำลองแบบเจดีย์พุทธคยาใกล้ ๆ กับเจดีย์องค์เก่า น้ำเขื่อนท่วมไม่ถึง

ทางอำเภอนิมนต์หลวงพ่อกับมาช่วยเจรจาเรื่องการเงินชดเชยค่าไม้ผลต่าง ๆ กับชาวบ้าน ชาวบ้านตกลงไปโดยปริยาย ทางกรไฟฟ้า ให้ค่าชดเชยกับวัดต่าง ๆ ด้วย

พ.ศ. ๒๕๒๑ การไฟฟ้าฯ เริ่มปรับพื้นที่สร้างสวนราชการต่าง ๆ ของอำเภอ หลวงพ่อขอคนที่สร้างโรงพยาบาลใกล้ ๆ กับที่ว่าการอำเภอ วัดศรีสุวรรณ และวัดสมเด็จ ส่วนของวัดวังกก้อยู่ในนิคมสหกรณ์

พ.ศ. ๒๕๒๒ วัดต่าง ๆ ตกลงให้การไฟฟ้าฯ สร้างวัดให้ใหม่ ไม่รับเงินชดเชย

นายอำเภอมิบัญญัติว่าจะให้ชาวมอญหลายหมู่บ้านไปอยู่ที่ไหน แต่เฉพาะมอญที่วัดวังกก้นั้น นายอำเภอไม่ได้จัดให้ เพราะเป็นพวกอพยพ

พ.ศ. ๒๕๒๓ หลวงพ่อรับข้อเสนอมอบเงินชดเชยวัดวังก ๑๓ ล้าน และขอให้ให้คนมอญอยู่แต่คิดเป็นที่ของวัด ๕๐๐ ไร่ ให้ช่วยปรับพื้นที่สร้างวัดให้ด้วย ตอนนั้นหลวงพ่อกับมีคนมอญอยู่ในความดูแล ๔๐๐ กว่าหลังคาเรือน ได้แต่ที่อยู่อาศัยเท่านั้น ไม่มีที่ทำกิน

ย้ายหมู่บ้าน

พ.ศ. ๒๕๒๕ หลวงพ่อจัดแบ่งที่ดินให้พวกมอญที่วัดวังก้นคนละ ๓๐ ตารางวา แต่ไม่มีที่ทำกิน วัควายต้องทำคอกขังไว้ได้ถุนบ้าน ชาวบ้านบางส่วนไม่ยอมย้าย ไปอยู่บนภูเขาสูงหนึ่งที่วัดเก่า สู้ลำบากกว่าหลังคาเรือน อาศัยจับปลาพอประทังชีวิตไปได้

วันที่ ๕ ธันวาคม หลวงพ่อได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ฝ่ายวิปัสสนาธุระ ที่ พระอุดมสังวรเถร

พ.ศ. ๒๕๒๕ หลวงพ่อดูแลเตรียมที่สร้างโบสถ์ ศาลา และเจดีย์

พ.ศ. ๒๕๒๖ หลวงพ่อได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะอำเภอสังขละบุรี และได้รับสัญชาติไทย

พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ไปทอดกฐิน

พ.ศ. ๒๕๒๗ การไฟฟ้าฯ ปิดเขื่อนวันที่ ๑ มิถุนายน ระดับน้ำสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว

พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ไปทอดกฐินที่วัดใหม่

การไฟฟ้าฯ สร้างโรงเรียนวัดวังก้นรวมให้ใหม่ ใหญ่กว่าโรงเรียนเก่า ปัจจุบันเปิดสอนชั้น ป. ๑ - ป. ๖ มีนักเรียนประมาณ ๕๐๐-๖๐๐ คน รับเด็กนักเรียนทั่วไป แต่ส่วนใหญ่เป็นเด็กมอญ โรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนรัฐบาล ครูก็นักวิชาการ สอนตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ เด็กที่เรียนจบแล้ว ถ้าคนไหนมีสัญชาติไทยก็จะได้รับประกาศนียบัตรด้วย

สร้างโรงพยาบาล

หลวงพ่อก็เริ่มการก่อสร้างโรงพยาบาลตามแบบโรงพยาบาลประจำอำเภอของกระทรวงสาธารณสุข

ใน พ.ศ. ๒๕๒๗ มีถนนเข้าถึงอำเภอสังขละบุรีได้ตลอดทั้งปี

พ.ศ. ๒๕๒๘ สร้างโรงพยาบาลสังขละบุรีเสร็จ เป็นโรงพยาบาลประจำอำเภอ ขนาด ๑๐ เตียง หลวงพ่อได้บริจาคเตียงคนไข้พร้อมอุปกรณ์การแพทย์ไปด้วย ปัจจุบันมีแพทย์ประจำอยู่ ๕-๖ คน ดึกที่หลวงพ่อสั่งสร้างได้ชื่อว่า ดึกพระอุดมสังวรเถร

พ.ศ. ๒๕๒๙ เจดีย์พุทธคยาสร้างเสร็จ ทำพิธีฝังลูกนิมิตก่อนสร้างโบสถ์ใหม่

พ.ศ. ๒๕๓๐ หลวงพ่อไปศรีลังกาอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุมาประดิษฐานที่วัดวังก้นรวม

พ.ศ. ๒๕๓๒ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินมาแทนพระองค์ ทรงประกอบพิธีอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุ ขึ้นไปประดิษฐานบนยอดพระเจดีย์

พ.ศ. ๒๕๓๔ หลวงพ่อได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็น พระอุดมมงคล พระราชาคณะชั้นราช ฝ่ายวิปัสสนาธุระ

บ้านวังกะ หรือบ้านฝั่งมอญ ปัจจุบันอยู่ในเขตท้องที่ หมู่ที่ ๒ ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี มีบ้านเรือนกว่า ๔๐๐ หลังคาเรือน มีผู้อาศัยอยู่ประมาณ ๖,๐๐๐ คน สภาพบ้านวังกะมีบ้านเรือนของชาวมอญส่วนใหญ่จะยกพื้นสูงประมาณ ๑ เมตร สร้างด้วยไม้ พื้นปูกระดาน ฝาบ้านทำด้วยไม้ไผ่สาน หลังคามุงด้วยหญ้าคาบ้าง สังกะสีบ้าง ขนาดของบ้านไม่ใหญ่โตนัก ตั้งเรียงรายกันตามฝั่งแม่น้ำของกาเลีย หมู่บ้านค่อนข้างสะอาด มีร้านค้าของชำภายในหมู่บ้านหลายแห่ง มีตลาดสำหรับซื้อขายเครื่องอุปโภคบริโภค ห่างจากหมู่บ้านไปประมาณ ๒๕๐ เมตร เป็นที่ตั้งโรงเรียนระดับประถมศึกษาชื่อโรงเรียนวัดวังกวีเวการาม ตัววัดวังกวีเวการามอยู่บนเนินเขาเหนือหมู่บ้าน

ประเพณีและวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชุมชนวังกะ หรือชุมชนวัดวังกวีเวการาม

ประชาชนในชุมชนวัดวังกวีเวการาม ดำเนินชีวิตตามระเบียบแบบแผน ประเพณี และวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาโดยการบอกเล่า อบรมสั่งสอนเป็นประจำเป็นแบบอย่างที่ดี ทำให้ซึมซับสู่ลูกหลานได้ปฏิบัติอยู่ทุกวันนี้ ได้แก่

๑. ปฏิบัติตามข้อห้ามที่หลวงพ่อดุตตะ ได้ตั้งจิตอธิษฐานไว้ คือไม่ดื่มสุรา ห้ามเล่นการพนัน ไม่ผิดลูกผิดเมียใคร หากผู้ใดไม่ปฏิบัติตามก็จะมีชีวิตอยู่อย่างไม่สงบสุข มีอันเป็นไปต่าง ๆ นานา ภายในหมู่บ้านจะไม่มีร้านขายเหล้าปรากฏให้เห็นอยู่เลย

๒. การแต่งกายของผู้สูงอายุ หญิงสาว และเด็ก จะแต่งกายตามลักษณะของชาวมอญ ซึ่งเห็นได้จากวันสำคัญทางศาสนา กิจกรรมในประเพณีต่าง ๆ ผู้หญิงจะนุ่งผ้ายาวใส่เสื้อเข้ารูป ข้อสังเกตจะนุ่งผ้าโดยไม่ใช้เข็มขัด ชายผ้าถุงด้านบนจะใช้ผ้าฝ้ายสีดำเย็บติดไว้กว้างประมาณ ๒-๒.๕ นิ้ว นุ่งพันเสียบไว้ที่เอวส่วนเสื้อจะใช้ผ้าชิ้นเดียวกันกับผ้าถุง หรือชิ้นอื่นก็ได้ ตัดเย็บเข้ารูปทรงตามสัดส่วนเอวลอย มีผ้าสไบหลากสีสวยงามมาก ส่วนผู้ชายจะนุ่งโจงทับเสื้อตามความเหมาะสม

๓. การทูลสิ่งของบนศรีษะ จะเห็นว่ายังปฏิบัติกันอยู่เป็นประจำ

๔. การสร้างบ้านตามลักษณะของคนมอญ คือ มีหิ้งพระ ซึ่งนิสสัยของคนมอญจะยึดมั่นในพุทธศาสนาสืบทอดต่อกันมา โดยจะสร้างหิ้งพระยื่นออกจากตัวบ้าน เพราะมีความเชื่อว่า ถ้าอยู่ในบริเวณเดียวกับบ้าน ผู้ที่อยู่อาศัยไปมาจะเป็นการรบกวน และไม่เคารพนับถือ จึงสมควรจะอยู่กันคนละส่วน สังเกตได้จากการสักการะบูชาพระพุทธรูปเรือนจะประดับดอกไม้เครื่องสักการะบูชาอยู่เป็นประจำทุกวัน

๕. การรับประทานอาหาร คนมอญในชุมชนวัดวังกวีเวการามมีวัฒนธรรมในการรับประทานอาหารที่ปฏิบัติกันอยู่ในชีวิตประจำวันดังนี้

(๑) รับประทานอาหารด้วยมือ และรับประทานอาหารวันละ 2 มื้อ คือมือเช้า และมือเย็น

(๒) ผู้ที่มีอายุน้อยกว่า เช่น บุตรหลาน เมื่อจะรับประทานอาหารจะต้องดักกับข้าวใส่ในจานข้าวของผู้สูงอายุ หรือผู้ที่มีอายุมากกว่าก่อน ซึ่งถือว่าเป็นมารยาทที่ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาจนกระทั่งปัจจุบัน

(๓) ในกรณีที่ พ่อ แม่ หรือผู้สูงอายุในบ้ายยังมิได้รับประทานอาหารพร้อมกัน ผู้ที่อายุน้อยกว่าจะต้องดักแบ่งข้าวและกับข้าวไว้ต่างหาก เพื่อป้องกันการกินของเหลือจากบุตรหลาน

(๔) อาหารหลักที่คนมอญนิยมกินกันมากเกือบทุกหลังคาเรือน คือ ใบกระเจี๊ยบ น้ำพริกกะปิ มอญ ผักจิ้ม (กะปิ มอญ เป็นกะปิที่ทำมาจากปลา จะมีสีออกคล้ำ) แกงฮังเล อาหารที่มีรสเปรี้ยว

เหตุที่คนมอญชอบกินใบกระเจี๊ยบเพราะว่า เป็นอาหารที่หาได้ง่าย เนื่องจากปลูกไว้เกือบทุกบ้าน ราคาถูก รสชาติดี และเป็นสมุนไพร มีคำกล่าวของคนมอญผิวนิยมนิยมนิดเพราะกินกระเจี๊ยบต้มกะปิ

๖. การใช้ภาษาสื่อสารในชีวิตประจำวัน คนในชุมชนวัดวังกวีเวการามไม่ว่าจะเป็นกลุ่มหนุ่มสาว ผู้สูงอายุ หรือเด็ก ใช้ภาษามอญเป็นภาษาสื่อสารกันภายในหมู่บ้าน หากจะต้องติดต่อกับชุมชนอื่น หรือหน่วยงานราชการจึงจะใช้ภาษาไทย

๗. การปฏิบัติตนทางศาสนา

ประชากรในชุมชนวัดวังกวีเวการามได้ยึดถือและปลูกฝังสืบทอดต่อกันมาสู่ลูกหลานในการปฏิบัติตนทางศาสนาหรือไปร่วมกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ในบริเวณวัด ดังนี้

(๑) ห้ามใส่รองเท้าในบริเวณวัด เพราะมีความเชื่อถือว่า จำทำให้ตนและศาสนาเสื่อมลง และเป็นบาปติดตัวไป

(๒) ห้ามพูดเสียงดัง หยาบคาย จะไม่เป็นศิริมงคลแก่ตัวเอง

(๓) แต่งกายเรียบร้อย หญิงจะนุ่งผ้าถุงแบบมอญ ชายนุ่งกางเกงหรือใส่กางเกงก็ได้

(๔) ห้ามเอาของวัดมาครอบครอง

(๕) หญิงห้ามเข้าไปในโบสถ์ เพราะมีความเชื่อว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เคยมีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่ามีสตรีเข้าโบสถ์แล้วถูกฟ้าผ่าตาย ดังนั้นจึงเชื่อกันว่าสตรีห้ามเข้าไปในบริเวณโบสถ์

(๖) เมื่อมีพระสงฆ์เดินผ่าน ต้องนั่งลง เพื่อแสดงความเคารพนับถือ

(๗) การส่งดอกไม้ ในช่วงเวลาเย็น เด็กและคนชราจะนำดอกไม้ที่จัดเตรียมอย่างสวยงามไปวัดเพราะมีความเชื่อว่า พระสงฆ์จะนำดอกไม้เหล่านั้นบูชาพระพุทธเมื่อทำกิจวัตร สวดมนต์เย็น จะส่งผลบุญให้แก่ตนได้

(๘) การถือศีล ภาวนา ในเทศกาลวันสำคัญทางศาสนา วันพระ จะไปทำบุญที่วัดเป็นประจำ

(๑๐) การสวดมนต์ไหว้พระ และการนับลูกประคำ ปฏิบัติกันทั้งที่วัดและที่บ้านเพราะเชื่อว่าจะทำให้ชีวิตมีความสุขสงบ ได้บุญกุศล เป็นสิริมงคลแก่ตนเอง การสวดมนต์ยังคงใช้ภาษาสวดแบบบาลี ซึ่งเป็นสิ่งหนึ่งที่แตกต่างจากไทย เช่น ไทยสวดออกเสียง หุติยังปิ มอญสวดออกเสียง หุติยังปอย ฯลฯ

(๑๑) การส่งข้าววัด เป็นข้อตกลงที่ทำสืบทอดกันมาโดยจัดแบ่งเวรตามบ้าน ถึงบ้านใครก็ต้องจัดทำอาหารส่งไปที่วัดเพื่อถวายเป็นภัตตาหารเช้า เพลิดเพลิน

(๑๒) สิ่งก่อสร้างทางศาสนาของชุมชนวัดวังแก้วเวการาม ยังคงมีเอกลักษณ์และศิลปะของความเป็นชาติมอญอยู่ในสิ่งก่อสร้าง เช่น รูปหงส์ รูปทรงของศาลาหน้าวัด รูปประติมากรรมทางศาสนาบนแผ่นผนัง เจดีย์ทราย รูปทรงของโบสถ์ ศาลาการเปรียญ การเขียนอักษรมอญ เสาชิงช้า มีตัวหนังสือเกาะบนยอดเสา พระพุทธรูปปางต่าง ๆ

๘. ประเพณีต่าง ๆ ที่ชุมชนวัดวังแก้ว ยังยึดถือและปฏิบัติสืบทอดกันมาคือ

(๑) ประเพณีสงกรานต์ ซึ่งถือว่าเป็นวันขึ้นปีใหม่ ประชาชนในชุมชนจะร่วมกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ทางด้านศาสนา เช่น ทำบุญตักบาตร ถวายเทียนพรรษา ที่วัด การสงฆ์น้ำพระ

การแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษและบุพการี การอาบน้ำให้ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อแม่ การให้ของแก่ญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ

การเล่นรื่นเริงต่าง ๆ เช่น การสาดน้ำแก่กัน การละเล่นพื้นเมือง ได้แก่การเล่นสะบ้า เป็นต้น

การทำอาหาร แต่ละบ้านในชุมชนวัดวังแก้ว จะมีการทำข้าวแช่รับประทานกันในเดือนนี้

(๒) วันวิสาขบูชา ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ จะมีการทำบุญใส่บาตรในตอนเช้า อุบาสก อุบาสิกาถือศีลภาวนาที่วัด เวียนเทียน ในตอนเย็น มีการรดน้ำต้นไม้ที่วัด เพื่อระลึกถึงพระพุทธเจ้า มีตลาดอาหารสวรรค์ ชาวบ้านจะทำอาหารไปถวาย ผู้ที่ไปวัดจะกินอาหารได้โดยไม่ต้องเสียเงิน

(๓) วันอาสาฬหบูชา ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ ทำบุญตักบาตร คนเฒ่าคนแก่จะไปถือศีลภาวนาที่วัด

(๔) วันเข้าพรรษา แรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ นำเทียนเข้าพรรษาและผ้าอาบน้ำฝนไปถวายพระ ในตอนกลางคืนจะนำดอกไม้ที่จัดทำเอง หรือซื้อไปถวาย พระสงฆ์จะสวดมนต์เจริญภาวนาให้เป็นสิริมงคลแก่เรา

(๕) การตักบาตรดอกไม้ ในช่วงระยะเวลาเข้าพรรษา ชาวบ้านจะนำดอกไม้ ธูปเทียนไปวัดในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ และแรม ๑๕ ค่ำ เวลาประมาณบ่าย ๒ โมง โดยจะไปยื่นเข้าแถวรอถวายดอกไม้ให้แก่พระภิกษุสงฆ์ โดยมีหลวงพ่อดุจดมเนินนำแถวลงมาจากศาลา เดินไปยังโบสถ์ และนำดอกไม้ที่ได้ไปเข้าพิธีสวดปาฏิโมกข์ด้วย ชาวมอญจะแต่งกายแบบประจำชาติของตนเองจนเป็นเอกลักษณ์ที่เห็นได้ชัด

(๖) การทำเรือสะเดาะเคราะห์ ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ชาวบ้านจะร่วมมือกันทำเรือด้วยไม้ไผ่กลางบริเวณวัด ในเวลาตั้งแต่ ๕.๐๐-๖.๐๐ น. มีการนำขนม อ้อย กล้วย ข้าวตอก หมากพลู รม (ซึ่งทำจากกระดาศี) รูปเทียนใส่ลงในเรือแล้วตั้งจิตอธิษฐาน ตามความต้องการของแต่ละคน และจะมีกลุ่มผู้ถือศีลทั้งคนแก่ หนุ่มสาว สวดมนต์ (เป็นภาษามอญ) อยู่ตลอดเวลา

(๗) วันออกพรรษา จะมีการทำบุญตักบาตรเทโว

(๘) เทศกาลทอดกฐิน ชาวบ้านจะร่วมกันทำบุญและแห่องค์ผ้ากฐินไปวัด มีการแต่งกายตามแบบวัฒนธรรมของมอญ จัดสำรับอาหารถวายแด่พระสงฆ์โดยการทุนสำรับตามชบวนกฐินมองดูแล้วจะเป็นภาพที่สวยงามมาก

(๙) งานเดือนสี่ จะจัดเป็นประเพณีในวันขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๔ โดยยึดเอาวันคล้ายวันเกิดของหลวงพ่อดุตตะเป็นเกณฑ์ จะจัดงานสมโภชมีมโหรีสพอย่างน้อย ๕ วัน ๕ คืน

(๑๐) แต่งงาน หนุ่มสาวชาวมอญยังคงยึดถือปฏิบัติตามประเพณีการแต่งงานของชาวมอญอยู่

(๑๑) การบวชเณรและบวชพระ เด็กและคนหนุ่มที่อายุครบบวช จะต้องบวชตามที่บุพการีจัดเตรียมไว้ให้

๙. สังคมความเป็นอยู่ของชุมชนวัดวังกvikารามจะอยู่ด้วยกันแบบเครือญาติ มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ติดต่องานหาสู่กันมีโอกาสต่าง ๆ

กิจกรรมร่วมของชุมชนวัดวังกvikาราม

๑. การแบ่งเป็นคุ้ม

ประชากรในชุมชนวัดวังก มีจำนวนประชากร ประมาณ ๕,๐๐๐ คน มีผู้ใหญ่และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๒ ปกครองดูแลทุกข์สุขอยู่ แต่การเป็นชุมชนใหญ่นี้การดูแลมักไม่ทั่วถึง ดังนั้นจึงได้จัดแบ่งออกเป็นคุ้ม ทั้งหมด ๒๘ คุ้ม มีสมาชิกคุ้มละ ๒๐ หลังคาเรือน จัดแบ่งตามสภาพการตั้งบ้านเรือนที่อยู่ใกล้กันมีหัวหน้าคุ้มดูแล

วัตถุประสงค์

(๑) เพื่อคอยดูแลช่วยเหลือสมาชิกภายในคุ้มเมื่อมีเรื่องเดือดร้อน

(๒) เพื่อช่วยพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญรุ่งเรือง

(๓) เพื่อปลูกฝังให้เกิดความรักสามัคคี มีความเสียสละต่อสังคมส่วนร่วม

หัวหน้า/ผู้นำคุ้ม เป็นตำแหน่งที่ได้รับการคัดเลือกและไว้วางใจในหมู่สมาชิกและถือว่าตำแหน่งนี้สืบทอดสู่ลูกหลานต่อไป มีบทบาทหน้าที่ดังนี้

(๑) เข้าร่วมประชุมทุกครั้งเมื่อมีงานสำคัญในชุมชน เช่นงานประจำปี งานด้านศาสนา หรือทางหน่วยงานของราชการ จะนำผลการประชุมไปบอกต่อสมาชิก

(๒) ตัดสินคดีเมื่อมีเรื่องภายในระหว่างสมาชิกภายในคัมหรือกับคนอื่น ถ้าตัดสินไม่ได้ก็จะมีต่อผู้ใหญ่บ้าน

(๓) นำสมาชิกภายในคัมร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนเช่น ทางศาสนา วัฒนธรรม การพัฒนา ชุมชนต่าง ๆ ในวันสำคัญต่าง ๆ

สมาชิกภายในคัม ปฏิบัติดังนี้

(๑) ให้ความร่วมมือเมื่อมีกิจกรรมต่าง ๆ

(๒) ปฏิบัติตามเงื่อนไขของคัมเพื่อให้เกิดความสงบสุข

จากการที่ชุมชนวัดวังกวีเวการาม จัดแบ่งปกครองออกเป็นคัมนี้ ทำให้มีผลต่อชาวบ้านดังนี้

(๑) อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

(๒) มีความสามัคคีในหมู่คณะ

(๓) รู้จักเสียสละเวลาเพื่อส่วนรวม

(๔) เกิดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาสังคมให้เจริญรุ่งเรือง

(๕) เกิดความรักความผูกพันในท้องถิ่นของตนเอง

(๖) ปฏิบัติตนตามระเบียบ กฎเกณฑ์ที่กำหนด

๒. การจัดตั้งกลุ่มและชมรม

การจัดตั้งกลุ่มและชมรมขึ้นในชุมชนวัดวังกวีเวการามโดยมีพระราชอุดมมงคลเป็นที่ปรึกษาเพื่อ

(๑) ส่งเสริมให้คนในชุมชนมีความสามัคคี

(๒) รู้จักเสียสละ

(๓) มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่

(๔) ปลุกฝังให้เกิดความรักในวัฒนธรรมประเพณี ท้องถิ่น

(๕) รู้จักสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีสู่ลูกหลานต่อไป

การจัดตั้งกลุ่มมีดังนี้

(๑) กลุ่มประจำวัน มีกลุ่มประจำวัน ๗ กลุ่ม ตั้งแต่กลุ่มวันอาทิตย์ ถึงกลุ่มวันเสาร์ สมาชิกของกลุ่มจะมีประมาณ 300 คน ได้จากการสมัครใจของกลุ่มหนุ่มสาวในชุมชนวัดวังกวีฯ ที่มีความประสงค์เข้าร่วมกิจกรรมซึ่งกิจ

กรรมที่กลุ่มต้องปฏิบัติก็คือ

(๑.๑) ให้ความช่วยเหลือ/ร่วมมือพัฒนาวัด เช่น ทำความสะอาดบริเวณวัด ปราบนิภัตรพระสงฆ์ ในเรื่องอาหาร โดยการผลัดเปลี่ยนกันตามวัน

(๑.๒) พัฒนาชุมชนในวันสำคัญ

(๑.๓) เข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา งานประเพณี และทางราชการ เช่น งานทอดกฐิน งานวันคล้ายวันเกิดของหลวงพ่อดุตตะมะ วันเฉลิมพระชนมพรรษา เป็นต้น

(๒) การจัดตั้งชมรม มีดังนี้

(๒.๑) ชมรมอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น

มีสมาชิกประมาณ ๓๐ คน ได้จากการสมัครใจของกลุ่มหนุ่มสาวในชุมชนที่ต้องการอนุรักษ์เรียนรู้ และเผยแพร่วัฒนธรรมบุคคลอื่นได้รู้ และคงไว้ในชุมชนนี้ต่อไป

วัฒนธรรมท้องถิ่นที่ได้พยายามอนุรักษ์ พื้นฟูและสืบทอดไว้ ได้แก่ การร้องรำแบบมอญ ชมรมจะสรรหาผู้ที่มีความสามารถร้อง/รำได้ มาฝึกสอนให้กับสมาชิก มีการฝึกซ้อมกันในหมู่บ้าน บางครั้งก็ออกไปแสดงให้หน่วยงานอื่นได้รู้ได้เห็น ซึ่งในปัจจุบันนี้ได้รับงบประมาณช่วยเหลือจากทางราชการบ้าง

ส่วนวัฒนธรรมอื่น ๆ นั้น ชาวบ้านในชุมชนได้ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันตลอดอยู่แล้ว แต่ในบางครั้งสมาชิกในชมรมนี้ต้องเป็นผู้นำในบางโอกาส

(๒.๒) ชมรมหนุ่มสาว

สมาชิกในชมรมก็มาจากกลุ่มหนุ่มสาวในชุมชนวัดวังกั้วังสัน มีความคิดเห็นว่า เด็กวัยรุ่นในสมัยนี้มักทำงานไม่ดี เพราะมีสิ่งยั่วยวนใจอย่างมาก อาจทำให้ติดยาเสพติด เมื่อเยาวชนในชุมชนติดยาเสพติดต่าง ๆ แล้วย่อมทำให้สังคมล่มสลายลงได้ ชมรมนี้จึงมีบทบาท คอยดูแลความสงบเรียบร้อยของกลุ่มเยาวชนในชุมชนนี้ และชักจูงให้มีความรักท้องถิ่น มีความสามัคคี เสียสละ โดยการจัดกิจกรรมส่งเสริมให้เช่น การแข่งขันกีฬาในวันสำคัญต่าง ๆ เช่นวันปีใหม่ วันออกพรรษา เป็นต้น

(๒.๓) ชมรมศิษย์เก่าวัดวังกั้วังการาม

สมาชิกในชมรมเป็นกลุ่มหนุ่มสาวที่เรียนจบจากโรงเรียนวัดวังกั้วังการาม หรือไม่ก็เป็นกลุ่มหนุ่มสาวในชุมชนนี้ ซึ่งได้มีความคิดเห็นร่วมกันที่จะมีบทบาทในการพัฒนาช่วยเหลือสังคมนี้ ให้เจริญรุ่งเรืองส่งเสริมการศึกษาของโรงเรียน เช่น

(๒.๓.๑) ให้ทุนสนับสนุนการศึกษา ซึ่งเงินที่ได้มานั้นจากการร่วมมือร่วมแรงในการจัดงาน เช่น จัดงานลอยดาวในวันงานประจำปีจากสมาชิกในชมรมบริจาคเพื่อช่วยเหลือการศึกษา เป็นต้น

(๒.๓.๒) เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน เช่น วันไหว้ครู วันเด็ก วันแม่แห่งชาติ การแข่งขันกีฬานักเรียน เป็นต้น เมื่อถึงวันสำคัญสมาชิกในชมรมจะร่วมมือกัน นำอาหาร ทุนการศึกษา อุปกรณ์ เครื่องเขียนเท่าที่มีไปบริจาคให้กับนักเรียน

(๒.๓.๓) เป็นคณะกรรมการของโรงเรียน ให้ความร่วมมือช่วยเหลือโรงเรียน เป็นอย่างดีก็เพราะเห็นว่าโรงเรียนเป็นสถานศึกษาที่อบรมสั่งสอนบุตรหลานให้เป็นพลเมืองดีในสังคม สังคมใด

มีรูปแบบของการดำเนินชีวิตที่ดี มีทัศนคติในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสม ยึดมั่นในหลัก ชยัน ประหยัด อุดหนุน ความมีระเบียบวินัยที่ดีสังคมนั้นก็จะมีเจริญรุ่งเรืองมีความเข้มแข็งต่อไป

ผู้นำทางศาสนา

ชุมชนวัดวังกิวเวการาม เป็นชุมชนหนึ่งซึ่งมีบุคคลที่สืบทอดคำสั่งสอนของศาสนา ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาโดยเคร่งครัด มีบทบาทสำคัญในการทำนุบำรุงและส่งเสริมศาสนา และถ่ายทอดคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาไปสู่ศาสนิกชนในชุมชน ท่านคือพระราชอุดมมงคลฯ (หลวงพ่อดุตตะ) ซึ่งท่านเป็นที่นับถือของประชาชนทั่วไปในประเทศไทย เป็นหลักยึดเหนี่ยวของชุมชนวัดวังกิวฯ ให้มีความมั่นคงทางสังคมและวัฒนธรรมประเพณีดังนี้.

๑. สร้างโรงเรียน เปิดสอนตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษา – มัธยมศึกษาตอนต้น ท่านได้เป็นผู้สนับสนุนและส่งเสริมการศึกษา คือ งบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ อาคารเรียน

๒. ให้ที่ดินก่อสร้างตลาดสด ในบริเวณชุมชนนี้ ๑ แห่ง เป็นที่แลกเปลี่ยนสินค้า จำหน่ายอาหารสดและอาหารแห้ง

๓. ตลาดสินค้าพื้นเมืองซึ่งอยู่บริเวณเจดีย์พุทธยาจำลองเป็นอาคารไม้ยาวประมาณ ๕๐๐ เมตร ให้ประชาชนนำสินค้าพื้นเมืองจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว

๔. สร้างสะพานไม้ ยาวประมาณ ๕๐๐ เมตร ข้ามแม่น้ำของกาเลียจากชุมชนวัดวังกิวฯ ไปยังฝั่งที่ว่าการอำเภอสังขละบุรี รถจักรยานยนต์ และคนเดินเท้าใช้เป็นเส้นทางคมนาคมไปมาหาสู่กัน และเป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวมากเพราะว่าเป็นสะพานไม้ที่ยาวที่สุดในประเทศไทย มีทิวทัศน์สวยงามมาก

๕. การสาธารณูปโภค ทำถนนลาดยางจากทางแยกบ้านห้วยมาลัยเข้าสู่ชุมชนและวัด และปรับถนนทุกซอยให้ชุมชนได้ดีเพื่อสะดวกในการติดต่อกัน

๖. จัดระเบียบแบบแผนความเป็นอยู่ในชุมชนเช่น แบ่งเป็นคุ้มเพื่อสะดวกในการปกครอง

๗. การประกอบอาชีพ ให้ลูกศิษย์เปิดโรงงานเย็บผ้า โดยอาศัยอาคารไม้ในบริเวณเจดีย์พุทธยาจำลองแล้วให้กลุ่มผู้หญิงในชุมชนใช้แรงงาน ทำให้มีรายได้ไม่จำเป็นต้องออกไปหางานทำต่างถิ่นฐานของตนเอง

๘. สิ่งก่อสร้างทางศาสนา ได้แก่ โบสถ์ ศาลาการเปรียญ ศาลาหอฉัน ศาลาห้องสมุดเจดีย์พุทธยาจำลอง หอระฆัง

สิ่งที่ท่านสร้างขึ้นเพื่อทำนุบำรุงพุทธศาสนา และให้สืบทอดสู่ลูกหลานต่อไป เป็นที่ปฏิบัติธรรมพิธีกรรมทางศาสนา และเป็นที่จำวัดของพระภิกษุทั่วไป

๙. ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มและชมรมของหนุ่มสาวในชุมชน เช่น ให้คำปรึกษาแนะแนวทางในการดำเนินงานเพื่อปลูกฝังความรักสามัคคี

๑๐. การอบรมสั่งสอนและเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตนตามคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรมของท้องถิ่น
๑๑. การสร้างโรงพยาบาลอำเภอสังขละบุรี

บทที่ ๗

ผลกระทบของโครงการวางท่อก๊าซ

ความเป็นมาของโครงการวางท่อก๊าซจากพม่าเข้ามายังประเทศไทย

บริษัทสำรวจก๊าซธรรมชาติสัญชาติญี่ปุ่นเป็นบริษัทแรกที่เข้าไปจับมือกับพม่าเพื่อสำรวจหาก๊าซธรรมชาติในอ่าวเมาะตะมะเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๕ และค้นพบแหล่งก๊าซขนาดใหญ่มากที่มีชื่อในภาษาพม่าว่า “ยานาดา” (ตรงกับภาษาไทยว่า “รัตนะ”) ตามความคาดหมาย ด้วยปริมาณก๊าซที่คาดว่าจะมีอยู่ถึง ๕.๗ ล้านล้านลูกบาศก์ฟุต ได้ทะเล็กลงไป ๑๕๐ ฟุต แต่การนำพลังงานจากแหล่งนี้มาใช้ก็ต้องหยุดชะงักลงเมื่อเกิดเหตุการณ์ประชาชนเดินขบวนเรียกร้องประชาธิปไตยในพม่าและถูกรัฐบาลทหารนำโดยนายพล เน วิน ปราบปรามอย่างเหี้ยมโหดเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๑ หลังจากนั้น “สภาฟื้นฟูกฎหมายและระเบียบแห่งรัฐ” หรือ สลอร์ก ก็ขึ้นมาปกครองประเทศ (กุลธิดา ๒๕๔๑ : ๗๒)

รัฐบาลสลอร์กประกาศใช้กฎหมายใหม่เพื่อเชิญชวนให้ต่างชาติเข้ามาลงทุนในทันที ประเทศไทยในขณะนั้นต้องการพลังงานและทรัพยากรธรรมชาติเพื่อเป็นเชื้อเพลิงให้แก่เศรษฐกิจที่กำลังติดไฟแรง ในขณะที่รัฐบาลเผด็จการทหารพม่าต้องการเงินจำนวนมากเพื่อนำไปซื้ออาวุธเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่กองทัพของตน (กุลธิดา ๒๕๔๑ : ๗๒)

ด้วยเหตุผลเรื่องปริมาณก๊าซธรรมชาติในอ่าวไทยที่ลดลงผนวกเข้ากับความต้องการใช้ไฟฟ้าในประเทศที่เพิ่มสูงขึ้น ทำให้ต้องเร่งจัดหาพลังงานทั้งในและต่างประเทศ โดยเฉพาะจากประเทศเพื่อนบ้านที่มีน้ำมันและก๊าซธรรมชาติจำนวนมากแต่มีการใช้ประโยชน์น้อยอย่างพม่า เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางด้านพลังงานให้กับประเทศ แหล่งก๊าซจากพม่ามีขนาดใหญ่ไม่น้อยกว่าอ่าวไทยทั้งอ่าว สามารถป้อนเชื้อเพลิงให้กับโรงงานไฟฟ้าที่ขณะนี้มากกว่า ๕๐ เพอร์เซ็นต์ใช้ก๊าซเป็นเชื้อเพลิง อีกทิศทางหนึ่งคือ การนำเข้าก๊าซป้อนโรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัดกาญจนบุรี ราชบุรี ที่มีแนวท่อก๊าซผ่าน เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับโครงการพัฒนาพื้นที่ภาคตะวันตกของประเทศ (อิทธิฤทธิ์ ๒๕๔๑ : ๒๓)

การทำสัญญาซื้อขายก๊าซธรรมชาติระหว่างรัฐบาลพม่ากับบริษัทโทเทล (Total) และการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย ได้เริ่มการสำรวจเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๑ ในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ (ประเสริฐ ๒๕๔๐ : ๘๓)

การวางท่อก๊าซธรรมชาติจากแหล่ง “ยานาดา” จากพม่าสู่ไทย ๓๕๐ กิโลเมตรแรกอยู่ในทะเลอันดามันมาขึ้นฝั่งที่จังหวัดอนบิงวิน อีก ๖๓ กิโลเมตรต่อมาอยู่บนบกในเขตอิทธิพลของชนกลุ่มน้อยในพม่า และอีก ๒๖๐ กิโลเมตรสุดท้ายในฝั่งไทย รวมทั้งสิ้น ๖๕๐ กิโลเมตร ๘๐ เพอร์เซ็นต์ของก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยานาดาจะถูกมาทางท่อส่งก๊าซที่ทอดตัวยู่ใต้ทะเลและที่

ฝังลึกลงไปใต้ดิน ก๊าซจะเป็นของไทยทันทีที่มันผ่านจุดรับก๊าซที่บ้านอีต่อง อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี โดยมี ปตท. เป็นผู้รับซื้อตลอดระยะเวลา ๓๐ ปี และนำไปขายต่อให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) เพื่อใช้ผลิตกระแสไฟฟ้าที่โรงไฟฟ้าพลังความร้อนราชบุรีที่มีกำลังการผลิตสูงสุดในประเทศ ๔,๖๐๐ เมกะวัตต์ มูลค่ากว่า ๑ แสนล้านบาท ก๊าซที่เหลืออีก ๒๐ เพอร์เซ็นต์นั้นเป็นส่วนที่พม่าเก็บเอาไว้ใช้ภายในประเทศ (กุลธิดา ๒๕๔๑ : ๗๒)

ท่อก๊าซในฝั่งไทยซึ่งใช้เงินลงทุน ๑๖,๕๐๐ ล้านบาทนี้เริ่มต้นจากจุดสุดเขตแดนประเทศไทยที่บ้านอีต่อง ๕๐ กิโลเมตรต่อจากนี้ไปก็ทอดตัวผ่านป่าสงวนแห่งชาติห้วยเขย่ง ซึ่งกรมป่าไม้กำลังเตรียมประกาศให้เป็นอุทยานแห่งชาติทองผาภูมิ เลี้ยวเข้าสู่เขตอุทยานแห่งชาติไทรโยค ต่อไปยังป่าวังใหญ่-น้ำน้อย หลังออกจากพื้นที่ป่าแล้ว จะถูกวางขนานไปกับแนวถนนและผ่านที่ทำกินของชาวบ้านเป็นบางช่วง ที่ดินส่วนใหญ่ปลูกพืชไร่และเป็นนาข้าว ในพื้นที่อำเภอไทรโยค อำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี และอำเภोजอมบึงถึงโรงไฟฟ้าที่อำเภอเมืองจังหวัดราชบุรี

แนวท่อก๊าซบนบกของฝั่งพม่าอยู่ใน “พื้นที่สีดำ” ที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของกองทัพพม่า ต้องผ่านพื้นที่อิทธิพลของพรรคมอญใหม่ ดังนั้น ทางรัฐบาลไทยพยายามส่งผู้แทนเข้าประสานงานเพื่อเจรจายุติสงครามระหว่างพม่ากับพรรคมอญใหม่ ขณะเดียวกันทำให้พม่ามีข้ออ้างที่ดีในการหาความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ไทย กวาดล้างกองกำลังอิสระของมอญบริเวณด่านพระเจดีย์สามองค์ ซึ่งเป็นกองบัญชาการที่เข้มแข็งที่สุดของมอญ ได้ถูกพม่าตีแตกใน พ.ศ. ๒๕๓๓ เป็นช่วงเดียวกับที่บริษัท ปตท.สผ. ได้รับการอนุมัติจากคณะรัฐมนตรีให้ร่วมทุนพัฒนาก๊าซในอ่าวมะตะมะ (ประเสริฐ ๒๕๔๐: ๘๕)

ในวันที่ ๓๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๔ คณะรัฐมนตรีของรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ มีมติให้บริษัท การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย สํารวจ และผลิตปิโตรเลียม จำกัด (ปตท.สผ.) เข้าไปเจรจากับรัฐบาลพม่า เพื่อขอเข้าร่วมลงทุนสำรวจและพัฒนาก๊าซธรรมชาติ ในอ่าวมะตะมะ เพื่อจัดหาก๊าซธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ในประเทศ

โทเทล บริษัทปิโตรเลียมระดับโลกจากฝรั่งเศส ได้จ่ายค่าสัมปทาน ๑๕ ล้านดอลลาร์ให้รัฐบาลสโลว์กใน พ.ศ. ๒๕๓๕ เพื่อขุดเจาะก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยานาดาขึ้นมาขายให้ไทย โดยมียูโนแคล (Unocal) จากอเมริกาและ ปตท.สผ. ของไทยตามมาร่วมทุนด้วยในภายหลัง (กุลธิดา ๒๕๔๑ : ๗๒)

ต่อมาวันที่ ๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๖ คณะรัฐมนตรีของรัฐบาลนายชวน หลีกภัย มีมติอนุมัติแผนพัฒนากำลังผลิตไฟฟ้าระยะยาว ๑๗ ปี (พ.ศ. ๒๕๓๘-๒๕๕๕) ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย โดยสั่งให้ ปตท. เปรจเจรจากับรัฐบาลพม่า และผู้ได้รับสัมปทาน เพื่อรับซื้อก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยานาดาตามาผลิตกระแสไฟฟ้าตามแผนดังกล่าว

การซื้อขายก๊าซธรรมชาติจากต่างประเทศครั้งแรกของไทยเป็นผลสำเร็จชัดเจนในสมัยรัฐบาลชวน ๑ เมื่อวันที่ ๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๗ พลตรีสนั่น ขจรประศาสน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมได้ลงนามบันทึกความเข้าใจ (MOU) เกี่ยวกับการซื้อขายก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยานาดา กับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงานของพม่า นาย คิน หม่อง เต็ง ที่กรุงย่างกุ้ง (อิทธิฤทธิ์ ๒๕๔๑ : ๒)

ต่อมาวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๗ คณะรัฐมนตรีมีมติให้ บริษัท ปตท.สผ. เข้าร่วมลงทุนในโครงการสำรวจและพัฒนาแหล่งก๊าซธรรมชาติยานาดา (ประเสริฐ ๒๕๔๐ : ๘๓) ซึ่งต้องใช้เงินลงทุนมหาศาลถึง ๑๖,๕๐๐ ล้านบาท ปตท. มีเงินลงทุนเพียง ๓,๕๗๓ ล้านบาท อีก ๑๒,๙๒๗ ล้านบาทต้องอาศัยเงินกู้จากในและนอกประเทศ เป็นต้นว่าจากธนาคารเพื่อการพัฒนาเอเซีย (ADB) และธนาคารเพื่อการส่งออกของญี่ปุ่น (Japan Exim Bank) ซึ่งนอกจากจะอนุมัติเงินกู้ให้ ปตท. จำนวน ๑๐๐ ล้านดอลลาร์แล้ว ยังอนุมัติเงินกู้จำนวน ๔๒.๘ พันล้านเยนให้กับ กฟผ. สำหรับนำไปใช้ก่อสร้างโรงไฟฟ้าเพื่อรองรับโครงการท่อส่งก๊าซฯ ดังกล่าวด้วย

โครงการท่อส่งก๊าซจากแหล่งยานาดา มีผู้ร่วมลงทุนอยู่สี่ราย คือ บริษัทโทเทิลของฝรั่งเศส (๓๑.๒๔ เปอร์เซ็นต์) บริษัทยูโนแคลของสหรัฐอเมริกา (๒๕.๒๖ เปอร์เซ็นต์) บริษัท ปตท.สำรวจและผลิตปิโตรเลียม จำกัด หรือ ปตท. สผ. ซึ่งเป็นบริษัทลูกของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (๒๕.๕ เปอร์เซ็นต์) และบริษัทน้ำมันและก๊าซแห่งสหภาพพม่า (๑๕ เปอร์เซ็นต์) (กุลธิดา ๒๕๔๑ : ๗๒)

ในฝั่งพม่าได้มีสร้างทางรถไฟสายเย-ทะวาย ความยาว ๑๗๗ กิโลเมตร ซึ่งใช้เป็นเส้นทางในการขนส่งอุปกรณ์สำหรับวางท่อก๊าซและรักษาความปลอดภัยให้แก่ท่อ

รัฐบาลไทยได้จัดให้มีการลงนามทำสัญญาซื้อขายก๊าซธรรมชาติ ระหว่างการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยกับกลุ่มผู้ขาย ประกอบด้วย บริษัทโทเทิล เมียนมาร์ เอ็กซพลอเรชั่น แอนด์ โปรดักชั่น จำกัด บริษัท ยูโนแคล เมียนมาร์ ออฟชอร์ จำกัด และบริษัท เมียนมาร์ ออยล์ แอนด์ ก๊าซ เอนเตอร์ไพรส์ จำกัด เมื่อวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๘ สัญญาซื้อขายมูลค่า ๓ แสนล้านบาทฉบับนี้มีผลผูกพันเป็นเวลา ๓๐ ปี (ประเสริฐ ๒๕๔๐ : ๗๒) จากแหล่งยานาดา ๕๒๕ ล้านลูกบาศก์ฟุตต่อวัน และแหล่งเยตากูนอีก ๒๐๐ ล้านลูกบาศก์ฟุตต่อวัน มีสาระสำคัญของสัญญาดังนี้คือ

๑. บริษัทการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยจะรับซื้อก๊าซ ณ ชายแดนไทย-พม่าในปริมาณ ๕๒๕ ล้านลูกบาศก์ฟุตต่อวัน โดยจะเริ่มรับก๊าซตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๑

๒. ราคาซื้อขายก๊าซ ณ ชายแดน จะยืนราคา ๓ เหรียญสหรัฐฯ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๑ ไปจนครบ ๑๕ เดือน หลังจากนั้นจะปรับราคาตามดัชนีราคาผู้บริโภค

๓. เงื่อนไขในการซื้อขาย สอดคล้องกับการซื้อขายก๊าซที่ไทยทำกับบริษัทโทเทิลและยูโนแคลในแหล่งก๊าซบงกชในอ่าวไทย แต่มีข้อแตกต่างออกไปในปัญหาความมั่นคง ทั้งนี้กำหนดให้

๓.๑ หากมีการก่อวินาศกรรมท่อก๊าซทางฝั่งพม่า ผู้ขาย (พม่า) ต้องชดเชยค่าเสียหายจากการหยุดส่งก๊าซ เมื่อผู้ซื้อ (ไทย) ต้องใช้น้ำมันดีเซลแทนในราคาเท่ากับส่วนต่างของราคาน้ำมันดีเซลกับราคาก๊าซ ในวงเงินไม่เกิน ๒๘ เท่าของปริมาณก๊าซเฉลี่ยต่อวันของปีสัญญาในแต่ละปี

๓.๒ หากมีการก่อวินาศกรรมท่อก๊าซทางฝั่งไทย ผู้ซื้อ (ไทย) จะชดเชยค่าเสียหายจากการรับก๊าซไม่ได้ โดยจ่ายเงินค่าก๊าซในส่วนที่ไม่ได้รับไปก่อนแต่สามารถรับก๊าซจำนวนนั้นได้ในภายหลัง โดยจำกัดค่าชดเชยไม่เกิน ๒๘ เท่าของปริมาณก๊าซเฉลี่ยต่อวันของปีสัญญาในแต่ละปี (ทีมงาน "อาทิตย์รายสัปดาห์" ๒๕๓๙ก: ๒๒-๒๓)

ตามข้อ ๓.๒ หากเกิดความเสียหายในเขตไทย ด้วยเหตุใดก็ตามจนไม่สามารถรับก๊าซได้ในวันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๑ ปตท. จะได้รับความเสียหายอย่างมาก คือ จะต้องเสียค่าปรับให้พม่าวันละ ๑ ล้านดอลลาร์ (อัตราแลกเปลี่ยน ๑ ดอลลาร์ต่อ ๔๕ บาทจะเป็น ๔๕ ล้านบาทต่อวัน) และจ่ายค่าทดแทนการใช้น้ำมันดีเซลปั่นกระแสไฟ ให้กับโรงงานไฟฟ้าของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตอีกวันละ ๗๐ ล้านบาท รวมแล้ว ปตท. จะต้องจ่ายค่าเสียหายวันละ ๑๑๕ ล้านบาท (กุลธิดา ๒๕๔๑ : ๗๘)

ผู้อพยพชาวมอญจากค่ายอะลือคคะนีถูกทหารพม่าเผาหมู่บ้าน เมื่อวันที่ ๒๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๗ จึงอพยพเข้ามาในเขตแดนไทย มีจำนวน ๖,๐๐๐ คน ส่วนใหญ่เป็นเด็กและคนชรา ชาวมอญเหล่านี้เสมือนเป็นข้อต่อรองสำคัญที่พม่าสามารถนำไปใช้กดดันต่อกองกำลังมอญอิสระได้ดีที่สุด ด้วยเหตุนี้พม่าจึงต้องการให้ฝ่ายไทยผลักดันผู้อพยพชาวมอญจำนวน ๖,๐๐๐ คน เข้าไปอยู่ในค่ายอพยพในฝั่งพม่า ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากกองบัญชาการทหารพม่าที่ด่านพระเจดีย์สามองค์ ระยะเดินทางเพียง ๑ ชั่วโมง ชาวมอญอพยพยังคงหวาดกลัวทหารพม่า และไม่กล้าเข้าไปอยู่ในการควบคุมของพม่าในฐานะตัวประกัน องค์การมอญ เช่น องค์การสงเคราะห์ผู้อพยพชาวมอญ (Mon National Relief Committee: MNRC) พยายามเรียกร้องขอพำนักอยู่ในฝั่งไทย โดยประสานงานกับสำนักข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยสหประชาชาติ (UNHCR) เพื่อขอสถานะผู้ลี้ภัย และขอความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม รวมทั้งอาหาร และยารักษาโรค แก่ผู้อพยพชาวมอญดังกล่าว (ประเสริฐ ๒๕๔๐: ๘๕)

วันที่ ๒๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ ปตท. ลงนามในความเข้าใจร่วมกัน (MOU) ในการซื้อขายก๊าซจากแหล่งเยตากุน ไม่ไกลจากชายฝั่งทะเลอันดามันแถบจังหวัดระยอง ซึ่งเท็กซากโก้ โดยบริษัท เท็กซากโก้ เอ็กซพลอเรชั่น แห่งเมียนมา จำกัด เป็นหัวหน้ากลุ่มคอนโซเลียมร่วมกับฟรีเมียร์ออยล์ โดยบริษัท ฟรีเมียร์ ปีโตรเลียม เมียนมา จำกัด และนิปอนออยล์ โดยบริษัท นิปอน ออยล์ เอ็กซพลอเรชั่น (เมียนมา) จำกัด และองค์การค้าน้ำมันและก๊าซแห่งเมียนมา ที่ได้รับสัมปทานจากรัฐบาลพม่าในการเข้าขุดเจาะและสำรวจปริมาณสำรองแหล่งก๊าซธรรมชาติ คาดว่ามีปริมาณไม่ต่ำ

กว่า ๒๐๐ ล้านลูกบาศก์ฟุต/วัน โดยมีแผนจะเชื่อมท่อก๊าซไปยังแหล่งยานาดาเพื่อส่งเข้าสู่ประเทศไทย (ผู้จัดการรายสัปดาห์ ๒๔-๓๐ เม.ย. ๒๕๓๘ : ๘)

คณะรัฐบาลนายกรัฐมนตรีบริหาร ศิลปอาชา ได้อนุมัติแผนการวางท่อก๊าซจากพม่ามายังโรงไฟฟ้าที่ราชบุรีเมื่อวันที่ ๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ (กุลธิดา ๒๕๔๑ : ๗๗) และได้กำหนดให้โครงการเวลเทิร์น ซีบอร์ด หรือโครงการพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายฝั่งทะเลไทย-พม่า (Thai Myanmar Seaboard Development Zone) เป็นหนึ่งในโครงการยุทธศาสตร์ที่จะพัฒนาการขนส่งเชื่อมระหว่างโครงการอีสเทิร์นซีบอร์ดของไทยกับโครงการเวลเทิร์นซีบอร์ดของพม่า ที่กำลังมีการก่อสร้างถนน ทางรถไฟ และทำเรื่อน้ำลึกรอรับการเปิดประตูอันดามันของกลุ่มทุนจากประเทศไทยและชาติอื่นๆ (อิทธิฤทธิ์ ๒๕๔๑ : ๒๓)

วันที่ ๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๘ กลุ่มอนุรักษ์กาญจน์ได้รับฟังเรื่องราวโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซ เป็นครั้งแรกที่โรงแรมเฟลิกซ์ กาญจนบุรี สิ่งค้างคาใจของกลุ่มในวันนั้นคือ ทำไม ปตท. ต้องวางท่อก๊าซผ่านเมืองกาญจน์ มีหน้าซำยังต้องผ่านป่าสมบูรณ์อย่างป่าลุ่มน้ำชั้น ๑ เอ ด้วย (เดือนเพ็ญ ๒๕๔๑ : ๔๐)

เดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ กลุ่มอนุรักษ์นำโดยมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย ได้ลงพื้นที่สำรวจข้อมูลเพิ่มเติมด้านผลกระทบต่อป่าไม้และสัตว์ป่า (กุลธิดา ๒๕๔๑ : ๘๗)

วันที่ ๑๐-๑๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๐ ในการประชุมรับฟังความคิดเห็นทางด้านวิชาการ (Technical Hearing) ปตท. ไม่สามารถตอบคำถามหลายประเด็น ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบเรื่องแผ่นดินไหว ไม่มีการกล่าวถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อสัตว์ป่าและป่าไม้ กลุ่มอนุรักษ์เสนอทางทางเลือกให้ ปตท. ๓ ทางคือ (๑) ขอให้ยุติโครงการ (๒) ขอให้มีการจัดทำประชาพิจารณ์ หรือ (๓)ให้นำเรื่องเข้า ครม. และคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เพื่อให้ตัดสินใจว่าจะดำเนินโครงการต่อไปโดยไม่ต้องฟังเสียงประชาชน

ปรากฏว่า ปตท. เลือกแนวทางที่ ๓ คือเสนอรายงานการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม (อีไอเอ) ให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติพิจารณา และได้รับความเห็นชอบเมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ กลุ่มอนุรักษ์กาญจน์จึงได้ออกรณรงค์ให้ ปตท. เลี่ยงแนวท่อก๊าซผ่านป่าเมืองกาญจน์

วันที่ ๓ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๐ แนวร่วมคัดค้านมีการจัดเสวนาเรื่องท่อส่งก๊าซไทย-พม่า ปัญหาที่ผ่านมาและเป็นไป เกิดอะไรขึ้นบ้าง ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่เวทีนี้เองได้นำประเด็นสิทธิมนุษยชนมาเสนอต่อสาธารณะเป็นครั้งแรก โดยนายสุลักษณ์ ศิวรักษ์ ประธานสภากัลยาณมิตร และคณะกรรมการรณรงค์ประชาธิปไตย (ครป.) ซึ่งมีนายพิภพ ธงไชย เป็นแกนนำ และสองคนนี้ได้กลายเป็นบุคคลที่มีบทบาทเข้มแข็งในการต่อสู้ของแนวร่วมคัดค้านในเวลาต่อมา

การต่อสู้ของกลุ่มอนุรักษ์ในช่วงเมษายน-พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ เป็นการลงไปพบปะพูดคุยกับชาวบ้านในพื้นที่ เพื่อชี้แจงข้อเท็จจริงและช่วยชาวบ้านแก้ปัญหาเมื่อเกิดกรณีพิพาทกับปตท. รวมทั้งพาสื่อมวลชน กลุ่มอนุรักษ์ต่าง ๆ ตลอดจนนักศึกษาไปดูพื้นที่แนวท่อด้วย และพบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่รู้เรื่องเกี่ยวกับโครงการนี้เลย รู้แต่ว่าเป็นโครงการของหลวง คัดค้านไม่ได้ และก๊าซที่ส่งผ่านท่อมาเป็นก๊าซไม่ติดไฟ ไม่มีอันตราย

วันที่ ๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๐ สมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้านยื่นหนังสือสนับสนุนโครงการต่อพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ นายกรัฐมนตรี ผ่านทางนายวราเทพ รัตนากร เป็นครั้งแรกที่กำนันผู้ใหญ่บ้านออกมาแสดงตัวเป็นปฏิปักษ์กับกลุ่มคัดค้าน

วันที่ ๑๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๐ กลุ่มคัดค้านเข้าพบพลเอกชวลิต เรียกร้องให้ ปตท. ยอมให้ฝ่ายคัดค้านดูสัญญา ซึ่งพลเอกชวลิตบอกว่าให้ไปดูสัญญาได้ที่ผู้ว่าฯ กาญจนบุรีได้เลย วันรุ่งขึ้นกลุ่มอนุรักษ์ไปดูสัญญาที่โรงแรมริเวอร์แคว ผลปรากฏว่าผู้ว่าให้ดูแค่รูปเล่ม โดยอ้างว่าเปิดเผยไม่ได้ เป็นความลับ ต้องเก็บเข้าเซฟ

วันที่ ๒๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๐ ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี ประธานให้ ปตท. กับกลุ่มอนุรักษ์พบกันที่โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก หลังการพูดคุยกันหลายชั่วโมงก็ไม่สามารถหาทางออกได้เพราะ ปตท. ยืนยันว่าแนวท่อต้องเข้าป่า ขณะที่กลุ่มคัดค้านขอให้หลบป่า

ช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ มีการประชุมร่วมกันหลายครั้ง แต่ระหว่างที่มีการประชุมเพื่อหาทางออกนั้น ปตท. ไม่ยินยอมหยุดการก่อสร้างเข้าพื้นที่ป่า การประชุมจึงเต็มไปด้วยความตึงเครียด และทำให้ฝ่ายคัดค้านเริ่มมีความคิดเรื่องการเข้าไปปิดป่า

วันที่ ๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ คณะรัฐมนตรีโดยพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ นายกรัฐมนตรีและนายกรัฐมนตรี ทักษิณ ชินวัตร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม นำเรื่องการเพิกถอนพื้นที่ป่าลุ่มน้ำชั้น ๑ เอ ให้ กรม. พิจารณา ซึ่ง กรม. ก็อนุมัติให้ ปตท. เข้าไปวางท่อส่งก๊าซผ่านป่าสมบูรณ์ทันที

วันที่ ๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ ชาวบ้านเดินทางเข้าทำเนียบ เพื่อขอพบนายกรัฐมนตรีชวน แต่ได้พบกับคุณหญิงสุพัตรา มาศดิตถ์ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีแทน หลังจากพูดคุยกันสามชั่วโมง คุณหญิงสุพัตราได้รับเรื่องไว้เพื่อนำเสนอต่อนายกรัฐมนตรี

วันที่ ๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ กลุ่มอนุรักษ์จัดงานสัมมนาผืนป่าตะวันตกที่โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก รวมทั้งได้พาคุณหญิงสุพัตราซึ่งนั่งเฮลิคอปเตอร์มาที่โรงเรียนหมู่บ้านเด็กไปบ้านอีต่องเพื่อสำรวจเส้นทาง

ขณะที่ทางกลุ่มแนวร่วมคัดค้านมีการแถลงข่าวที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประกาศจะปิดป่าวันที่ ๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ แต่ต่อมาได้ถูกคุณหญิงสุพัตราขอร้องให้องค์กรแนวร่วมคัดค้านยกเลิกการปิดป่าและขอร้องให้ ปตท. หยุดงานก่อสร้างในป่าไว้

วันที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ นายสมศักดิ์ เทพสุทิน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม เดินทางไปตรวจแนวท่อก๊าซพร้อมผู้ว่าฯ ปตท. และกึ่งสั่งการให้ ปตท. เดินหน้าก่อสร้าง โดยไม่ต้องฟังคำขอร้องของคุณหญิงสุพัตราในวันถัดมา ทำให้กลุ่มแนวร่วมคัดค้านเข้าพบคุณหญิงสุพัตราอีกครั้งในวันรุ่งขึ้น คำตอบที่ได้รับจากคุณหญิงสุพัตราว่าหมดกำลังใจทำงานชิ้นนี้แล้ว เพราะถูก รมต. สมศักดิ์ จิกหน้า ใครจะทำอะไรก็ทำไป ทำให้กลุ่มแนวร่วมคัดค้านตัดสินใจเดินทางเข้าไปปิดป่าห้วยปากคอก เพื่อป้องกันต้นน้ำลำธารที่ KP27 ในวันที่ ๒๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ (เดือนเพ็ญ ๒๕๔๑ : ๔๔)

เป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์การเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมของไทยที่ยุทธวิธีการปิดป่าถูกนำมาใช้ ควบคู่ไปกับมาตรการปิดป่า องค์กรแนวร่วมทั้งหลายก็ได้รณรงค์ให้ประชาชนงดใช้บริการและสินค้าของ ปตท. เพื่อประท้วงโครงการท่อก๊าซ ข้อเรียกร้องหลักของพวกเขาก็คือ ให้นายกรัฐมนตรีสั่งการให้ ปตท. ยุติการทำงานและเปิดเผยสัญญาซื้อขายที่ทำไว้กับพม่า เพื่อดูว่าประเทศไทยจะถูกปรับจริงหรือไม่ และสัญญามีความได้เปรียบเสียเปรียบอย่างไร (กุลธิดา ๒๕๔๑ : ๘๙)

ปลาย พ.ศ. ๒๕๔๐ แนวท่อก๊าซยาว ๖๓ กิโลเมตรในเขตพื้นที่สีแดงก็เสร็จสมบูรณ์ โดยท่อก๊าซทั้งหมดในฝั่งพม่ารวมส่วนที่อยู่ในทะเลด้วยทั้งสิ้น ๔๑๓ กิโลเมตรแล้วเสร็จในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๑ (อิทธิฤทธิ์ ๒๕๔๑ : ๒๑)

เป็นเวลาเกือบหนึ่งเดือนที่กลุ่มอนุรักษ์ไปอนตางน้ำค้างตากยงอยู่กลางป่า กว่าที่รัฐบาลจะมีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการด้านกฎหมายขึ้นมาเพื่อศึกษาสัญญาซื้อขายก๊าซระหว่าง ปตท. กับกลุ่มผู้ขายในพม่าตามข้อเรียกร้อง ซึ่งเสนอข้อสรุปว่า การปิดป่าซึ่งเป็นการชุมนุมคัดค้านการก่อสร้างโดยประชาชนและชุมชนท้องถิ่น ถือว่าเป็นเหตุสุดวิสัยประการหนึ่ง ดังนั้นให้นายกรัฐมนตรีออกคำสั่งให้ยุติการก่อสร้างไว้ก่อนจะไม่ได้ทำให้ ปตท. ต้องจ่ายค่าปรับตามสัญญาแต่ทั้ง ปตท. และรัฐบาลไม่ได้ให้ความสนใจต่อความเห็นของคณะกรรมการด้านกฎหมายชุดนี้เท่าใดนัก ปตท. ยังคงรุกคืบโครงการต่อไป เว้นไว้เฉพาะบริเวณผืนป่าบน "เขาตะเกี๋ย" ซึ่งเป็นป่าสมบูรณ์ช่วง ๖ กิโลเมตรสุดท้ายที่มีการปิดป่าของกลุ่มอนุรักษ์เท่านั้น (กุลธิดา ๒๕๔๑ : ๗๙)

๖ องค์กรอนุรักษ์ธรรมชาติและพันธมิตรที่ประกอบด้วยมูลนิธิสืบนาคะเสถียร มูลนิธิโลกสีเขียว มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย มูลนิธิเพื่อนช้าง สมาคมอนุรักษ์นกและธรรมชาติแห่งประเทศไทย และสหภาพนายความแห่งประเทศไทย ได้ยื่นฟ้องโครงการท่อก๊าซฯ ต่อศาล เป็นการฟ้องตามบทบัญญัติกฎหมายรัฐธรรมนูญใหม่ แต่เมื่อยังไม่มีผลบังคับใช้อย่างสมบูรณ์ จึงต้องฟ้องตามกฎหมายแห่ง ตามประเด็นหลัก ๆ คือ ๑. สิทธิการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชน ๒. การมีส่วนร่วมขององค์กรเอกชนและชุมชน ๓. ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หมายถึง ปัญหาสิทธิมนุษยชน รวมทั้งประเด็นเรื่องกฎหมายป่าไม้ กฎหมายสิ่งแวดล้อม ซึ่ง ปตท. ในฐานะ

เจ้าของโครงการและรัฐบาลผู้อนุมัติและสานต่อโครงการดังกล่าวได้ถูกกล่าวหาว่าไม่ได้ให้ความสำคัญ
สำคัญ ไม่ได้จัดทำหรือถึงขั้นละเมิด (ทีมงาน “อาทิตยรายสัปดาห์” ๒๕๔๑ก : ๒๑)

มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๑ โรงไฟฟ้าความร้อนร่วมราชบุรีสร้างเสร็จเพียง ๖ เปอร์เซ็นต์ มีป้าย
โครงการก่อสร้างติดประกาศไว้ว่าโรงไฟฟ้ายูนิต ๑ แล้วเสร็จกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ (อิทธิฤทธิ์
๒๕๔๑ : ๒๓)

วันที่ ๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๑ องค์การแนวร่วมคัดค้านโครงการท่อก๊าซฯ ไทย-พม่า ของ
การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) รวม ๘๘ องค์การยื่นหนังสือถึงนายกรัฐมนตรีเรียกร้องให้
ระงับโครงการ ขอให้จัดตั้งคณะกรรมการที่เป็นกลางเพื่อหาสถานที่ก่อสร้างใหม่ที่เหมาะสมมาก
กว่าเดิม จัดทำประชาพิจารณ์ และให้นายกรัฐมนตรีรับผิดชอบเรื่องโดยตรง ซึ่งรัฐบาลได้ตกลงตั้ง
คณะกรรมการ ๑๐ คนเพื่อพิจารณาสัญญาซื้อขายก๊าซฯ ในวันที่ ๙ มกราคม และพิจารณาราย
ละเอียดในวันที่ ๑๐-๑๒ มกราคม ในระหว่างประชุมกันนี้ ปตท. จะหยุดดำเนินการก่อสร้างใน
ระหว่าง กม. ที่ ๑๕-๒๗.๕ ชั่วคราว (มติชนรายวัน ๙ ม.ค. ๒๕๔๑ : ๑๒)

กลยุทธ์ปิดป่านานเกือบสองเดือนของฝ่ายคัดค้าน ทำให้เรื่องนี้เป็นประเด็นสาธารณะในที่สุด
เมื่อนายกรัฐมนตรียินยอมที่จะเห็นแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อแก้ไขปัญหากรณีท่อส่งก๊าซธรรม
ชาติจากแหล่งยานาตาขึ้นมา ประกอบด้วย อานันท์ ปันยารชุน อดีตนายกรัฐมนตรี เป็นประธาน
น.พ. ประเวศ วะสี ราชภัฏอาวุโส เป็นรองประธาน และคณะกรรมการอีก ๗ ท่าน ได้แก่ ดร. อัมมาร์
สยามวาลา เลขาธิการสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนา ไสภณ สุภาพงษ์ สมาชิกวุฒิสภา ไพบุลย์ วัฒนศิริ
ธรรม สมาชิกวุฒิสภา สุธาวลย์ เลิถียรไทย, แก้วสรร อติโพธิ์, ดร. จิรพล สันทวนนท์ อาจารย์ด้าน
ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยมหิดล โดยมี ดร. วิษณุ วรรณุญ อาจารย์กฎหมายมหา
เป็นกรรมการเลขานุการ (เนชั่นสุดสัปดาห์ ๑๒-๑๔ ก.พ. ๒๕๔๑ : ๑๕) เพื่อรับฟังความคิดเห็น
ของทั้งฝ่าย ปตท. และฝ่ายคัดค้าน โดย ปตท. ยอมรับข้อแม้ที่ว่าในระหว่างการทำงานของคณะ
กรรมการแห่งชาติ ปตท. จะหยุดการก่อสร้างในพื้นที่ป่าเป็นการชั่วคราว ฝ่ายคัดค้านได้ให้คำมั่น
สัญญาที่จะเลิกปิดป่าทันที หลังจากที่คณะกรรมการฯ เสนอสรุปข้อมูลและความเห็นเสนอนายก
รัฐมนตรีแล้ว และไม่ว่านายกรัฐมนตรีจะตัดสินใจอย่างไรก็ตาม ทำให้ ปตท. ยินยอมให้มีการแต่งตั้ง
คณะกรรมการแห่งชาติ (เดือนพฤษภาคม ๒๕๔๑ : ๔๔)

หลังสิ้นสุดขบวนการรับฟังความคิดเห็น คณะกรรมการฯ มีความเห็นเกี่ยวกับโครงการนี้ว่า
กระบวนการพิจารณาและตัดสินใจดำเนินโครงการมีจุดอ่อนหรือข้อบกพร่อง เนื่องจากขาดความ
โปร่งใส และไม่ได้คำนึงถึงความคิดเห็นของประชาชนเท่าที่ควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเห็นและ
ความรู้สึกของประชาชนที่อยู่ในท้องถิ่นที่ได้รับผลกระทบจากโครงการโดยตรง นอกจากนี้ผู้รับผิดชอบ
โครงการยังไม่ได้ให้ความสำคัญต่อสภาพปัญหาและผลกระทบของโครงการอย่างรอบด้าน
เพียงพอ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องสิทธิมนุษยชน ความเสียหายต่อราษฎร และผลกระทบต่อธรรมชาติ

ชาติและสิ่งแวดล้อม อีกทั้งการทำงานยังติดอยู่กับระบบเก่า ซึ่งถือว่าผู้มีอำนาจยอมอยู่เหนือกว่าสิทธิและเสรีภาพอันชอบธรรมของประชาชน

แต่ข้อเสนอของคณะกรรมการฯ ดูเหมือนจะไม่มีความหมายเพราะหลังจากขึ้นเฮลิคอปเตอร์เพื่อดูแนววางท่อกับ ปตท. โดยไม่ไปพบกลุ่มอนุรักษ์ที่ปิดป่าอยู่ เมื่อปลายเดือนกุมภาพันธ์ นายกรัฐมนตรีชวนก็ได้อนุญาตให้ ปตท. ดำเนินโครงการต่อไป เพราะพื้นที่วางท่อก๊าซเป็นป่าเสื่อมโทรม

เมื่อนายกรัฐมนตรีชวนประกาศดังนั้น สุลักษณ์ ศิวรักษ์ นักคิดนักเขียนชื่อดัง ก็เดินทางเข้าไปรับช่วงภาระปิดป่าประท้วงต่อจากกลุ่มองค์กรพันธมิตรที่ทำการคัดค้านที่ถอนตัวออกจากป่าทันที เพราะไม่เห็นด้วย นายดิเรก อุทัยผล ผู้ว่าราชการจังหวัดกาญจนบุรี นำทัพเจ้าหน้าที่ตำรวจอส. และเจ้าหน้าที่ป่าไม้ บุกจับกุมตัว ส. ศิวรักษ์ และแนวร่วมคัดค้าน ๒๖ คน ออกจากป่าในข้อหาขัดขวางการทำงานของ ปตท. ในวันที่ ๖ มี.ค. พ.ศ. ๒๕๔๑ ซึ่ง ส. ศิวรักษ์ ปฏิเสธที่จะขอประกันตัว และขอต่อสู้คดีในชั้นศาล (เดือนเพ็ญ ๒๕๔๑ : ๔๕) และประกาศว่าจะนำข้อพิพาทดังกล่าวสู่การวิพากษ์บนเวทีโลก ในวันเดียวกัน เสรี รัตนเสรี นายอำเภอด่านมะขามเตี้ยก็ได้้นำกำลังอาสาสมัครจำนวน ๕๐ นาย เข้าสลายการชุมนุมอย่างสันติของชาวบ้านที่ไม่เห็นด้วยกับโครงการด้วยการทลายดินท์และฉีดน้ำใส่ผู้ชุมนุม ณ แนวคัดค้านโครงการด้านตำบลเจระเข้เผือก (อิทธิฤทธิ์ ๒๕๔๑: ๓๒)

นายกรัฐมนตรีชวน สั่งการให้ตั้งคณะอนุกรรมการในคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติขึ้นมา โดยให้มีส่วนประกอบจากฝ่ายเอกชนมากกว่ารัฐ (มติชนรายวัน ๑๔ มี.ค. ๒๕๔๑ : ๑๙)

เดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ ปตท. ได้เจรจากับกลุ่มพัฒนาแหล่งก๊าซยานาดา โดยตกลงจ่ายค่าปรับ ๕๐ ล้านดอลลาร์สหรัฐ ลดลง ๑๒ ล้านดอลลาร์สหรัฐ จากเดิมที่ต้องจ่าย ๖๕ ล้านดอลลาร์สหรัฐ เนื่องจาก ปตท. รับก๊าซไม่ได้ตามสัญญาเพราะการก่อสร้างโรงไฟฟ้าล่าช้า (The Nation, Dec. 28, 1999)

วันที่ ๒๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ หลังจากเปิดท่อก๊าซเพื่อส่งมอบก๊าซจากแหล่งในทะเลอันดามันมาเป็นเวลาปีกว่า กลุ่มยานาดาคอนซอร์เทียม นำโดยบริษัทปิโตรเลียมยักษ์ใหญ่ ยูโนแคล และโทเทลฟิโน ยังไม่มีผู้รับก๊าซ ๕๐๐ ล้านลูกบาศก์ฟุตต่อวันที่ส่งมอบได้ ทุกวันนี้ผลิตออกมาเพียง ๒ ล้านลูกบาศก์ฟุตต่อวันเพราะการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยยังติดตั้งกังหันขับเคลื่อนด้วยก๊าซและเครื่องผลิตกระแสไฟฟ้ายังไม่เสร็จ นอกจากนี้พม่าซึ่งต้องการผลิตกระแสไฟฟ้าให้พอเพียงก็ยังไม่รับก๊าซเช่นเดียวกัน เงินตราต่างประเทศสำรองของพม่าอาจต่ำมากจนไม่อาจซื้อพลังงานจากต่างประเทศได้ (ข่าวรอยเตอร์, ซินหัว, และเอเอฟพี)

วันที่ ๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) ได้ขอให้กระทรวงอุตสาหกรรมเจรจากับผู้พัฒนาแหล่งก๊าซเยตากุนให้เลื่อนการส่งมอบก๊าซ ๑๔๐ ล้านลูกบาศก์ฟุต

ต่อวันตามที่ได้กำหนดไว้ในแผนชั้นที่สอง เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาการรับก๊าซไม่ได้ตามสัญญาเหมือนกับการรับก๊าซจากแหล่งยานาดา เนื่องจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจในประเทศ ในแผนชั้นแรก ปตท. จะรับก๊าซ ๒๐๐ ล้านลูกบาศก์ฟุตต่อวันตั้งแต่วันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ และอีกหนึ่งเดือนเพิ่มขึ้นเป็น ๒๖๐ ล้านลูกบาศก์ฟุตต่อวัน ตามสัญญาแล้วจะส่งมอบเพิ่มขึ้นจนถึง ๔๐๐ ล้านลูกบาศก์ฟุตต่อวันใน พ.ศ. ๒๕๔๖

โครงการพัฒนาแหล่งก๊าซเยตากุนในพม่า มีผู้ร่วมทุนประกอบด้วย บริษัท ฟรีเมียร์ ออยล์ แห่งอังกฤษ ร้อยละ ๒๖.๖ ซึ่งเข้ามาแทนบริษัทเท็กซากโก้แห่งสหรัฐอเมริกาที่ต้องถอนตัวออกไป, นิปปอน ออยล์ แห่งญี่ปุ่น ร้อยละ ๑๔.๒, ปตท. เอ็กซพลอเรชั่น แอนด์ โปรดักชั่น อินเตอร์เนชั่นแนล บริษัทลูกของ ปตท.สผ. ร้อยละ ๑๔.๒, เมียนมา ออยล์ แอนด์ ก๊าซ เอ็นเตอร์ไพรส์ แห่งพม่า ร้อยละ ๑๕, และ เปโตรน๊าส แห่งมาเลเซีย ร้อยละ ๓๐

นอกจากรับก๊าซ ๒๐๐ ล้านลูกบาศก์ฟุตต่อวันจากแหล่งเยตากุนแล้ว ปตท. ยังรับก๊าซ ๕๐๐ ล้านลูกบาศก์ฟุตต่อวันจากแหล่งยานาดาตั้งแต่เดือนกรกฎาคมเป็นต้นไป จากนั้นก๊าซจะถูกส่งไปยังราชบุรีและโรงงานไฟฟ้าสามพลังงานผ่านท่อก๊าซราชบุรี-วังน้อย (The Nation, Dec. 9, 1999)

วันที่ ๒๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ได้เปิดโรงงานไฟฟ้าราชบุรี ซึ่งเป็นโรงงานไฟฟ้าที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งในทวีปเอเชีย ด้วยกำลังการผลิตรวมทั้งหมด ๓,๒๐๐ เมกะวัตต์ ก่อสร้างโดยการร่วมทุนของบริษัท มิตซูบิชิ แห่งญี่ปุ่นกับบริษัท เจเนรัล อิเล็กตริก แห่งสหรัฐอเมริกา ได้ล่าช้ากว่าแผนเดิมมา ๑๘ เดือน เนื่องจากประสบปัญหาต่าง ๆ ในวันนี้มีเพียงโรงงานไฟฟ้าพลังก๊าซโรงแรกที่ได้เปิดเดินเครื่องด้วยกำลังการผลิตเพียง ๒๐๐ เมกะวัตต์ ทำให้รับก๊าซจากแหล่งยานาดาได้เพียง ๗๐ ล้านลูกบาศก์ฟุตต่อวัน โรงไฟฟ้าพลังก๊าซขนาด ๒๐๐ เมกะวัตต์อีก ๕ โรงจะเสร็จในระหว่างเดือนมกราคมถึงเดือนสิงหาคมในปีหน้า นอกจากนี้ยังมีโรงงานไฟฟ้าพลังไอน้ำกำลังการผลิต ๒๐๐ เมกะวัตต์อีก ๓ โรงจะเริ่มในเดือนกรกฎาคม และโรงงานไฟฟ้าพลังความร้อนกำลังผลิต ๗๐๐ เมกะวัตต์อีก ๒ โรงจะเริ่มในเดือนมิถุนายนและพฤศจิกายนในปีหน้า ถ้าทั้งหมดเป็นไปตามแผนแล้ว กฟผ. ก็จะสามารถรับก๊าซในปีหน้าได้ทั้งหมด ๕๒๕ ล้านลูกบาศก์ฟุตต่อวันตามที่ได้ทำสัญญากับ ปตท. และบริษัทร่วมทุนแหล่งก๊าซยานาดาที่นำโดยกลุ่มโทเทล-ฟินา (TotalFina) แห่งฝรั่งเศสและเบลเยียม (The Nation, Dec. 28, 1999)

ผู้ใช้ไฟฟ้าในประเทศไทยต้องจ่ายค่าไฟฟ้าแพงขึ้นเพื่อชดเชยค่าก๊าซที่ไม่ได้ใช้ เนื่องจากเกือบครึ่งหนึ่งของไฟฟ้าที่ใช้ผลิตจากก๊าซ เมื่อราคาก๊าซสูงขึ้นค่าไฟฟ้าก็สูงขึ้นตามด้วย เหตุผลหลักที่ราคาก๊าซสูงขึ้นก็คือสัญญาเสียเปรียบทั้งหลายที่รัฐบาลไทยได้ทำไว้กับบริษัทปิโตรเลียมต่าง

ชาติ รวบรวมร้อยละ ๘๐ ของก๊าซที่ใช้ในการผลิตกระแสไฟฟ้าซื้อมาจากบริษัทต่างชาติ ดังนั้นสัญญาเหล่านั้นจึงส่งผลกระทบต่อราคาของผู้บริโภค

รัฐบาลไทยได้เจรจาทำสัญญาซื้อขายก๊าซแบบ Take or Pay ซึ่งระบุว่าผู้ซื้อจะต้องจ่ายค่าก๊าซเป็นประจำไม่ว่าจะรับก๊าซไปจำนวนเท่าใดหรือผู้ซื้อจะมีความต้องการเท่าใด ดังนั้น แม้ว่า ปตท. จะไม่ได้รับก๊าซจากพม่าเลยก็ตามก็ต้องจ่ายจำนวนที่ตกลงกันไว้ล่วงหน้าตามสัญญา ในสัญญาราคาก๊าซจะเพิ่มขึ้นอย่างสม่ำเสมอเป็นเวลา ๓๐ ปี ตามที่ได้ประเมินไว้ในช่วงเศรษฐกิจรุ่งเรือง แต่ในขณะนี้ความต้องการใน พ.ศ. ๒๕๔๘ ประเมินไว้ ๒.๑๘ พันล้านลูกบาศก์ฟุตต่อวันต่ำกว่าจากเดิม ๔ พันล้านลูกบาศก์ฟุตต่อวัน นอกจากนั้น การทำสัญญาผูกมัดระยะยาวยังต้องเสี่ยงกับอัตราแลกเปลี่ยนที่ผันแปรไปตลอดเวลา ดังเช่นที่ต้องแบกรับภาระอัตราแลกเปลี่ยนที่พุ่งขึ้นจาก ๒๕ บาทต่อหนึ่งเหรียญสหรัฐในวันทำสัญญา มาเป็น ๔๕ บาทต่อเหรียญสหรัฐในปัจจุบัน ทำให้ราคาก๊าซจากแหล่งยานาดาและเยตากูนแพงกว่าแหล่งก๊าซในอ่าวไทยถึงร้อยละ ๕๐ ดังนั้น ปตท. จึงหาหนทางที่จะเจรจาปรับสัญญาที่ทำไว้ ด้วยความหวังที่จะลดภาระลง ๙๙๐ ล้านเหรียญสหรัฐในอีกสิบปีข้างหน้า

การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยใช้ดัชนีปรับค่าเชื้อเพลิงเพื่อคำนวณค่าไฟฟ้า ถ้าค่าก๊าซสูงขึ้น ดัชนีค่าเชื้อเพลิงก็เพิ่มขึ้น ค่าไฟฟ้าก็แพงขึ้น ภาระค่าก๊าซที่สูงขึ้นก็ได้ผลักดันไปให้ประชาชนผู้บริโภครับแทนไป ซึ่งประชาชนไม่ควรจะรับความรับผิดชอบแทนการตัดสินใจที่ผิดพลาดของรัฐบาล ก่อนหน้านั้นใน พ.ศ. ๒๕๔๐ กลุ่มอนุรักษ์ได้เคยเสนอให้รัฐบาลใช้ภาวะเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นเหตุผลวิสัยที่ทำให้ไม่สามารถรับก๊าซได้ตามเวลาที่กำหนด เพื่อเปิดหนทางให้ปรับสัญญาซื้อขายก๊าซ แต่ ปตท. และรัฐบาลได้ปฏิเสธ โดยอ้างว่าสัญญาไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้และมีจำเป็นต้องได้พลังงานเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นข้ออ้างที่ไม่เป็นความจริง เพราะเมื่อปีที่แล้ว ปตท. สามารถเจรจาให้กลุ่มพัฒนาแหล่งก๊าซยานาดาลดเงินที่ต้องจ่ายล่วงหน้าได้สำเร็จ และความต้องการพลังงานของประเทศไทยได้ลดลงอย่างมากมาย ทำให้มีพลังงานสำรองเกินร้อยละ ๕๐ ของความต้องการ แต่ ปตท. ไม่สนใจความผิดพลาดของตนเองและผลประโยชน์ของประเทศชาติในฐานะผู้จัดหาน้ำมันและก๊าซแต่ผู้เดียว มุ่งหาแต่ผลกำไรและผลกำไรขาดทุนให้กับประชาชนธรรมดา (Bangkok Post, March 15, 2000)

ผลกระทบของโครงการวางท่อก๊าซต่อชุมชนมอญ

การเกณฑ์แรงงาน

รัฐบาลพม่าได้แบ่งพื้นที่เพื่อจัดการกับชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ ออกเป็น ๓ เขต ดังนี้

๑. เขตพื้นที่สีดำ (Black Areas) เป็นพื้นที่ในเขตชนบทห่างไกลซึ่งมีปฏิบัติการของกองกำลังชนกลุ่มน้อย ทางทหารพม่าสามารถปราบปรามได้อย่างอิสระ (Free-Fire Zones) เช่น บริเวณชายแดนไทย-พม่า

๒. เขตพื้นที่สีน้ำตาล (Brown Areas) เป็นพื้นที่ซึ่งอยู่ในความคุ้มครองของทางการพม่า แต่ในบางครั้งอาจจะถูกกองกำลังจากชนกลุ่มน้อยบุกเข้าโจมตีบ้างเป็นครั้งคราว เช่น เขตชนบทเมืองเย เมืองมะละแหม่ง เมืองมูเตจ เป็นต้น

๓. เขตพื้นที่สีขาว (White Areas) เป็นเขตเมืองหรือชานเมืองซึ่งกองทัพพม่าสามารถควบคุมพื้นที่ได้อย่างเด็ดขาด เป็นเขตปลอดจากการลอบโจมตีจากกองกำลังชนกลุ่มน้อย

ใน พ.ศ. ๒๕๓๖ เมื่อมีการสร้างทางรถไฟจากเมืองเย-ทะวาย (Ye-Tavoy) ระยะทาง ๑๘๐ กิโลเมตร ผ่านเข้าไปในรัฐมอญซึ่งเป็นที่อยู่ของคนมอญ และรัฐตะนาวศรี การสร้างเส้นทางรถไฟนี้รัฐบาลได้เกณฑ์แรงงานจากรัฐตามหมู่บ้านที่เป็นทางผ่านของเส้นทางรถไฟ ส่วนใหญ่ราษฎรที่ถูกเกณฑ์แรงงานเป็นราษฎรเชื้อสายมอญ นอกจากนี้เป็นราษฎรเชื้อสายกะเหรี่ยง และทะวาย (พิสันท์ ๒๕๓๗ ก : ๔๕)

ระยะทางจากเมืองเยถึงเมืองทะวายในการก่อสร้างถูกแบ่งออกเป็น ๓ ช่วง ช่วงที่ ๑ จากเมืองเย ถึงป๊อกเป็นเกวิน ช่วงที่ ๒ จากป๊อกเป็นเกวิน ถึง กะลินออง ช่วงที่ ๓ จากกะลินอองถึงเมืองทะวาย โดยมีกองทหารพม่าที่มีหน้าที่ควบคุมการก่อสร้างคือ กองพันที่ ๓๔๓ กองพันที่ ๕๐๗ และกองพันที่ ๕๐๑ (พิสันท์ ๒๕๓๗ ก : ๔๕)

รัฐบาลพม่าได้ตั้งศูนย์ควบคุมการเกณฑ์แรงงาน (Conscripts Control Centres) ทำหน้าที่เกณฑ์ราษฎรมาเป็นแรงงาน จำนวน ๗ แห่ง ตั้งแต่เขตเมืองเยถึงเมืองซิมบา ดังนี้

(๑) ป๊อกเป็นเกวิน (Paukpingwin Control Centre)

(๒) กินบุน (Kinbun Control Centre)

(๓) นัตจีซิน (Natkyizin Control Centre)

(๔) พญาตองซู (Payathonesu Control Centre)

(๕) ยาปู (Yapu Control Centre)

(๖) จะนอ (Kyanaw Control Centre)

(๗) ซิมบา (Zimba Control Centre)

ศูนย์ควบคุมการเกณฑ์แรงงานในแต่ละศูนย์จะมีแรงงานในแต่ละวันประมาณ ๗,๐๐๐-๘,๐๐๐ คน จำนวนคนงานที่ถูกเกณฑ์ระหว่างเดือนมีนาคม-เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๗ รวมทั้ง ๗ แห่งในแต่ละวันมีจำนวนไม่ต่ำกว่า ๕๐,๐๐๐ คน (ประเสริฐ ๒๕๔๐: ๒๗)

ราษฎรเริ่มถูกเกณฑ์แรงงานตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๖ ในช่วงแรกราษฎรเหล่านี้ทำหน้าที่ปรับพื้นที่ ตัดต้นไม้และขุดรากไม้เพื่อทำแนวดิน ต้องใช้ราษฎรจำนวนมาก เนื่องจากเครื่อง

จักรและรถบรรทุกคันแต่เก่า อายุการใช้งานมาก และมีจำนวนน้อย ราษฎรที่ถูกเกณฑ์เป็นราษฎรจากตำบลชินกุก (Hsinku) อำเภอเยบิว (Yebyu) คนงานเริ่มทำงานตั้งแต่ ๗.๐๐ น. ไปถึง ๑๕.๐๐ น. อนุญาตให้พักรับประทานอาหารกลางวันได้ครึ่งชั่วโมง

เส้นทางจากจังหวัดทวายมายังบ้านอีต่องระยะทางประมาณ ๖๐ กิโลเมตร รัฐบาลสโลว์กิ้งให้ตัดต้นไม้เพื่อทำให้โล่งเตียนข้างละ ๑๕ กิโลเมตรตลอดเส้นทาง หมายถึงเกิดพื้นที่รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ากว้าง ๓๐ กิโลเมตร ยาว ๖๐ กิโลเมตร ทำให้ชาวบ้านต้องอพยพบ้านเรือนหนีทอภัยสภาพชีวิตของสัตว์ป่าที่ต้องถูกตัดขาดจากกันจากสองฟากฝั่งที่กว้างถึง ๓๐ กิโลเมตร รวมไปถึงสภาพแวดล้อม ภูมิประเทศที่ต้องเปลี่ยนแปลงไปย่อมส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศของป่าและสัตว์ป่าอย่างแน่นอน (ทีมงาน "อาทิตย์รายสัปดาห์" ๒๕๓๙ฯ : ๒๗)

วิธีที่ใช้เรียกเกณฑ์แรงงานคือ ถ้าหมู่บ้านใดมีร้อยละเรือนก็จะถูกเกณฑ์ ๕๐ คน เอาไปทำงานทุกวันจนถึง ๒ สัปดาห์ จึงเอาอีก ๕๐ คนใหม่ไปเปลี่ยน บางคนทำงานหนักตั้งแต่เช้ามืดจนเย็น งานหนัก เวลาพักผ่อนน้อย อาหารการกินไม่ดี และไม่เพียงพอ จึงเกิดการเจ็บป่วย ถ้าป่วยนิดหน่อยก็ต้องทนทำ ถ้าป่วยหนักก็อนุญาตให้กลับบ้านได้ แต่ต้องมีคนมาแทน ถ้าหาคนแทนไม่ได้ต้องจ่ายเงินให้กับทหารพม่าจึงกลับบ้านได้ (พิสิณห์ ๒๕๓๗ ก : ๔๕)

ในการทำงานสโลว์กิ้งจะแบ่งกรรมกรออกเป็นชุด ชุดละ ๑๕ หรือ ๒๐ คนแล้วแต่งาน เช่น ในงานถมดินเป็นเส้นทางเพื่อวางไม้หมอน ชุดทำงาน ๑๕ คนต้องขุดดินให้ได้หลุมขนาดกว้าง ๔๐ ฟุต ยาว ๖๐ ฟุต และลึก ๑ ฟุต ภายในเวลา ๑ วัน หากชุดไหนทำงานไม่ได้ตามกำหนดกรรมกรทุกคนจะถูกทหารสโลว์กิ้งโบตีอย่างทารุณ (โอลิเวอร์ ๒๕๓๔ : ๑๕๘)

ในเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๓๗ ผู้ควบคุมได้สั่งให้คนงานเร่งทำงาน บังคับให้ทำทั้งกลางวันและกลางคืน หากไม่เสร็จงาน ไม่อนุญาตให้ทำงานส่วนตัว (ประเสริฐ ๒๕๔๐ : ๒๗) ในเดือนกุมภาพันธ์ ราษฎรที่เป็นแรงงานต้องทำงานตั้งแต่เวลา ๖.๓๐ น. ไปจนถึง ๑๖.๓๐ น. ช่วงเดือนนี้ทหารกองพันที่ ๔๐๗ ได้เกณฑ์คนงาน ๓,๕๐๐ คน จากเมืองซิมบา ชอง (Zimba Chaung) เพื่อปรับพื้นที่ ๑,๕๐๐ x ๓๐๐ ตารางฟุต ทำคันดินทางรถไฟ และสร้างอาคาร ๓๐ หลัง เพื่อเป็นค่ายพัก และปรับพื้นที่เพื่อทำสนามจอดเฮลิคอปเตอร์อีกแห่งหนึ่ง (ประเสริฐ ๒๕๔๐ : ๒๙)

ราษฎรผู้ถูกเกณฑ์แรงงานต้องทำงานหนัก และถูกใช้ให้ทำตามคำสั่ง ไม่ว่าจะป็นกลางแดดหรือขณะฝนตก ไม่มีสวัสดิการ อาหารการกินก็ต้องนำไปเอง เมื่อเจ็บป่วยก็ต้องรักษาเอง ที่สำคัญคือรัฐบาลไม่ยอมจ่ายค่าแรง เมื่อคนงานขาดจะถูกปรับ ถ้าหนีหรือหลบเลี่ยง คนในครอบครัวก็จะต้องรับผิดชอบ เช่น ถูกปรับเป็นเงิน ผู้ใหญ่บ้านคนหนึ่งตำบลเยบิว ได้กล่าวว่า สัปดาห์แรกของเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๓๗ มีราษฎรที่ถูกเกณฑ์แรงงานป่วยไม่ต่ำกว่า ๑๐๐ คน และก่อนจะถึงวันที่ ๑๐ มกราคม มีผู้หลบหนีจากที่ทำงานกว่า ๗๐๐ คน

การดำเนินการสร้างทางรถไฟสายเมืองเย-ทะวายนี้ นายพล เก็ต เซ็ง (Gen. Ket Sein) ผู้บัญชาการทหารภาคตะวันออกเฉียงใต้ (Commander of South-eastern Military) ได้แถลงว่าเรื่องราวต่าง ๆ ในความโหดร้ายนั้นเป็นการสร้างภาพขึ้นมาจากกลุ่มกบฏ แต่เดิมนั้นรัฐบาลได้สำรองเงินจำนวน ๓๐ ล้านจ๊าด แต่ปรากฏว่าเงินดังกล่าวไม่เพียงพอ ดังนั้นจึงตัดสินใจไม่ใช้เงินและคิดว่าจะนำเงินไปใช้พัฒนาด้านอื่น ๆ เช่น การสร้างโรงเรียน โรงพยาบาล จะดีกว่า

การเสนอข่าวของรัฐบาลพม่าเกี่ยวกับเรื่องนี้ ในรูปแบบนี้สามารถทำได้เนื่องจากรัฐบาลควบคุมสื่อต่าง ๆ ในเมืองย่างกุ้ง จึงสร้างภาพว่าการสร้างทางรถไฟสายเมืองเย-ทะวาย เป็นเรื่องง่าย ๆ และยังเป็นการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า ผู้คนจะมีโอกาสได้เดินทางท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอีก

ทางรถไฟสายนี้รัฐบาลพม่าได้วางแผนหมายจะให้แล้วเสร็จภายใน พ.ศ. ๒๕๓๙ จึงต้องเกณฑ์แรงงานชาวบ้านจาก ๓๐๐ หมู่บ้าน มีตัวเลขรวมแล้วประมาณ ๑๒๐,๐๐๐ ถึง ๑๕๐,๐๐๐ คน จากอำเภอเย (Ye) อำเภอธันบิวซาแยต (Thanbyuzayat) อำเภอมุเต็ง (Mudan) อำเภอเยบิว (Yebyu) อำเภอทะวาย (Tavoy) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่สีน้ำตาลและเขตพื้นที่สีดำ จึงเป็นสาเหตุทำให้ราษฎรหลบหนีจากถิ่นที่อยู่ของตน เข้าไปสมทบกับชาวมอญตามแนวชายแดนไทย-พม่า จำนวนหลายพันคน ส่วนหนึ่งเข้าไปอยู่ในความคุ้มครองของพรรคมอญใหม่ (NMSP) และบางส่วนเข้าไปอยู่กลุ่มสหภาพกะเหรี่ยง (KNU) กลายเป็นผู้ลี้ภัย (Asylum Seekers) บางกลุ่มลักลอบเข้าเขตแดนไทยกลายเป็นผู้ลักลอบเข้าเมือง (Illegal Immigrants)

"Total Denial" ซึ่งเป็นเอกสารที่จัดทำโดยองค์กรสิทธิมนุษยชนนานาชาติ หรือ ERI (Earth Rights International) บันทึกไว้ว่า ทหารสลักรักฆ่าชนกลุ่มน้อยที่ถูกบังคับใช้แรงงานไปเป็นจำนวนมาก เนื่องจากพวกเขาหยุดพัก ทำงานไม่ไหว หรือพยายามหลบหนี คนเหล่านี้ยังเสียชีวิตเนื่องจากขาดแคลนอาหารและยาด้วย คนงานจะต้องนำอาหารมาเองแต่กลับถูกทหารพม่าฉกชิงไปหมด เหลือให้เพียงข้าวสารคนละหนึ่งกระป๋องนมต่อหนึ่งวัน ไม่มีค่าจ้าง ต้องเดินไกลและแบกเครื่องมือเครื่องมือมาเอง (กุลธิดา ๒๕๔๑ : ๗๔)

นักโทษการเมืองจำนวนมากถูกเกณฑ์แรงงาน พวกเขาต้องแบกหินขนทรายโดยมีโซ่ตรวนตรึงอยู่ที่มือและเท้า องค์กรสิทธิมนุษยชนสันนิษฐานว่าพม่าใช้โอกาสนี้ในการประหารชีวิตนักโทษการเมือง เท่ากับยิงปืนนัดเดียวได้นกสองตัว

ชุมชนมอญอพยพ

ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นต้นมา มีชาวมอญอพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นกลุ่ม ๆ ตามแนวพรมแดนไทย-พม่า ด้านอำเภอสังขละบุรี ซึ่งเต็มไปด้วยป่าดงดิบและเหือกเขาสลับซับซ้อน ได้หักล้างถางป่าเพื่อจัดที่ทำกิน ทำให้บ้านเรือนขยายกว้างออกไปกลายเป็นชุมชน หมู่บ้านชาวมอญ